

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
AVRUPA ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ**

AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKU ANABİLİM DALI

**EGE DENİZİNDEKİ YETKİ ALANLARININ
SINIRLANDIRILMASI KONUSUNUN TÜRKİYE’NİN
AB’YE KATILIMI BAKIMINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEKLİSANS TEZİ

MUSTAFA UÇAR

İstanbul - 2019

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
AVRUPA ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ**

AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKU ANABİLİM DALI

**EGE DENİZİNDEKİ YETKİ ALANLARININ
SINIRLANDIRILMASI KONUSUNUN TÜRKİYE’NİN
AB’YE KATILIMI BAKIMINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUSTAFA UÇAR

Danışman: DR. ÖĞR. ÜYESİ DENİZ TEKİN APAYDIN

İstanbul - 2019

TEZ ONAY SAYFASI

Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Enstitüsü Müdürlüğüne

Enstitünüz, Avrupa Birliği Hukuku Anabilim Dalı Türkçe / İngilizce Yüksek Lisans Programı öğrencisi **Mustafa Uçar**, tarafından hazırlanan, “**Ege Denizindeki Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Konusunun Türkiye’nin AB’ye Katılımı Bakımından İncelenmesi**” başlıklı bu çalışma, **03./09./2019** tarihin de yapılan savunma sınavı sonucunda **ÖY BİRLİĞİ ÖY ÇOKLUĞUYLA BAŞARILI** bulunarak aşağıda isimleri yazılı jüri üyeleri tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

Dr. Öğr. Üy. Deniz T. APAYDIN Danışman

Doç.Dr. Meltem SARİBEYOĞLU Jüri Üyesi
SKALAR

Dr. Öğr. Üy. Tolga CANDAN Jüri Üyesi

03/09/2019...tarih ve 2019/25 sayılı Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile onaylanmıştır.

ÖZET

EGE DENİZİNDEKİ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASI KONUSUNUN TÜRKİYE’NİN AB’YE KATILIMI BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Ege Denizi yetki alanlarının sınırlandırılması Türkiye ile Yunanistan arasında yıllardır çözülemeyen bir sorun olmuştur. Lozan Barış Antlaşması ile kurulmaya çalışılan denge zaman içerisinde bozulmuş ve taraflar arasında zaman zaman gerginlikler yaşanmıştır. Ege Denizi’nin kendine özgü yapısı, çok sayıda irili ufaklı adaların bulunması, Yunanistan’ın egemenliğinde olan adaların Türk kıyılarına daha yakın olması ve bazı adaların egemenliğinin halen tartışmalı olması gibi durumlar Ege Denizi’nde karasuları ve kıta sahanlığının sınırlandırılması konusunda tarafların anlaşmaya varamamasına neden olmuştur. Taraflar arasındaki bu uyuşmazlık, her iki tarafın da Avrupa Birliği’ne (AB) üyelik süreçlerinin başlamasıyla farklı bir boyut kazanmıştır. Ayrıca özellikle Yunanistan’ın Avrupa Birliği’ne üye olması sonrasında Avrupa Birliği’nin de ilgi odaklarından birisi haline gelmiştir. Çalışmamızda Ege Denizi’nde karasuları ve kıta sahanlığının sınırlandırılması sorunları incelenecektir. Ayrıca taraflar arasındaki uyuşmazlığın Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne üyelik sürecine olan yansımaları ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ege Denizi, Avrupa Birliği, Karasuları Sorunu, Kıta Sahanlığı Sorunu.

ABSTRACT

EXAMINATION OF THE ISSUE OF DELIMITATION OF MARITIME JURISDICTION IN THE AEGEAN SEA IN TERMS OF TURKEY'S ACCESSION TO THE EU

Delimitation of maritime jurisdiction of the Aegean sea is a problem between Turkey and Greece which remained unsolved for years. The balance that was tried to be established by the Lausanne Peace Treaty deteriorated over time and there were tensions between the parties from time to time. Conflicting cases such as the unique structure of the Aegean sea, abundance of large and small islands in Aegean sea, geographic proximity of the Greek islands to Turkish coast and contentious sovereignty over certain Aegean islands caused the parties to fail to reach agreement about the delimitation of the territorial waters and continental shelf in the Aegean Sea. This disagreement between the parties gained a different aspect when the accession process of both parties to the European Union started. Moreover especially after Greece's accession to the European Union it became one of the key topics of the European Union. In our study, the problem of delimitation of territorial waters and the continental shelf in the Aegean Sea will be examined. In addition the reflection of the dispute between the parties on Turkey's accession process to the European Union will be scrutinised.

Keywords: Aegean Sea, European Union, Territorial Sea Dispute, Continental Shelf Dispute.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
KISALTMALAR.....	VII
GİRİŞ.....	I

BİRİNCİ BÖLÜM

KARASULARI SORUNU

I. GİRİŞ	3
II. KARASULARININ ÖRF-ADET KURALLARI VE ULUSLARARASI ANTLAŞMALAR BAKIMINDAN İNCELENMESİ	3
A. Tanım	3
B. Tarihi Gelişim.....	4
C. Karasularının İç Sınırlarının Tespiti	4
1. Genel Olarak	4
2. Körfezlerde İç Sınır.....	5
3. Ada, Cezir Yükseklikleri, Suni Ada ve Takımadalarda İç Sınırın Tespiti.....	7
a) Adalar ve Cezir Yükseklikleri.....	7
b) Suni Ada	10
c) Takımada.....	11
D. Karasularının Dış Sınırlarının Tespiti	11
E. Karasularının Genişliği	12
1. 1958 Deniz Hukuku Konferansı ve 1958 CKBBS.....	12
2. Birleşmiş Milletler Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı ve 1982 BMDHS.....	13

III. KARASULARININ SINIRLANDIRILMASI.....	15
A. Uluslararası Çok Taraflı Antlaşmalarda Sınırlandırma.....	15
B. Uluslararası Yargı Kararlarında Sınırlandırma	16
IV. EGE DENİZİNDE KARASULARININ SINIRLANDIRILMASINI ZORLAŞTIRAN DURUMLAR.....	21
A. 12 Mil Genişliğin Genel Kural Olduğu İddiası.....	23
B. Siyasal ve Ülkesel Bütünlük.....	24
C. Kıyı Devletinin Egemenlik Yetkisi	26
D. Eşit Uzaklık	26
E. Türk Karasularının Genişliğinin 3 Mil Olduğu İddiası	28
F. Hakkaniyet İlkesi/Coğrafi Özelliklerin Gözetilmesi	28
G. İyiniyet Kuralı	29
V. EGE DENİZİ'NİN KARASULARI BAKIMINDAN İNCELENMESİ.....	29
VI. SONUÇ.....	38

İKİNCİ BÖLÜM

KITA SAHANLIĞI SORUNU

I. GİRİŞ	41
II. KITA SAHANLIĞININ ÖRF-ADET KURALLARI VE ULUSLARARASI ANTLAŞMALAR BAKIMINDAN İNCELENMESİ	41
A. Tanım	41
B. Tarihi Gelişim.....	42
C. Kıta Sahanlığının Hukuki Rejimi	43
III. KITA SAHANLIĞININ SINIRLANDIRILMASI	45
A. Uluslararası Çok Taraflı Antlaşmalarda Sınırlandırma.....	45
1. 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi.....	45

2. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi	46
B. Uluslararası Yargı Kararlarında Sınırlandırma	47
IV. EGE DENİZİ'NDE KITA SAHANLIĞININ SINIRLANDIRILMASINI ZORLAŞTIRAN DURUMLAR	63
A. Kıta Sahanlığı Sorunun Ortaya Çıkışı.....	64
B. Tarafların Tezleri.....	69
1. Yunanistan'ın Tezleri.....	69
a. Adaların kıta sahanlığı olduğu tezi.....	69
b. Ülkesel ve siyasal bütünlük tezi.....	70
c. Orta hat/eşit uzaklık çizgisi tezi	71
2. Türkiye'nin Tezleri	72
a. Doğal uzantı tezi.....	72
b. Özel durumlar/hakkaniyet tezi	73
c. Antlaşma ile sınırlandırma	74
d. Lozan dengesi tezi.....	74
V. EGE DENİZİ KITA SAHANLIĞI SORUNUNUN İNCELENMESİ.....	75
1. Adaların kıta sahanlığı olduğu tezi.....	75
2. Ülkesel ve siyasal bütünlük tezi.....	76
3. Ortahat/eşit uzaklık çizgisi tezi	76
4. Doğal uzantı tezi.....	78
5. Özel durumlar/hakkaniyet ilkeleri tezi.....	79
6. Antlaşma ile sınırlandırma tezi	80
7. Lozan dengesi tezi.....	81
VI. SONUÇ.....	82

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NE KATILIM VE EGE SORUNU

I. TÜRKİYE'NİN AVRUPA BİRLİĞİ'NE ÜYELİK SÜRECİ.....	85
II. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE GENİŞLEME SÜRECİ VE TÜRKİYE	92
III. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN EGE DENİZİ'NDEKİ SORUNLARA YAKLAŞIMI.....	97
IV. UYUŞMAZLIKLARIN AVRUPA BİRLİĞİ YÜKÜMLÜLÜKLERİ ÇERÇEVESİNDE ÇÖZÜLMESİ OLASILIĞI.....	112
V. HIRVATİSTAN-SLOVENYA ÖRNEĞİ	117
VI. SONUÇ.....	118
SONUÇ	121
KAYNAKÇA.....	124

KISALTMALAR

AAET	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
AB	: Avrupa Birliği
ABAD	: Avrupa Birliği Adalet Divanı
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AÜSBF	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları
bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BMDHS	: Bileşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
CKBBS	: Cenevre Kararları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi
CKSS	: Cenevre Kıta Sahaneliği Sözleşmesi
EFTA	: European Free Trade Area
EU	: European Union
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
ICJ	: International Court of Justice
ILM	: International Legal Materials
İKV	: İktisadi Kalkınma Vakfı
Km	: kilometre

m	: Metre
m.	: Madde
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
ODGP	: Ortak Dış ve Güvenlik Politikası
para.	: paragraf
RG	: Resmi Gazete
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa Sırası
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TPAO	: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
UN	: United Nations
UNCLOS	: United Nations Convention on The Law of The Sea
vd.	: ve devamı
Yay.	: Yayınları
yy.	: Yüzyıl

GİRİŞ

Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun 1958 yılında kurulmasının ardından Yunanistan 8 Haziran 1959 tarihinde, Türkiye ise 31 Temmuz 1959 tarihinde ortaklık için Topluluk'a başvuruda bulunmuştur. Açıkça bir düzenleme bulunmasa da 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nda 3 mil genişlik esasına dayalı olarak kurulmaya çalışılan karasuları dengesi 1936 yılında Yunanistan'ın karasuları genişliğini 6 mil olarak ilan etmesi üzerine bozulmuştur. 1958 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun kurulmasının ardından Yunanistan 8 Haziran 1959 tarihinde, Türkiye ise 31 Temmuz 1959 tarihinde ortaklık için Topluluk'a başvuruda bulunmuştur. 1964 yılında da Türkiye'nin karasularını 6 mil olarak ilan etmesi üzerine Ege'de karasuları sınırlandırması taraflar arasında yıllarca çözülemeyecek bir uyuşmazlık haline gelmiştir.

Türkiye ve Yunanistan arasındaki kıta sahanlığı sorunu da 1959 yılında Yunanistan'ın, 1973 yılında da Türkiye'nin Ege kıta sahanlığı üzerinde petrol arama ruhsatları çıkarması ile ortaya çıkmış ve karasularında olduğu gibi her iki ülkenin Topluluk'a üyelik süreçleri boyunca devam etmiştir.

İki devlet arasında deniz yetki alanlarına dair gerginlikler sürerken, Yunanistan'ın 1981 yılında Topluluk'a üye olması ile taraflar arasındaki sorun Topluluk'un da gündem maddelerinden olmuştur. Sorun çözüme kavuşturulmadan taraflardan birinin Topluluk'a üye olması diğer tarafın üyelik süreci bağlamında Topluluk'un tavrını da zaman içerisinde olumsuz etkilemiştir. Yunanistan ile olan deniz yetki alanlarının sınırlandırılması Türkiye için katılımdan önce çözüme kavuşturulması gereken bir şart haline gelmiştir.

Buna ilaveten taraflar arasında hali hazırda egemenliği tartışmalı adalar, doğu Ege adaların silahsızlandırılmış statüsü, arama kurtarma ve hava sahası sorunları da bulunmaktadır.¹ Çalışmamızın kapsamı gereği biz taraflar arasındaki karasuları ve kıta sahanlığı sorunları için "Ege Denizi sorunu" ifadesini kullanacağız.

¹ Sertaç Hami Başeren, **Ege Sorunları**, Ankara: TÜDAV Yayınları, Yayın No:25, 2006, s. 3.

Çalışmamızın birinci bölümünde, taraflar arasındaki karasuları sorununu aydınlatmak amacıyla uluslararası hukuk ve yargı kararları bakımından karasuları kavramı ve sınırlandırılması, Ege Denizi'nde karasularının sınırlandırılmasını zorlaştıran durumlar ve tarafların soruna yönelik tezleri incelenecektir.

İkinci bölümde, kıta sahanlığı sorunu başlığı altında uluslararası hukuk ve yargı kararları bakımından kıta sahanlığı kavramı ve sınırlandırılması, Ege Denizi'nde kıta sahanlığı sınırlandırılmasını zorlaştıran durumlar incelenerek tarafların soruna yönelik tezlerinin değerlendirilmesi yapılacaktır.

Üçüncü bölümde ise, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik süreci, Avrupa Birliği'nin genişleme süreci, Avrupa Birliği'nin Ege Denizi'ndeki sorunlara yaklaşımı ve sorunun Avrupa Birliği yükümlülükleri çerçevesinde çözülmesi olasılığı incelenerek sorunun Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılım sürecindeki etki ve sonuçları ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Çalışmamızın amacı, Türkiye ile Yunanistan arasındaki karasuları ve kıta sahanlığı sorunlarını inceleyerek bu sorunların Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılımındaki etkilerini ortaya koymak ve Avrupa Birliği yükümlülükleri çerçevesinde sorunun çözülme ihtimallerini hakkında değerlendirmelerde bulunmaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KARASULARI SORUNU

I. GİRİŞ

Yunanistan'ın Avrupa Birliği (AB) üyesi olması sebebiyle AB'nin de dış sınırları Ege Denizi'ne uzanmıştır. Ege Denizi'nin Karadeniz ile Akdeniz ve Anadolu ile Avrupa kıtası arasında bir bağlantı oluşturması sebebi ile Türkiye ve Yunanistan arasında karasuları sınırlarının belirlenmesi AB için de önem arz etmektedir. Zira hangi devletin karasularının nerede başlayıp nerede bittiğinin belirlenmemesi ve aynı zamanda açık deniz alanlarının belirsizliğinden kaynaklanan sorunlar üyesi Yunanistan vasıtası ile AB'yi de etkilemektedir. Karasuları sınırlarının belirlenmemesinden kaynaklı olumsuzlukların ticaret, ekonomi ve göç gibi AB için önem arz eden konulara yansımaları olacağı değerlendirilebilir. Bu sebeplerle bu bölümde uluslararası hukuk açısından karasuları incelendikten sonra taraflar arasındaki sorunun ortaya çıkışı, gelişimi, tarafların uyuşmazlığa dair tezleri ve bu tezlerin değerlendirilmesi yapılarak sorunun boyutu ve bu sorunun çözüm ihtimalleri ortaya konulmaya çalışılacaktır.

II. KARASULARININ ÖRF-ADET KURALLARI VE ULUSLARARASI ANTLAŞMALAR BAKIMINDAN İNCELENMESİ

A. Tanım

Karasuları, devletin iç sularının bittiği ya da kıyılardan, yani esas hatlardan başlayarak, uluslararası hukuka uygun olarak açık denize doğru belirli bir genişliğe kadar uzanan, kıyı devletini çevreleyen ve kıyı devletine ait olan deniz alanıdır.² Karasuları ve iç sular devletin egemenliğine tabidir ve devletin deniz ülkesini oluşturur.³ Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) m. 2/2'ye göre, karasuları, deniz tabanını ve toprak altını, mücavir suları ve üzerindeki hava sahasını içerir.

² Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri 2. Kitap**, 11. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi, 2017, s.316, Melda Sur, **Uluslararası Hukukun Esasları**, 11. Baskı, İstanbul: Beta, 2017, s.343.

³ Selami Kuran, **Uluslararası Deniz Hukuku**, 3. Baskı, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2009, s.55.

B. Tarihi Gelişim

Karasuları kavramının doğuşu başlıca iki şekilde izah edilmektedir:⁴ Birinci görüşe göre, devletlerin karasuları üzerindeki iddiaları, devletlerin daha geniş deniz bölgeleri iddialarının kalıntısıdır.⁵ İkinci görüşe göre ise karasuları kavramı açık deniz üzerindeki iddialardan ayırır. Kıyılara yakın suların özel bir hukuki duruma sahip olduğu muhtemelen 14. asırdan beri kabul edilmiştir.⁶ Karasuları kavramının ortaya çıkışında en etkili isim olduğu belirtilen Post-Glossatürler'den Bartolus'a göre karaya hükmeden bitişik denize de hükmeder. Ayrıca Albericus Gentilis'in kıyı sularının ülkenin bir parçası sayılması gerektiği görüşü de karasuları kavramının gelişmesinde etkili olmuştur.⁷

Karasularının kıyı devletinin ülkesini oluşturduğu görüşü 17. yüzyılda ağırlık kazanmış ve devletin egemenliğinin geçerli olacağı deniz alanlarının sınırlarının belirlenmesi sorununu beraberinde getirmiştir.⁸

C. Karasularının İç Sınırlarının Tespiti

1. Genel Olarak

Karasularının karaya dönük sınırı esas hattır.⁹ Karasuları genişliğinin ölçülmesinde top menzilin ölçüt alındığı dönemlerde topun sahile yerleştirildiği kabul edilmiş olup 18.yy'ın birinci çeyreğinden sonra devletler hukuku yazarları genişliğin tespitinde esas hat olarak en düşük cezir hattının ölçüt alınmasını, yani bahar zamanı sahil sularının en fazla çekildiği dönemde denizin kara ile birleştiği noktalarda sahilin girinti-çıkıntılarını takip eden hattın karasularının iç sınırını oluşturmasını önermişlerdir.¹⁰

Uygulamada bazı devletler, en düşük cezir hattının uygulanmasını engelleyecek ölçüde girinti-çıkıntının fazla olduğu sahillerde "düz esas hat" yönteminin uygulanmasını benimsemişlerdir.¹¹ Buna göre, girinti-çıkıntının fazla olduğu ya da yakınında adacıklar, sığılıklar ve kayalıklar bulunan sahillerde, sahilin burunları arasında ya da bu burunlarla

⁴ Mehmet Gönlübol, **Barış Zamanında Sahil Sularının Hukuki Statüsü**, Ankara: Ajans Türk Matbaası, 1959, s.5.

⁵ Fulton, **The Sovereignty of the Sea**, Edinburg, 1911, s.538. (Gönlübol, s.5'ten naklen)

⁶ Gidel, **R. C.**, 48 (1934-II), s.149-151. (Gönlübol, s.5'ten naklen)

⁷ Kuran, s.55.

⁸ Kuran, s.55.

⁹ Yoshifumi Tanaka, **The International Law of the Sea**, Cambridge: Cambridge University Press, 2012, s. 83.

¹⁰ Gönlübol, s. 89.

¹¹ Gönlübol, s. 91.

kayalıklar, adacıklar ve sığılıklar arasında düz hatlar çizilir ve çizilen bu düz hatlar karasularının iç sınırını oluşturur.¹² Bu yöntemin uygulandığı durumlarda, karaya bitişik sular, körfez bulunmayan yerlerde bile iç sular statüsündedir.¹³

Girinti-çıkıntının fazla olduğu sahillerde düz esas hat yönteminin uygulanacağı da gerek 1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi (CKBBS) m. 4'te gerekse 1982 BMDHS m. 7' de benimsenmiştir.

Ege Denizi'nde koy ve körfezlerin ve irili ufaklı adaların fazla olması hasebiyle aşağıda körfezler ve adalarda iç sınırın tespiti incelenecek, konu ile ilgisi olmaması sebebiyle bu çalışmada diğer durumlarda iç sınırın tespitine ilişkin bilgilere yer verilmeyecektir.

2. Körfezlerde İç Sınır

Körfez, denizin karaya doğru oluşturduğu derin girintiyi ifade etmektedir.¹⁴ Kıyı devletinin körfez suları üzerinde karasuları üzerindeki kiyasla daha fazla çıkarı vardır.¹⁵ Bu nedenle körfezlerde karasularının iç sınırının en düşük cezir hattından başlanarak hesaplanması sakıncalı bulunmuştur.¹⁶ Devletler körfezleri her zaman iç sular rejimine tabi tutmak istediklerinden, bu rejime tabi tutulan körfezlerde karasuları, girintinin ağzına çizilen düz hattın itibaren hesaplanmıştır.¹⁷

Karasularının genişliğinin devletlerin çoğunluğu tarafından 3 mil olarak kabul edildiği dönemlerde, ağız genişliği 6 mili yani karasularının iki katını aşmayan körfezler iç sular rejimine tabi tutulmuştur.¹⁸ Karasuları genişliğinin ilerleyen dönemlerde artmasıyla, körfezlerin ağzına çizilecek düz hattın genişliğini belirleme yöntemi karasuları genişliğinden ayrılmış ve 19. yy. 'da körfezin burunlarını birleştiren hattın uzunluğunun 10 mil olması gerektiği fikri ortaya atılmıştır.¹⁹

¹² Gönlübol, s. 91.

¹³ Gönlübol, s. 91.

¹⁴ Pazarcı, s. 305

¹⁵ Kuran, s. 61.

¹⁶ Kuran, s. 61.

¹⁷ Kuran, s. 61.

¹⁸ Gönlübol, s.111-112, Kuran, s. 61-62.

¹⁹ Gönlübol, s.111-112, Kuran, s. 61-62.

Karasularının iç sınırının tespiti için körfezlerin ağzına çizilecek hattın uzunluğunun 10 mil olması gerektiği prensibi uygulamada geniş bir alan bulmasına rağmen, deniz hukukunda genel bir kural haline gelmemiştir.²⁰ Uluslararası Adalet Divanı (UAD) da İngiltere ile Norveç arasındaki Balıkçılık Davasına ilişkin verdiği 18.12.1951 tarihli kararında, bu prensibin devletlerin iç hukuklarında ve antlaşmalarda yer bulmasına rağmen, devletler hukukunun bir kuralı haline gelmediğini belirtmiştir.²¹

Karasularının genişliği konusunda bir uzlaşmaya varamayan 1958 Cenevre Konferansı, Devletler Hukuku Komisyonu'nun 1956 yılındaki toplantıda yaptığı, körfezlerin ağzına çizilecek hattın 15 mil olmasına ilişkin teklifi reddederek bu hattın azami 24 mil olması gerektiği hususunda anlaşmaya varmıştır.²² 1958 CKBBS'nin 7. maddesinin 4. fıkrasında, bir körfezin doğal giriş noktalarında en düşük cezir hatları arasındaki mesafenin 24 milden fazla olmaması durumunda, körfezi kapatan hattın bu iki cezir hattı arasında çizilebileceği ve bu şekilde kapatılan suların da iç sular sayılacağı düzenlenmiştir.²³ Maddenin 5. fıkrası ise en düşük cezir hatları arasındaki mesafenin 24 milden fazla olması durumunu düzenlemektedir. Bu durumda 24 millik hat, azami su sahasını kapatacak şekilde körfez içinde çizilecektir.²⁴

Daha önce Devletler Hukuku Komisyonu'nun yaptığı 15 ve 25 millik tekliflerin yerine 24 mil esasının kabul edilmesi, Konferansta karasularının azami genişliğinin 12 mil olması görüşünü yansıtmaktadır.²⁵ Buna göre, körfezi kapatan hattın uzunluğu, karasularının azami genişliğinin tam iki katı olmaktadır.²⁶

²⁰ Fisheries Case, Judgment of December 18th, 1951, ICJ Reports, 1951. <https://www.icj-cij.org/files/case-related/5/005-19511218-JUD-01-00-BI.pdf> (Erişim Tarihi: 13.05.2019), Kuran, s. 62.

²¹ Fisheries Case, Judgment of December 18th, 1951, ICJ Reports, 1951, Kuran, s. 62.

²² Gönlübol, s.114.

²³ Gönlübol, s.114.

²⁴ Gönlübol, s.114.

²⁵ Gönlübol, s.114.

²⁶ Gönlübol, s.114.

Her iki sözleşmede yapılan düzenlemeler, kıyıları tek bir devlete ait körfezler için geçerlidir.²⁷ Birden fazla devletin kıyıdaş olduğu körfezlerde iç sınırın tespiti konusunda iki sözleşmede de düzenleme bulunmamaktadır.²⁸

1982 BMDHS de konuyu 1958 Cenevre Sözleşmesi'nde olduğu gibi düzenlemiştir. İki sözleşmede de bu hükümlerin tarihi körfezlere ve düz esas hat yönteminin benimsendiği durumlara uygulanmayacağı düzenleme altına alınmıştır.

Tarihi körfezler, tarihi hakların varlığı sebebiyle ağız genişlikleri ne olursa olsun, iç sular sayılan körfezlerdir.²⁹ Bu kavram milletlerarası teamül hukuku tarafından ortaya konulmuştur.³⁰ Bir körfezin tarihi körfez sayılabilmesi için, körfez sularının iç sular sayıldığına dair tarihi örneklerle teyit edilen bir uygulamanın bulunması ve uygulamaya diğer devletlerin karşı çıkmamış olması gerekmektedir.³¹ Ayrıca tarihi hakkın bulunabilmesi için devlet iradesinin sadece beyanda kalmaması, fiilen de gerçekleşmiş olması gerekmektedir.³²

Her somut olayda söz konusu körfezin tarihi körfez olma şartlarını taşıyıp taşımadığı ayrı ayrı incelenmelidir.³³ Deniz hukukunda, tarihi körfezlerde karasularının sınırlandırılmasının özel bir rejime tabi tutulması yerleşmiş bir kural olmasına rağmen, doktrinde ve uygulamada tarihi körfezlerin özelliklerine dair tam bir fikir birliği bulunmamaktadır.³⁴

3. Ada, Cezir Yükseklikleri, Suni Ada ve Takımadalarda İç Sınırın Tespiti

a) Adalar ve Cezir Yükseklikleri

Adalar, 1958 CKBBS'nin 10. maddesinde, suların en çok yükseldiği zaman su üstünde kalan, etrafı su ile çevrili, doğal arazi sahaları olarak tanımlanmıştır. Bu tanımdan hareketle bir arazi parçasına ada denilebilmesi için şu üç şartın varlığı gereklidir; i)

²⁷ Gönlübol, s. 120, Kuran, s. 63.

²⁸ Birden fazla devletin kıyıdaş olduğu körfezlerde iç sınırın tespiti hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Ferit Hakan Baykal, **Deniz Hukuku Çalışmaları**, İstanbul: Alfa, 1998, s. 12, Gönlübol, s. 120, Kuran, s. 63.

²⁹ Baykal, s. 14, Gönlübol, s. 123.

³⁰ Baykal, s. 14, Gönlübol, s. 123.

³¹ Gönlübol, s.123.

³² Gönlübol, s.123.

³³ Kuran, s. 65.

³⁴ Kuran, s. 65.

etrafının sularla çevrili olması, ii) doğal olarak oluşması ve iii) suların yükseldiği zamanda bile su üstünde kalması. Yani suların çekildiği dönemlerde su üstüne çıkan, suların yükseldiği dönemlerde de sular altında kalan arazi parçaları ada olarak nitelendirilemez.

Sözleşmede adaların insan topluluklarını barındırmaya müsait olup olmadığı konusu değerlendirilmemiştir. *Baykal'a* göre bu durum, bu tür adalara da karasuları tanınması durumunda büyük bir eksiklik olarak görülebilir.³⁵

Denizde yeni ortaya çıkan bir adanın durumu ise, adanın karasularında veya açık denizde ortaya çıkmasına göre farklılık arz eder.³⁶ Açık denizde ortaya çıkan bir ada, fiili olarak işgal edilip bu işgalden diğer devletler haberdar edilmedikçe hiçbir devletin toprağı sayılmaz.³⁷ Ada karasuları içinde ortaya çıkmışsa, kıyı devletinin toprağı sayılır ve burada karasuları adadan itibaren ölçülmeye başlanır.³⁸

1982 BMDHS'nin adalara ilişkin tanımı 1958 CKBBS ile aynıdır. Fakat 1982 BMDHS adalara ilişkin daha geniş düzenlemelere yer vermiştir.

1982 BMDHS'nin 121. maddesine göre, insanların yerleşmesine elverişli olmayan ve kendine ait bir ekonomik hayatı olmayan kayalıkların münhasır ekonomik bölgeleri ve kıta sahanlıkları olmayacak, fakat bu düzenleme saklı kalmak kaydıyla, adaların karasuları, bitişik bölge, münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı bu sözleşmenin kara ülkesine uygulanan hükümlerine göre belirlenecektir. Yani insan yerleşimine uygun olmayan ve kendine ait bir ekonomik hayatı olmayan adaların bile karasuları olacaktır.

Fakat kendine has ekonomik hayatı bulunmayan veya üzerinde insanların yaşaması olanağı bulunmayan kayalıkların bile karasularına sahip olması özellikle karşılıklı veya yan yana kıyılara sahip olan devletler arasındaki deniz alanlarının

³⁵ Baykal, s. 16.

³⁶ Gönlübol, s. 100.

³⁷ Gönlübol, s. 100.

³⁸ Gönlübol, s. 100.

sınırlandırılması konusunda haksızlıklara neden olabilecektir.³⁹ Bir devletin kara ülkesinin çok yakınında bu türden serpiştirilmiş adaların bulunması, o devletin çok küçük bir deniz alanı içerisine sıkışmasına neden olacak, hatta açık denizlere kendi karasularından çıkması bile sorun teşkil edebilecektir.⁴⁰

Baykal'a göre, adalara, bu adaların bir devletin esaslı unsurunu oluşturmaması halinde ana ülkeye nispetle sınırlı bir genişliğe kadar karasuları tanınmalıdır.⁴¹ Ülkenin bir ada ülkesi olması durumunda doğal olarak bu adaya her türlü deniz alanı kısıtlama olmaksızın tanınacak ve bu adanın başka bir ülke ile karşılıklı kıyıları veya bitişik kıyıları bulunması durumunda kıta ülkesi ile hiçbir fark gözetilmeyecektir.⁴² Fakat bu adaların ülkenin esaslı unsurunu oluşturmaması ve ana ülkeye belirli bir uzaklıkta bulunması durumunda bu adalara kıta ülkesi gibi muamele yapılması durumunda haksız bir kazanç sağlanacak ve milli yetkiye tabi alanlar fazlasıyla artacaktır.⁴³ Aynı zamanda bu adalar başka bir devletin ana karasına çok yakın bir konumda ise sorunun çözümü imkânsızlaşacağından bu tür adalara tanınacak deniz alanları kısıtlı olmalıdır.⁴⁴ Bazı durumlarda bu adaların çok kısıtlı deniz alanlarına sahip olmaları hakkaniyete en uygun çözüm olacaktır.⁴⁵

Cezir yüksekliği ise 1958 CKBBS'nin 11. maddesinde, su ile çevrili ve sular çekildiği zaman su üstünde kalan, fakat sular yükseldiği zaman su altında kalan doğal arazi parçası olarak tanımlanmıştır. Madde aynı zamanda bir cezir yüksekliğinin tamamen veya kısmen ana karadan veya bir adadan itibaren karasularını aşmayan bir uzaklıkta bulunduğu yerlerde, o cezir yüksekliği üzerindeki en düşük cezir hattının, karasularının ölçülmesinde esas hat olarak kullanılabileceğini düzenlemiştir. Bu düzenlemeye göre adalar ve cezir yükseklikleri arasında temel bir fark vardır. Adalar karasuları dahilinde olup olmadıklarına bakılmaksızın aynı kıta ülkesi gibi kendi karasularına sahiptirler. Cezir yükseklikleri ise kendilerine özgü karasularına sahip

³⁹ Baykal, s. 19

⁴⁰ Baykal, s. 19

⁴¹ Baykal, s. 20.

⁴² Baykal, s. 20.

⁴³ Baykal, s. 20-21.

⁴⁴ Baykal, s. 21.

⁴⁵ Baykal, s. 21.

olmamakla beraber, sadece kıyı devletinin karasuları içinde bulunmaları halinde, adalar gibi karasularının açık denizlere doğru genişlemesine sebep olur.⁴⁶

1982 BMDHS'nin 13. maddesi de 1958 CKBBS'ne paralel bir düzenleme içermektedir. Bu maddeye göre de cezir yükseklikleri bir adadan veya kıtadan tamamen ya da kısmen karasuları genişliğini aşmayan bir uzaklıkta buldukları takdirde bu yüksekliklerdeki en düşük cezir hattı, karasularının genişliğinin ölçülmesinde esas hat olarak alınabilecek, karasularını aşan bir uzaklıkta buldukları takdirde ise kendilerine özgü karasuları olmayacaktır.

Cezir yükseklikleri üzerinde suni tesisler inşa edilmiş olsa bile bu tesislerin kendine has karasuları yoktur.⁴⁷ Karasuları içinde olmakla birlikte bir cezir yüksekliği üzerinde inşa edilmemiş suni tesisler, karasularının genişlemesine imkân vermez.⁴⁸

b) Suni Ada

Suni adalar kavramı, deniz yatağı üzerinde inşa edilen tesisler, deniz fenerleri, deniz yatağına bağlı bulunan dubalar, şamandıralar vs. için kullanılmaktadır.⁴⁹ Suni adaların kendilerine özgü karasuları bulunup bulunmayacağı konusunda 1958 CKBBS ve 1982 BMDHS' de düzenleme bulunmamaktadır.

Gönlübol'a göre, mahiyeti ne olursa olsun, sürekli olarak su yüzünde kalmayan arazi yükseltileri üzerine ya da deniz yatağı üzerine inşa edilen suni tesislere ada vasfını tanımak, açık denizlerin serbestliği ilkesinin ihlaline neden olabilir.⁵⁰ Seyrüseferi kolaylaştırmak için inşa edilen fenerler, deniz yatağından petrol çıkarımını sağlayan tesisler ve radar istasyonlarını çevreleyen suları, bunları inşa eden devletlerin egemenliği altına koymak, karasularının varlığını gerektiren etkenlerle bağdaşmamaktadır.⁵¹

⁴⁶ Baykal, s. 17.

⁴⁷ Sevin Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi*, Gözden Geçirilmiş 4. Bası, İstanbul: Beta, 1989, s. 73.

⁴⁸ Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi*, s.73.

⁴⁹ Gönlübol, s. 101.

⁵⁰ Gönlübol, s. 102.

⁵¹ Gönlübol, s. 102.

c) Takımda

Takımda, coğrafi, politik ve ekonomik yönden, bir bütün olacak şekilde birbirleri ile sıkı bağları olan ya da tarihi açıdan böyle kabul edilen ada kısımları, bunlara bitişik sular ve diğer doğal unsurlar da dahil, bir adalar grubudur.⁵² Takımda devleti ise tamamı bir veya birçok takımadadan oluşan ve başka adaları da ihtiva edebilen devlettir.⁵³

1958 CKBBS’de takımadalarda karasularının iç sınırının tespitine ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Devletler Hukuku Komisyonu’nun 1956 tarihli tasarısının 10. maddesinin şerhinde “teknik malumat” eksikliği nedeniyle bu konuda bir hüküm konulmadığı belirtilmiştir.⁵⁴

Takımadalarda karasularının iç sınırının tespit edilmesinde düz hatların nasıl uygulanacağı 1982 tarihli BMDHS’nin 47. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, düz hatlar başlıca adaları kapsayacak şekilde ve düz hatların berisinde kalacak suların karanın en fazla dokuz katını aşmaması şartıyla, takımda devletini oluşturan en uçtaki adalar arasında çizilebilir.⁵⁵ Bu düz hatların genişliği 100 mili aşmamalı, ancak çizilen düz hatların en fazla %3’ü 125 mili aşmamak şartı ile 100 milden fazla olabilir.⁵⁶ Bu düzenleme ile üçüncü devletlerin deniz ve hava ulaşımının serbestliğindeki çıkarları ile takımda devletlerinin güvenliği ve ülke bütünlüğüne ilişkin çıkarlarını uzlaştıran bir çözüm sunulmuştur.⁵⁷

D. Karasularının Dış Sınırlarının Tespiti

Karasularının dış sınırı, esas hattın en yakın noktasından karasuları genişliğine eşit mesafedeki her bir noktadan oluşan çizgidir.⁵⁸ Karasularının dış sınırı hem 1958 CKBBS’nin 6. maddesinde hem de 1982 BMDHS’nin 4. maddesinde düzenlenmiştir. Her iki düzenlemede de “karasularının dış sınırı, her noktası esas hattın en yakın noktasına karasularının genişliğine eşit mesafede bulunan hat” olarak tanımlanmıştır.

⁵² 1982 BMDHS m. 46/b.

⁵³ 1982 BMDHS m. 46/a.

⁵⁴ Gönlübol, s. 104.

⁵⁵ 1982 BMDHS m. 47/1.

⁵⁶ 1982 BMDHS m. 47/1.

⁵⁷ Kuran, s. 67.

⁵⁸ Tanaka, s. 83.

Dış sınırın tespitinde 3 farklı yöntem kullanılmaktadır.

Birinci yöntem, paralel çizgi yöntemidir.⁵⁹ Bu yöntemde dış sınır, karasuları kadar bir mesafede, karasularının iç sınırına paralel çizilen hattır.⁶⁰ Sahil düz ya da az girintili-çıkıntılı ise bu yöntemle çizilen dış sınırın her noktası, iç sınırın en yakın noktasına karasularının genişliği mesafesi kadardır.⁶¹ Girinti-çıkıntının fazla olduğu sahillerde bu yöntemin uygulanması pek mümkün olmayacaktır.⁶²

İkinci yöntem, daire kavisleri veya yaylar yöntemidir.⁶³ Bu yöntemde dış sınırın tespiti için, iç sınırın üzerindeki birçok noktaya pergelin ayağı konularak karasularının genişliği kadar yaylar çizilecektir.⁶⁴ Bu işlemin tekrarlanması ile ortaya çıkacak dış sınırın her noktası iç sınırın en yakın noktasına karasularının genişliği mesafesinde olacaktır.⁶⁵

Üçüncü yöntem, ise kıyadaki çıkıntı noktalarının düz hatlarla birleştirilip bu hata paralel, karasularının genişliği mesafesinde düz hatlar çizilmesidir.⁶⁶

E. Karasularının Genişliği

1. 1958 Deniz Hukuku Konferansı ve 1958 CKBBS

1958 Konferansı'nda, karasularının genişliği konusundaki teklifler oylamaya sunulmuştur.⁶⁷ Ancak konferansın sonunda karasularının genişliğine dair bir anlaşmaya varılamamıştır.⁶⁸

Neticede “Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi” kabul edilse de, karasularının genişliğine dair bir hüküm düzenlenmemiştir.⁶⁹ Fakat bitişik bölgenin genişliği ve bu bölgedeki devlet yetkilerine ilişkin bir maddeye yer verilmiştir.⁷⁰ Sözleşmenin 24.

⁵⁹ Seha L. Meray, **Devletler Hukukuna Giriş Birinci Cilt**, 3. Bası, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1968, s. 410.

⁶⁰ Meray, s. 410.

⁶¹ Meray, s. 410.

⁶² Meray, s. 410.

⁶³ Meray, s. 410.

⁶⁴ Meray, s. 410.

⁶⁵ Meray, s. 410-411.

⁶⁶ Kuran, s. 70.

⁶⁷ Gönlübol, s. 49.

⁶⁸ Gönlübol, s. 49.

⁶⁹ Kuran, s. 74.

⁷⁰ Kuran, s. 74.

maddesine göre, bitişik bölgenin genişliği, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattın başlayarak 12 mili geçemeyecektir.⁷¹ Bu düzenleme doğrultusunda, karasularının genişliği, bitişik bölgenin azami genişliğinden fazla olamayacağı için, karasularının genişliğine dair daha sonra yapılacak bir düzenlemede, genişliğin 3 ile 12 mil arasında tespiti gerekmiştir.⁷²

2. Birleşmiş Milletler Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı ve 1982 BMDHS

1958 Cenevre Konferansı'ndan sonra İkinci Deniz Hukuk Konferansı 17 Mart 1960 tarihinde yapılmış, ancak bu konferansta da karasularının genişliğine dair bir anlaşma sağlanamamıştır.⁷³ 1958 ve 1960 tarihli konferanslarda karasularının genişliği konusunda herhangi bir uzlaşmaya varılamaması, bu konferanslar sonrasında birçok devletin karasularını genişletmesine sebep olmuş ve bu gelişmeler deniz hukukunun birliğini tehdit eder hale getirmiştir.⁷⁴ Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda, karasularının genişliğini 12 mil olarak saptama hakkının tanınması yönünde güçlü bir eğilim doğmuştur.⁷⁵

Konferans, 1958 ve 1960 Konferanslarında uzlaşma sağlanamayan karasularının genişliği konusunu çözüme bağlamıştır.⁷⁶ Konferansta asıl tartışma konusu, karasularının 12 mile kadar tespit edilebilme yetkisi değil, bu genişliğin esas alınarak, özel coğrafi konuma sahip deniz alanlarında, kıyıları yan yana ya da karşılıklı olan devletler arasında sınırlandırmanın hangi ilkelere göre yapılacağı olmuştur.⁷⁷

1982 BMDHS' nin 3. maddesi karasularının genişliğine ilişkin düzenlemeyi içermektedir. Buna göre, her devlet, bu antlaşmaya göre belirlenen esas hatlardan başlayarak, 12 mili aşmayan bir sınıra kadar karasularının genişliğini belirleme hakkına sahiptir.⁷⁸

⁷¹ Kuran, s. 74.

⁷² Kuran, s. 74.

⁷³ Kuran, s. 74 vd.

⁷⁴ Baykal, s. 106.

⁷⁵ Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi*, s. 97.

⁷⁶ Kuran, s. 76.

⁷⁷ Kuran, s. 76.

⁷⁸ 1982 BMDHS m. 3.

Bu düzenlemeye göre, hiçbir devlet, bu sözleşmeye taraf devletlere, karasularının genişliğinin 12 milden fazla olduğunu, bağlayıcı biçimde iddia edemez. Sözleşmenin bu hükmü beyan edici niteliktedir ve sözleşmeye taraf devletlere, karasularının genişliğini belirleme konusunda bir takdir hakkı tanımaktadır.⁷⁹ Fakat bu hak mutlak bir hak değildir.⁸⁰

Coğrafi ve hukuksal nedenlere bağlı olarak, kıyı devletine tanınan bu takdir hakkı bazı kısıtlamalara maruz kalabilir.⁸¹ Örneğin, karşılıklı kıyıların uzaklığı 18 mil olan iki devletten biri, karasuları genişliğini 6 mil olarak ilan etmişse, bu durum, diğer devletin geri kalan 12 millik alanın hepsine sahip olduğu manasına gelmez.⁸² Böyle bir ihtimalde, coğrafi imkansızlıklar sebebiyle, Sözleşmenin 15. maddesinde düzenlenen kurallara uygun olarak, özel durumlar dışında, bir kıyı devletinin kıyılar arasındaki eşit uzaklık çizgisinin ötesine geçme hakkı bulunmamaktadır.⁸³ Aynı şekilde, bir devletin, karasularını 12 mile çıkarmada takdir hakkı bulunduğunu iddia ederek, diğer kıyıdaş devletlere ait deniz alanını ele geçirmesi, Sözleşmenin 300. maddesindeki iyi niyet ve hakkın kötüye kullanılmaması ilkeleriyle bağdaşmaz.⁸⁴ Dolayısıyla 3. maddedeki kıyı devletinin 12 mile kadar karasuyu belirleme hakkının bulunduğu bildirilmesi, böyle bir hakkın kullanımının bütünüyle devletin egemenliğine dahil olduğu anlamına gelmez.⁸⁵

Bu sebeple, her devlet, karasularının genişliğini belirlerken, kıyıların genel durumunu, komşu devletlerin deniz alanlarından yararlanmalarının hakkaniyete aykırı bir biçimde engellenip engellenmediğini, coğrafi özellikleri, uluslararası toplumun açık denizlerden yararlanma hakkını dikkate alacaktır.⁸⁶ Kıyı devleti, sözleşmenin kendisine tanıdığı takdir hakkını objektif kriterlere göre kullanmalıdır.⁸⁷

⁷⁹ Kuran, s. 76.

⁸⁰ Kuran, s. 76.

⁸¹ Pazarcı, s. 318.

⁸² Pazarcı, s. 318.

⁸³ Pazarcı, s. 318.

⁸⁴ Pazarcı, s. 318.

⁸⁵ Pazarcı, s. 318.

⁸⁶ Kuran, s. 78.

⁸⁷ Kuran, s. 78.

Sözleşmenin 300. maddesinde bahsedilen, taraf devletlerin, antlaşmayla yüklendikleri yükümleri iyi niyetle yerine getirmeleri ve antlaşmayla tanınmış hak, yetki ve serbestileri hakkın kötüye kullanılması sonucunu doğurmayacak şekilde kullanmaları yükümü, her milletlerarası antlaşmanın uygulanmasıyla ilgili olarak genel milletlerarası hukukun öngördüğü yükümlerdir.⁸⁸ Sözleşmede bu yükümlerin kapsamı hakkında genel milletlerarası hukukta öngörülenden başka bir içerik belirlenmiş değildir.⁸⁹ Bu yüzden, bu ilkelerin somut herhangi bir olayda uygulanıp uygulanmayacakları, her devletin tutumuna ve ilgili olaylar silsilesine bağlı ve değişken olacaktır.⁹⁰

III. KARASULARININ SINIRLANDIRILMASI

A. Uluslararası Çok Tarafli Antlaşmalarda Sınırlandırma

1958 CKBBS'nin 12. maddesinin 1. fıkrası *“İki devlet kıyasının karşı karşıya veya yan yana olduğu durumlarda, iki devletten hiçbiri aralarında aksini öngören bir anlaşma olmadıkça, karasularını her noktası iki devletten her birinin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlar üzerindeki en yakın noktalara eşit uzaklıkta olan orta hattın ötesine geçirmeye yetkili değildir. Bununla beraber, tarihi hak veya diğer özel şartlar sebebiyle iki devletin karasularını bu hükümle bağdaşmayan bir tarzda sınırlandırmasının gerekli olduğu durumlarda, bu paragraf hükümleri uygulanmaz.”* şeklindedir. 12. maddeye göre, kıyıları karşılıklı, fakat karasularının genişliği farklı olan iki devletin karasularının dış sınırının tespit edilmesinde “orta hat” yöntemi kullanılmalıdır.⁹¹

Taraflar arasında çekişmesiz bir uygulama ya da aksini öngören bir antlaşma yoksa veya diğer özel durumlar başka bir uygulamanın kabulünü gerektirmiyorsa, karasularının dış sınırının tespitinde eşit uzaklık ilkesi uygulanmalıdır.⁹²

Eşit uzaklık ilkesi, kıyı devletine daha yakın deniz alanları verilmesine imkan tanır.⁹³ Fakat bu ilkenin istisnasız bir şekilde uygulanması, özel coğrafi durumların

⁸⁸ Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi*, s. 106.

⁸⁹ Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi*, s. 106.

⁹⁰ Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi*, s. 106.

⁹¹ Kuran, s. 70.

⁹² Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi*, s. 79.

⁹³ Kuran, s. 70.

bulunması halinde haksız sonuçlar doğurabilir.⁹⁴ Bu sebeple, Milletlerarası Hukuk Komisyonu, eşit uzaklık ilkesinin özel durumlar istisnası ile birlikte kabul edilmesini ve sözleşmede de bu şekilde yer almasını uygun görmüştür. Özel durumların varlığı sebebiyle eşit uzaklık ilkesi uygulanamazsa, sınırlandırma hakkaniyet ilkelerine uygun olarak yapılmalıdır.⁹⁵

1982 BMDHS' nin 15. maddesinde de 1958 CKBBS' deki düzenlemeye paralel bir düzenleme yer almaktadır. Söz konusu maddeye göre, *“iki devletin kıyılarının karşılıklı ya da birbirine bitişik olduğu durumlarda, iki devletten hiçbiri, aralarında aksine bir antlaşma olmadıkça, karasularını, iki devletten her birinin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlar üzerindeki en yakın noktalardan eşit uzaklıkta olan orta hattın ötesine geçirmeye yetkili değildir. Bununla birlikte, yukarıdaki hüküm, tarihi hak veya diğer özel durumlar nedeniyle iki devletin karasularını bu hükümle bağdaşmayan bir şekilde sınırlandırmasının gerekli olduğu durumlarda uygulanmaz.”*

Her iki sözleşmede de komşu kıyıdaş devletler arasında karasularının sınırlandırılması ilkelerinin aynı şekilde düzenlenmesi, bu hükümlerin bir teamül hukuku kuralının maddi kaynağını oluşturduğunun öne sürülmesine imkân vermektedir.⁹⁶ Fakat buna rağmen, sözleşmede öngörülen düzenlemeye Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda karşı çıkarak sözleşmeye taraf olmayan ve söz konusu hükme başından beri tutarlı ve açık şekilde karşı çıkan devletlerin bu hükümle bağlı olmayacakları açıktır.⁹⁷

B. Uluslararası Yargı Kararlarında Sınırlandırma

Bu başlık altında karasularının sınırlandırılması sorununa ilişkin önemli mahkeme kararları kronolojik bir sırayla incelenecektir.

⁹⁴ Kuran, s. 70.

⁹⁵ Kuran, s. 70.

⁹⁶ Kuran, s. 72.

⁹⁷ Kuran, s. 72.

Karasularına ilişkin önemli kararlardan birisi, Uluslararası Adalet Divanı'nın 1951 yılında verdiği İngiltere ile Norveç arasındaki Balıkçılık Davası'na ilişkindir.⁹⁸ Bu karar uluslararası hukuktaki düz esas hat kurumu açısından önem taşımaktadır.

Taraflar arasındaki uyuşmazlık, Norveç'in 12 Temmuz 1935 tarihinde çıkarttığı Kraliyet Emirnamesi ile 66° 28.8' Kuzey enleminin kuzeyinde ilan ettiği balıkçılık bölgesinde, İngiliz balıkçıların Norveç makamları tarafından tutuklanmaları üzerine Birleşik Krallık tarafından UAD'ye taşınmıştır.⁹⁹

Divan'a göre, bir sahilin Doğu Finnmark'ta olduğu gibi derin girintili-çıkıntılı olduğu durumlarda ya da sahilin "skjærgaard" gibi takımadalarla sınırlandırıldığı yerlerde esas hat, en düşük cezir hattından bağımsızlaşır ve yalnızca geometrik çizimlerle belirlenebilir. Bu gibi durumlarda, en düşük cezir hattı çizgisi, kıyı şeridinin bütün kıvrımlarını takip etmesi gereken bir kural olmaktan çıkar. Bir bütün olarak görülen böyle bir sahil, makul sınırlar içerisinde sahilin fiziksel çizgisinden ayrılabilen bir esas hat yönteminin uygulanmasını gerekli kılar. Bu da düz esas hat yöntemidir. Divan, en düşük cezir hattında tespit edilen uygun noktalar arasında çizilen düz hatlardan oluşan bu yöntemin uygulanması için, bazı devletler tarafından bu yöntemin uygulanmasına diğer devletlerin karşı çıkmamış olmasının gerekli olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Divan'a göre bu yöntem, sadece tam olarak belirlenmiş koylarda değil, karasuları şeridine daha basit bir şekil vermek amacıyla da kullanılabilir.¹⁰⁰

Divan, Norveç tarafından uygulanan yöntemin, sürekli ve yeterince uzun bir müddet uygulandığına, diğer devletlerin buna itiraz etmediğine, Birleşik Krallık gibi Kuzey Denizi'nde balıkçılıkla ilgilenen, denizlerin serbestliğini savunan ve deniz hukukuyla ilgilenen bir deniz gücünün Norveç'in bu uygulamasının kendisi tarafından

⁹⁸Fisheries Case, Judgment of December 18th, 1951, ICJ Reports, 1951. <https://www.icj-cij.org/files/case-related/5/005-19511218-JUD-01-00-BI.pdf> (Erişim Tarihi: 01.01.2019). Bundan sonra "United Kingdom v. Norway" olarak anılacaktır.

⁹⁹ ICJ Report, 1951, United Kingdom v. Norway, s. 124-125.

¹⁰⁰ ICJ Report, 1951, United Kingdom v. Norway, s. 128-130.

bilinmediğinden bahisle, kendisine uygulanamayacağı iddiasının kabul edilemeyeceğine hükmetmiştir.¹⁰¹

Bir diğer karar, Katar ve Bahreyn arasındaki egemenlik ve deniz yetki alanlarına ilişkin uyuşmazlığı içermektedir.¹⁰² Divan, tarafların kıyılarının karşılıklı olduğu sınırlandırma alanının güney kesiminde, aradaki mesafenin hiçbir yerde 24 milden fazla olmadığını, bu nedenle, Divan'dan çizilmesi beklenen sınırın sadece karasularını ve dolayısıyla tarafların ülkesel egemenliklerini kullandıkları bir alanı sınırlandıracağını belirtmiştir.¹⁰³

Divan ayrıca, 1958 CKBBS ve 1982 BMDHS' ye atıfta bulunarak adanın tanımının, doğal yollardan oluşmuş, etrafı sularla çevrili ve met zamanı su üstünde kalan bir arazi sahası olduğunu hatırlatmış ve Qit'at Jaradah'ın da bu özellikleri taşıdığına işaret ederek, eşit uzaklık çizgisinin belirlenmesinde dikkate alınması gerektiğini ifade etmiştir.¹⁰⁴

Divan, Bahreyn'e ait olduğunu kabul ettiği Qit'at Jaradah'ın, üzerinde yerleşim ve bitki örtüsü olmayan çok küçük bir ada olduğunu, en düşük cezir hattının, eşit uzaklık çizgisinin belirlenmesinde esas nokta ve bu hattın da sınırlandırma hattı olarak kabul edilmesi durumunda, önemsiz bir deniz unsuruna orantısız bir etki verileceğini belirterek, burada, Qit'at Jaradah'ın hemen doğusundan geçen bir sınırlandırma hattının seçimini sağlayan bir özel durum olduğunu ifade etmiştir.¹⁰⁵

Divan, Katar'ın karasularının, Bahreyn'in egemenliğinde olduğuna hükmettiği Hawar adalarının¹⁰⁶ güneyinde bulunduğunu ve bu adaların kuzeyi ile sadece dar, sığ ve seyrüsefere elverişli olmayan bir kanalla bağlı olduğunu, bu sebeple Bahreyn'in Hawar adaları ile diğer Bahreyn adaları arasında düz esas hat uygulaması yapmaya hakkının

¹⁰¹ ICJ Report, 1951, United Kingdom v. Norway, s. 138-139

¹⁰² Maritime Delimitation and Territorial Questions Between Qatar and Bahrain, Merits, Judgment of March 16th, 2001, ICJ Reports, 2001. <https://www.icj-cij.org/files/case-related/87/087-20010316-JUD-01-00-BI.pdf> (Erişim Tarihi: 05.01.2019). Bundan sonra "Qatar v. Bahrain" olarak anılacaktır.

¹⁰³ Ibid, para. 169, s. 91.

¹⁰⁴ Ibid, para. 195, s. 99 .

¹⁰⁵ Ibid, para. 219, s. 104-109.

¹⁰⁶ Ibid, para. 147, s. 85.

olmadığını, dolayısıyla bu suların iç sular değil, karasuları olduğunu vurgulayarak Katar'ın diğer tüm devletlerin olduğu gibi, bu sulardan zararsız geçiş hakkı olduğunu belirtmiştir.¹⁰⁷

Divan'ın bu olayda düz esas hat uygulaması yerine, orta hat uygulaması ile Katar lehine bir durum ortaya koyması, açıkça hakça ilkeler uygulamasının bir göstergesidir.¹⁰⁸

Bir diğer önemli karar, Kamerun ile Nijerya arasındaki kara ve deniz sınırına ilişkin dava sonucunda verilen karardır.¹⁰⁹

Divan'a göre taraflar arasında, 11 Mart 1913 tarihli Anglo-Alman Antlaşması, 4 Nisan 1971 tarihli Yaoundé II Deklarasyonu ve 1 Haziran 1975 tarihli Maroua Deklarasyonu ile belirli bir G noktasına kadar (bu nokta da dahil olmak üzere) deniz sınırı tespit edilmiştir.¹¹⁰ Divan ise herhangi bir deniz alanı sınırlandırılmasının kabul edilmediği G noktasının ötesindeki deniz alanının sınırlandırılması konusunu ele alacaktır.¹¹¹

Divan, sınırlandırılması yapılacak deniz alanlarının iki devletin de karasularının ötesinde olduğunu gözlemlemiştir. Her iki devlet de 1982 BMDHS' ye taraftır ve dolayısıyla bu sözleşmenin hükümleri ve özellikle karşılıklı ya da bitişik kıyılara sahip devletlerin münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı sınırlandırmalarına ilişkin 74. ve 83. madde uygulama alanı bulacaktır. Bu maddelerin 1. fıkrasına göre sınırlandırma, hakkaniyetli bir çözüm elde edilecek şekilde sonuç vermelidir.¹¹²

¹⁰⁷ Ibid, para. 223, s. 109-110.

¹⁰⁸ Uğur Bayilloğlu, **Uluslararası Hukuk Açısından Karasuları Sınırlandırması**. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara: 2010. s. 305.

¹⁰⁹ Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria (Cameroon v. Nigeria: Equatorial Guinea intervening), Judgment of October 10th, 2002, ICJ Reports, 2002. <https://www.icj-cij.org/files/case-related/94/094-20021010-JUD-01-00-BI.pdf> (Erişim Tarihi: 09.01.2019). Bundan sonra "Cameroon v. Nigeria" olarak anılacaktır.

¹¹⁰ Ibid, para. 268, s. 132.

¹¹¹ Ibid, para. 269, s. 132-133.

¹¹² Ibid, para. 285, s. 141.

Söz konusu davada Divan'ın görevi, G noktasından itibaren geçerli olmak üzere, dar bir alanda, çakışan yetki alanları konusunda tek bir sınırlandırma hattı belirlemektir.¹¹³

Divan, Katar ve Bahreyn kararına atıfta bulunarak, 12 mili aşan deniz alanlarının sınırlandırılmasında, ilk önce eşit uzaklık çizgisinin çizileceğini, daha sonra bu hattın düzeltilmesini gerektirecek durumların olup olmadığının dikkate alınması gerektiğini belirtmiş¹¹⁴, Kamerun ve Nijerya arasındaki davada da bu yöntemin uygulanacağını ifade etmiştir.¹¹⁵

Divan, eşit uzaklık çizgisinin düzeltilmesini gerektirecek durumları araştırmış, kıyı boylarının uzunluğunun, kıyının konkav durumunun ve bölgedeki adalarının durumunun eşit uzaklık çizgisinin düzeltilmesini gerektirebilecek unsurlar olabileceğini belirtmiş¹¹⁶, ayrıca, hakkaniyetli bir sonuç elde etmek için eşit uzaklık çizgisinin düzeltilmesini gerektirebilecek başka sebepler olup olmadığını araştırmış ancak, mevcut davada böyle bir neden olmadığı sonucuna varmış¹¹⁷ ve bölgenin sınırlandırılması için eşit uzaklık çizgisinin hakkaniyetli bir sonuç sağladığına karar vererek eşit uzaklık çizgisini düzeltmemiştir.¹¹⁸

Bir diğer karar Honduras ile Nikaragua arasındaki uyuşmazlığa ilişkin UAD kararıdır.¹¹⁹

Divan bu kararda, Katar ve Bahreyn kararına atıfta bulunarak, en mantıklı ve yaygın olarak uygulanan yaklaşımın, ilk önce bir eşit uzaklık çizgisinin çizilmesi ve daha sonra özel durumların varlığının ışığında bu çizginin yeniden düzenlenmesinin gerekip gerekmediğine bakmak olduğunu belirtmiştir.¹²⁰

¹¹³ Ibid, para. 286, s. 142.

¹¹⁴ Ibid, para. 289, s. 143.

¹¹⁵ Ibid, para. 290, s. 143.

¹¹⁶ Ibid, para. 291-300, s. 143-147.

¹¹⁷ Ibid, para. 305, s. 148.

¹¹⁸ Ibid, para. 306, s. 149.

¹¹⁹ Territorial and Maritime Dispute between Nicaragua and Honduras in the Caribbean Sea (Nicaragua v. Honduras), Judgment, ICJ Reports 2007, Judgement of 8th, 2007. <https://www.icj-cij.org/files/case-related/120/120-20071008-JUD-01-00-BI.pdf> (Erişim Tarihi: 15.01.2019). Bundan sonra "Nicaragua v. Honduras" olarak anılacaktır.

¹²⁰ Ibid, para. 268, s.85.

Divan anakaradan itibaren yapılan sınırlandırma yöntem ve prosedürlerini belirttikten sonra, 15. paralelin kuzey ve güneyindeki adaların arasındaki ve etrafındaki suların sınırlandırılması konusuna eğilmiştir. Divan, uyuşmazlık konusu olan, 15. paralelin kuzeyindeki dört ada ile, güneyindeki Edinburg Cay'ın karasularının bulunduğu hususunda tarafların mutabık olduğunu, bu nedenle Divan'ın, uyuşmazlıkta eşit uzaklık ilkesini ve bölgenin bu kısmı için karasularının sınırlandırılması ilkelerini dikkate almasının gerekebileceğini belirtmiştir.¹²¹

Divan'a göre bu adalara 12 mil karasuları genişliği verildiğinden, Bobel Cay, Savanna Cay, Port Royal Cay ve South Cay (Honduras) ve Edinburgh Cay (Nikaragua) adalarına verilen karasularının, Nikaragua ve Honduras'ın karasularının çakışmasına yol açacağı açıktır. Divan burada Katar ve Bahreyn kararına yaptığı atfı yineleyerek en mantıklı ve yaygın uygulamanın bir eşit uzaklık çizgisi çizerek daha sonra özel durumların varlığının ışığında bu çizginin yeniden düzenlenmesinin gerekip gerekmediğine bakmak olacağını vurgulamıştır.¹²²

Divan, Edinburgh Cay (Nikaragua) ve Savanna Cay (Honduras) adalarının karasularının çakışmadığından bahisle bu ikisi arasındaki bölgeyi hariç tutarak önce Bobel Cay, Port Royal Cay ve South Cay (Honduras) adalarının çakışan karasuları arasında geçici bir eşit uzaklık çizgisi çizmiş ve bu adalar arasında eşit uzaklık çizgisinin düzeltilmesini gerektirecek özel durumların bulunmadığı sonucuna varmış,¹²³ daha sonra ise bu adalar arasındaki geçici eşit uzaklık çizgisini kesinleştirmiştir.¹²⁴

IV. EGE DENİZİNDE KARASULARININ SINIRLANDIRILMASINI ZORLAŞTIRAN DURUMLAR

Bu başlık altında, Türkiye ve Yunanistan arasındaki sorunun tarihi süreci ve Ege Denizi'nde karasularının sınırlandırılmasını zorlaştıran 12 mil kuralı, hakkaniyet ilkeleri, eşit uzaklık ilkesi, adaların durumu, siyasal ve ülkesel bütünlük, coğrafi özelliklerin göz

¹²¹ Ibid, para. 299, s. 94-96.

¹²² Ibid, para. 303, 96-97.

¹²³ Ibid, para. 304, 97.

¹²⁴ Ibid, para. 305, s. 97.

önünde bulundurulması, kıyı devletinin egemenlik yetkisi, iyiniyet kuralı gibi konularda tarafların tezleri incelenecektir.

Türkiye ve Yunanistan arasında karasularına ilişkin dengenin 1923 Lozan Barış Antlaşması ile kurulduğunu söylemek mümkündür.¹²⁵ Antlaşmada açıkça düzenlenmese de karşılıklı ve yan sınırlara dair düzenlemelerde ve konferans zabıtlarında, tarafların karasuları genişliğinin 3 mil olması düşüncesi ile hareket ettiklerine dair emareler görmek mümkündür.¹²⁶

Lozan Barış Anlaşması ile kurulan bu denge, Yunanistan'ın karasularını 6 mile çıkaran 17 Eylül 1936 tarih ve 230 sayılı kanunu ile bozulmuştur.¹²⁷ Türkiye buna o dönem iki devlet arasındaki dostane ilişkilerin etkisi ile itiraz etmemiştir.¹²⁸ Yunanistan 3 Ekim 1973 tarihinde çıkardığı bir kararnamenin 139. maddesinde 6 mil karasuları kuralını tekrarlamıştır.¹²⁹

Türkiye ise karasularının genişliğini 24 Ağustos 1964 tarihinde yürürlüğe koyduğu 476 sayılı kanun¹³⁰ ile 6 deniz mili olarak ilan etmiştir.¹³¹ Aynı kanunun 2. maddesinde, karasuları daha geniş olan devletlere karşı, Türk karasularının genişliğinin mütekabiliyet esasına göre tayin edileceği düzenlenmiştir.

1982 BMDHS' nin azami 12 mil genişlik esasını benimsemesinden sonra, bu konudaki tutumunu ve karasularının tespitinde belirli denizlerin özel durumlarının ve hakkaniyet ilkelerinin dikkate alınması gerektiğini vurgulamak maksadıyla Türkiye, 20 Mayıs 1982 tarih ve 2674 sayılı yeni bir Karasuları Kanunu¹³² kabul etmiştir.¹³³

¹²⁵ M. Aydoğan Özman, "Ege'de Karasuları Sorunu", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt. 43, Sayı. 3 (1988), s. 176. <http://dergipark.gov.tr/ausbf/issue/3229/44983> (Erişim Tarihi: 25.01.2019)

¹²⁶ Özman, s. 176.

¹²⁷ Özman, s. 176.

¹²⁸ Özman, s. 176-177.

¹²⁹ Haluk A. Kabaalioglu, "Ege Kıt'a Sahaneliği Uyuşmazlığında Ortaya Çıkan Sorunlar ve Lahey'de Savunulan Yunan Görüşleri", **Danıştay Dergisi**, Sayı. 34-35, Yıl. 9, s. 107.

https://www.danistay.gov.tr/upload/yayinlar/18_12_2018_090502.pdf (Erişim Tarihi: 25.01.2019)

¹³⁰ 476 sayılı Karasuları Kanunu.

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc047/kanuntbmmc047/kanuntbmmc04700476.pdf (Erişim Tarihi: 25.01.2019)

¹³¹ Özman, s. 177.

¹³² 2674 sayılı Karasuları Kanunu. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2674.pdf> (Erişim Tarihi: 25.01.2019)

¹³³ Özman, s. 177.

1981 yılına kadar iki ülke arasında ciddi bir sorun çıkmasa da, Papandreu hükümetinin karasularını 12 mile çıkaracağını açıklaması üzerine Türkiye, bunu savaş nedeni (*casus belli*) sayacağını açıklamış, sonrasında Yunanistan geri adım atmıştır.¹³⁴ Buna rağmen Yunanistan, karasularını 12 mile çıkarma hakkının bulunduğu zaman zaman ileri sürmüştü ve 1982 BMDHS 1 Haziran 1995 tarihinde Yunan parlamentosunda onaylanmıştır.¹³⁵ Bununla birlikte, gereksinim duymadıkça sözleşmeyi yürürlüğe koymayacağına dair Birleşmiş Milletler (BM) ve NATO'ya (North Atlantic Treaty Organization) taahhütte bulunmuştur.¹³⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) de 8 Haziran 1995 tarihinde Yunanistan'ın tutumuna karşılık olası gelişmelere karşı hareket serbestliği sağlaması amacıyla hükümete askeri güç de dahil olmak üzere gerekli tedbirleri alması için tam yetki vermiştir.¹³⁷

Bu gelişmelerden sonra da anlaşmazlık devam etmekte ve zaman zaman iki ülke arasında halen gerginliklere neden olmaktadır. Konuyu daha açık ortaya koyabilmek bakımından, Ege Denizinde karasularının sınırlandırılmasını zorlaştıran durumlarla ilgili olarak tarafların tezlerini incelemek yerinde olacaktır.

A. 12 Mil Genişliğin Genel Kural Olduğu İddiası

Yunanistan'a göre, Yunan karasularının genişliği 1936 yılında çıkarılan 230 sayılı yasa ile 6 deniz mili olarak belirlenmiştir fakat 1982 tarihli BMDHS'de de kodifiye edilen uluslararası örf ve âdet hukukuna göre Yunanistan'ın karasularını 12 mile kadar genişletme hakkı vardır.¹³⁸

Yunanistan, Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda sunduğu tasarının 8. maddesinde, her devletin karasuları genişliğini 12 mil olarak tespit etme hakkının

¹³⁴ Tayyar Arı, "Ege Sorunu ve Türk-Yunan İlişkileri: Son Gelişmeler Işığında Karasuları ve Hava Sahası Sorunları", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt. 50, Sayı. 01, (1995), ss. 51-68, s. 55. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/36441> (Erişim Tarihi: 25.01.2019)

¹³⁵ Arı, s. 55.

¹³⁶ Arı, s. 55.

¹³⁷ Arı, s. 55.

¹³⁸ Hellenic Republic, Ministry of Foreign Affairs, Territorial Sea – Casus Belli. <https://www.mfa.gr/en/issues-of-greek-turkish-relations/relevant-documents/territorial-sea-casus-belli.html> (Erişim Tarihi: 24.07.2019)

bulduğunu iddia etmiştir.¹³⁹ Yunan yetkililer Karakas'taki genel görüşmeler esnasında 12 mil genişlik kuralının genel ve her yerde uygulanabilir bir kural olduğunun kabulünü desteklemiştir.¹⁴⁰ 1982 BMDHS' nin 3. maddesinin karasularının genişliğinin 12 mile kadar tespit edilebileceğini düzenlemesi üzerine de Yunanistan, sözleşmenin çok fazla sayıda devlet tarafından kabulü ile 12 mil genişlik kuralının genel ve herkes bakımından geçerli bir kural olduğunun ispatlandığını iddia etmiştir.¹⁴¹

Türkiye ise konferansta bu iddialara karşı çıkmış, devletlerin karasularının genişliğini tespit etme haklarının, başka devletlerin hak ve menfaatlerine halel gelmeyecek şekilde kullanılması gerektiğini, bu hakkın başka bir devletin karasularının ya da başka herhangi bir bölümünün açık denizlerle olan bağlantısını koparmadan kullanılması gerektiğini, özel coğrafi özelliklere sahip yarı kapalı denizlerde karasuları genişliğinin o bölgedeki devletler arasında hakkaniyet ilkelerine göre anlaşma ile belirleneceğini ifade etmiştir.¹⁴²

Tüm bu çabalara rağmen, kıyı devletine 12 mile kadar karasuları genişliği belirleme yetkisi veren 1982 BMDHS'nin 3. maddesinin sözleşmede yer almasını engelleyemeyen Türkiye, sözleşmenin 309. maddesindeki "çekince ileri sürme yasağı" nedeniyle, 3. madde hükmünü kabul etmeksizin sözleşmeye taraf olma imkanına sahip olmadığı için, aleyhte oy vererek sözleşmeye taraf olmamıştır.¹⁴³

B. Siyasal ve Ülkesel Bütünlük

Yunanistan, Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda sunduğu tasarının 9. maddesinde adaların, devletin kara ülkesinin ayrılmaz bir parçası olduğunu, ada üzerindeki egemenliğin, karasularına, adanın üzerindeki hava sahasına, deniz yatağına ve

¹³⁹ Document: A/CONF.62/C.2/L.22, Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Volume III, s. 200. http://legal.un.org/diplomaticconferences/1973_los/dtSearch/Search_Forms/dtSearch.html (Erişim Tarihi: 27.01.2019)

¹⁴⁰ Hüseyin Pazarcı, "Ege'deki Deniz Sorunlarında Türk ve Yunan Görüşleri: Hukuki Açından", **Ege'de Deniz Sorunları Semineri**, No: 552, Ankara: AÜSBF Yayınları, 1986, s. 89.

¹⁴¹ Pazarcı, "Ege'deki Deniz Sorunlarında Türk ve Yunan Görüşleri: Hukuki Açından", s. 89.

¹⁴² Document: A/CONF.62/C.2/L.8, Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Volume III, s. 188. Document: A/CONF.62/C.2/L.90, Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Volume V, s. 202.

http://legal.un.org/diplomaticconferences/1973_los/dtSearch/Search_Forms/dtSearch.html (Erişim Tarihi: 27.01.2019)

¹⁴³ Kuran, s. 122-123.

kıta sahanlığına kadar uzandığını, adaların deniz yetki alanlarının, devletin kıta ülkesinin karasularının belirlenmesinde geçerli olan aynı hükümlere göre belirleneceğini ileri sürmüştür.¹⁴⁴

Yunanistan'a göre, Ege Denizindeki Yunan adaları ile kıta ülkesi arasında siyasi ve ekonomik bütünlük vardır ve bu bütünlüğün araya giren yabancı deniz alanları ile bozulmaması gerekir.¹⁴⁵ Çünkü ülke bütünlüğü ve bölünmezliği ilkesi uluslararası hukuk tarafından da kabul edilen bir ilkedir.¹⁴⁶ Yunanistan ana karası ile Yunan adaları arasındaki en uzak mesafe 42 mildir.¹⁴⁷ Esas hatların birbirine yakın adaların birleştirilmesi ile belirlenmesi ve takımada rejiminin uygulanması da Yunanistan tarafından ileri sürülmektedir.¹⁴⁸

Türkiye, Yunanistan'ın bir takımada devleti olmadığını, Ege Denizindeki yetki alanlarının siyasi ve ülkesel bütünlük ilkesine göre tespit edilemeyeceğini savunmaktadır.¹⁴⁹ Çünkü bir devletin takımada devleti sayılabilmesi için ülkesinin tamamının bir veya birçok takımadadan oluşması gerekir.¹⁵⁰

Türkiye'nin, takımada ilkelerinin ülkesinin tümü adalardan meydana gelmeyen devletlere de uygulanmasını kabul etmediği Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nın 12 Ağustos 1974 tarihli toplantı tutanağına da yansımıştır.¹⁵¹

Neticede, 1982 BMDHS, Türkiye'nin görüşü ile paralel olarak, sadece ülkesi adalardan meydana gelen devletlerin takımada rejimine tabi olacaklarını düzenlemiştir.¹⁵²

¹⁴⁴ Document: A/CONF.62/C.2/L.22, Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Volume III, s. 200.

¹⁴⁵ Kuran, s. 120.

¹⁴⁶ Kuran, s. 120.

¹⁴⁷ Kuran, s. 120.

¹⁴⁸ Kuran, s. 120.

¹⁴⁹ Kuran, s. 125.

¹⁵⁰ 1982 BMDHS m. 46/a.

¹⁵¹ Document: A/CONF.62/C.2/SR.37, Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Volume II, s. 272. http://legal.un.org/diplomaticconferences/1973_los/dtSearch/Search_Forms/dtSearch.html (Erişim Tarihi: 27.01.2019)

¹⁵² Kuran, s 126.

C. Kıyı Devletin Egemenlik Yetkisi

Yunanistan'a göre karasularını 12 deniz miline kadar genişletme hakkı, tek taraflı olarak kullanılabilir ve bu nedenle herhangi bir kısıtlamaya veya istisnaya tabi olmayan ve üçüncü ülkeler tarafından itiraz edilemeyen egemen bir haktır.¹⁵³

Türkiye'ye göre de kıyı devletin karasularının genişliğini tayin hakkı mevcuttur.¹⁵⁴ Fakat bu hakkın hem ulusal hem de uluslararası bir boyutu vardır. Karasularının genişliğini tayin hakkı sadece iç hukuku ilgilendiren bir konu değildir.¹⁵⁵ Kıyı devletin karasularının sınırlandırılmasına dair uygulamalarının diğer devletlerce de tanınması gerekir.¹⁵⁶ İki veya daha fazla devletin kıyıların bitişik ya da karşılıklı olduğu yerlerde sınırlandırma, hakkaniyet ilkelerine uygun olarak anlaşma ile belirlenir.¹⁵⁷

D. Eşit Uzaklık

Yunanistan'a göre, Yunanistan ve Türkiye arasındaki deniz sınırları açıkça sınırlandırılmıştır.¹⁵⁸ Meriç nehrinin ağzının bulunduğu bölge 26 Kasım 1926 tarihli Atina Protokolü ile sınırlandırılmıştır.¹⁵⁹ Sisam adasının güneyinde, Oniki Adalar ile Türkiye kıyıları arasında, deniz sınırları, 4 Ocak 1932 tarihli Anlaşma ve 28 Aralık 1932 tarihli Protokol ile İtalya ile Türkiye arasında belirlenmiştir.¹⁶⁰ Yunanistan, Oniki Adaların egemenliğini İtalya'dan Yunanistan'a bırakan 10 Şubat 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması'nın 14 (1) Maddesine dayanarak, bu anlaşmaların ilgili hükümlerinde halef devlet olduğunu iddia etmektedir.¹⁶¹ Yunanistan'a göre, sınırlandırma anlaşmaları tam anlamıyla yürürlüktedir ve Türkiye için bağlayıcıdır, oysa deniz sınırında herhangi bir

¹⁵³ Hellenic Republic, Ministry of Foreign Affairs, Territorial Sea – Casus Belli. <https://www.mfa.gr/en/issues-of-greek-turkish-relations/relevant-documents/territorial-sea-casus-belli.html> (Erişim Tarihi: 24.07.2019)

¹⁵⁴ Document: A/CONF.62/C.2/L.8, Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Volume III.

¹⁵⁵ Kuran, s. 128.

¹⁵⁶ Kuran, s. 128.

¹⁵⁷ Document: A/CONF.62/C.2/L.9, Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Volume III.

http://legal.un.org/docs/?path=../diplomaticconferences/1973_los/docs/english/vol_3/a_conf62_c2_19.pdf&lang=E

(Erişim Tarihi: 30.01.2019)

¹⁵⁸ Hellenic Republic, Ministry of Foreign Affairs, Maritime Boundaries. <https://www.mfa.gr/en/issues-of-greek-turkish-relations/relevant-documents/maritime-boundaries.html> (Erişim Tarihi: 24.07.2019)

¹⁵⁹ Ibid.

¹⁶⁰ Ibid.

¹⁶¹ Ibid.

anlaşmaya varılmayan bölgelerde, herkes için geçerli olan örf ve adet hukukuna dayanan orta hat/eşit uzaklık çizgisi ilkesi uygulanır.¹⁶²

Yunanistan'a göre deniz alanlarının sınırlandırılmasında genel kural eşit uzaklık ilkesidir.¹⁶³ Özel durumlar ise istisnaidir.¹⁶⁴ Komşu devletler arasında deniz alanlarının sınırlandırılması antlaşma yoluyla yapılmalı, antlaşma sağlanamazsa eşit uzaklık ilkesi uygulanmalıdır.¹⁶⁵ Ayrıca Yunanistan'a göre, sadece karasularının genişliğinin tespitinde değil, tüm deniz alanlarının sınırlandırılmasında, bir antlaşma sağlanamaması durumunda eşit uzaklık ilkesi mutlak kural olarak uygulanmalıdır.¹⁶⁶ 1958 CKBBS ve 1982 BMDHS'deki hükümler¹⁶⁷ aynı zamanda bir teamül kuralıdır ve antlaşmanın sağlanamaması halinde, tarihi haklar veya diğer özel durumlar başka türlü bir sınırlandırmayı gerektirmiyorsa, karasuları sınırlandırması eşit uzaklık ilkesine göre yapılmalıdır.¹⁶⁸

Türkiye ise sözleşmelerde düzenlenen eşit uzaklık ilkesinin, uygulanması zorunlu bir kural olmadığı kanaatindedir.¹⁶⁹ Sözleşmelerde, eşit uzaklık ilkesinin, tarihi hak ve özel durumlardan önce düzenlenmiş olması, eşit uzaklık ilkesine öncelik tanınacağı anlamına gelmez.¹⁷⁰ Eşit uzaklık ilkesinin genel, özel durumların istisnai kural olduğu bugün genellikle kabul edilmemektedir.¹⁷¹ Bu iki yöntemden biri diğerine üstün değildir.¹⁷²

Türkiye'ye göre ise, Yunanistan ile Türkiye arasında anlaşmayla belirlenmiş bir deniz sınırı bulunmamaktadır.¹⁷³ Şu anda, her iki devletin karasularının genişliği Ege Denizi'nde 6 deniz milidir.¹⁷⁴ Türkiye'nin ve Yunanistan'ın Ege Denizi'ndeki kıyılarının

¹⁶² Ibid.

¹⁶³ Kuran, s. 120.

¹⁶⁴ Kuran, s. 120.

¹⁶⁵ Kuran, s. 120.

¹⁶⁶ Kuran, s. 121.

¹⁶⁷ 1958 CKBBS m. 12, 1982 BMDHS m. 15.

¹⁶⁸ Kuran, s. 121.

¹⁶⁹ Kuran, s. 124.

¹⁷⁰ Kuran, s. 124-125.

¹⁷¹ Kuran, s. 125.

¹⁷² Kuran, s. 125.

¹⁷³ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Başlıca Ege Denizi Sorunları. <http://www.mfa.gov.tr/baslica-ege-denizi-sorunlari.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 25.07.2019)

¹⁷⁴ Ibid.

coğrafi konumu yan yana ve aynı zamanda karşı karşıyadır, bu da bir sınırlandırmayı gerektirmektedir.¹⁷⁵ Deniz alanlarının bir noktada birleştiği veya kesiştiği yerlerdeki yakın ya da karşıt konumlar arasındaki deniz alanları sınırlarının anlaşmayla belirlenmesi gerekliliği uluslararası hukukun temel bir kuralıdır.¹⁷⁶ Bununla birlikte, Ege Denizi örneğinde, kıyıların karşı karşıya olduğu alanların yanı sıra kıyıların bitişik olduğu bölgelerde de karasuları çerçevesinde Yunanistan ve Türkiye arasında herhangi bir deniz sınırı bulunmamaktadır.¹⁷⁷

E. Türk Karasularının Genişliğinin 3 Mil Olduğu İddiası

Yunanistan, Türk karasuları genişliğinin, Lozan Barış Antlaşması¹⁷⁸ ve Türkiye ile İtalya arasında imzalanan 04.01.1932 tarihli İtilafnameye¹⁷⁹ göre 3 mil olduğunu iddia etmektedir.¹⁸⁰ Dolayısıyla, Türkiye'nin 1964 tarihli ve 476 sayılı Karasuları Kanunu'ndaki Türk karasuları genişliğinin Ege Denizinde 6 mil olduğunu öngören düzenleme Lozan Barış Antlaşması'na aykırıdır.¹⁸¹ Lozan Barış Antlaşması ile karasuları genişliğini 3 mil olarak kabul eden Türkiye'nin bunun üzerinde bir karasuları genişliği belirleme yetkisi yoktur.¹⁸²

F. Hakkaniyet İlkesi/Coğrafi Özelliklerin Gözetilmesi

Türkiye, kendine özgü niteliklere sahip Ege Denizi gibi yarı kapalı denizlerde, özel durumlar dikkate alınarak, hakkaniyet ilkesine uygun bir şekilde karasularının genişliğinin tespit edilmesi gerektiğini savunmaktadır.¹⁸³

¹⁷⁵ Ibid.

¹⁷⁶ Ibid.

¹⁷⁷ Ibid.

¹⁷⁸ Lozan Barış Antlaşması m. 12: "... Asya sahilinden üç milden dun mesafede kâin adalar, iş bu Muahedede hilâfına sarahat bulunmadıkça, Türkiye hâkimiyeti altında kalacaklardır." <http://ua.mfa.gov.tr/detay.aspx?88> (Erişim Tarihi 30.01.2019)

¹⁷⁹ İtilafnamenin tamamı için bkz: 14.01.1933 kabul tarihli ve 2016 sayılı Anadolu sahilleri ile Meis adası arasındaki ada ve adacıkların ve Bodrum körfezi karşısındaki adanın ciheti aidiyeti hakkında İtalya Hükûmetile aktolunan itilâfname hakkında kanun.

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc012/kanuntbmmc012/kanuntbmmc01202106.pdf (Erişim Tarihi: 30.01.2019)

¹⁸⁰ Kuran, s. 121.

¹⁸¹ Kuran, s. 121

¹⁸² Kuran, s. 121-122.

¹⁸³ Kuran, s. 123.

Türkiye, Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda sunduğu tasarıda, iki veya daha fazla devletin kıyılarının bitişik ve/veya karşılıklı olduğu yerlerde, karasularının sınır çizgilerinin sınırlandırılmasının, hakkaniyet ilkelerine uygun olarak antlaşma ile belirleneceğini, müzakereler sırasında devletlerin, kıyıların genel şeklini ve ada, adacık ve kayalıkların varlığının yanı sıra, özel durumları da dikkate alarak, adil bir antlaşmaya varmak için uygun sınırlandırma yöntemlerinden herhangi birini veya bunların bir kombinasyonunu uygulayabileceklerini, devletlerin, müzakereler sırasında ortaya çıkabilecek farklılıkları çözmek için Birleşmiş Milletler Şartı'nın 33. maddesinde öngörülen yöntemleri veya diğer barışçıl yolları ve yöntemleri kullanacaklarını ifade etmiştir.¹⁸⁴

Türkiye, Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda sunduğu metinlerde¹⁸⁵ özel coğrafi niteliklere sahip yarı kapalı denizlerde, karasuları genişliğinin, o bölgedeki devletler arasında, hakkaniyet ilkelerine göre anlaşma ile belirlenmesi gerektiğini ifade etmiştir.

G. İyiniyet Kurah

Türkiye, Yunanistan'ın öne sürdüğü eşit uzaklık ilkesi ve 12 mil karasuları genişliğine dair iddiaların iyiniyet ilkesi ile bağdaşmadığı görüşündedir.¹⁸⁶ Çünkü, Yunanistan'ın görüşlerinin Ege Denizinde uygulanması halinde, Ege'nin Yunan gölü haline geleceğini, Türkiye'nin açık deniz alanları ile bağlantısının kesileceğini ve bunun da kabul edilemez olduğunu ifade etmektedir.¹⁸⁷

V. EGE DENİZİ'NİN KARASULARI BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Bu başlık altında tarafların tezlerinin değerlendirilmesi yapılacaktır.

¹⁸⁴ Document: A/CONF.62/C.2/L.9, Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Volume III.

¹⁸⁵ Document: A/CONF.62/C.2/L.8, Volume III, Document: A/CONF.62/C.2/L.90, Volume V.

¹⁸⁶ Kuran, s. 129.

¹⁸⁷ Kuran, s. 129.

Genel kuralın 12 mil genişlik olduğu yönündeki Yunanistan görüşü BMDHS'nin 3. maddesindeki düzenlemeye dayanmaktadır. Ancak, burada öngörülen 12 mil azami bir genişlik olup, hiçbir devlet 12 milden daha fazla bir genişlik tayin ederek bunu diğer devletlere karşı öne süremez.¹⁸⁸ Sözleşmedeki düzenleme, taraf devletlere azami 12 mile kadar bir takdir hakkı tanımıştır ve bu takdir hakkı sözleşmenin 300. maddesinde yer alan düzenleme çerçevesinde kullanılmadığıdır.¹⁸⁹ Buna göre taraf devletler, sözleşme ile yüklenmiş oldukları yükümlülükleri iyi niyetle yerine getirmeli ve sözleşmede kendilerine tanınmış olan hak, yetki ve özgürlükleri hakkın kötüye kullanılmasını teşkil etmeyecek şekilde kullanmalıdırlar.¹⁹⁰

Kuran'a göre, Türkiye, 1982 BMDHS'ye taraf değildir ve 12 mil genişlik kuralı örf ve adet kuralı niteliğini kazanmış olsa bile, Türkiye'nin gösterdiği açık ve kararlı itirazlar dolayısıyla Ege Denizinde Türkiye'ye karşı uygulanamaz.¹⁹¹ Türkiye de sözleşmeye taraf olmamakla birlikte, uluslararası deniz hukuku kuralı niteliği kazanmış sözleşme hükümlerini, haklarının savunulmasında ileri sürebilir.¹⁹²

Her ne kadar Yunanistan, sözleşmede düzenlenen 12 mil kuralının devletlerin çoğunluğu tarafından kabul edilmesinin, bu kuralı genel bir kural haline getirdiğini iddia etse de, Türkiye bu kuralın oluşumuna başından beri açık ve kararlı şekilde karşı çıktığı için bu kuralın Türkiye'ye karşı ileri sürülmesi olanaksızdır.¹⁹³

Pazarıcı'ya göre “Türkiye'nin 12 mil genişliğe her zaman karşı olmadığını kanıtlamaya çalışan Yunanistan tezi de gerçeğe bağdaşmamaktadır.¹⁹⁴ Zira bazı Yunan yazarlarının iddialarının aksine 1964 Türk Karasuları Kanunu 12 mil genişlik kuralına hiçbir yerde atıfta bulunmadığı gibi, bu genişliğe yapılageliş değeri veren bir ifade de içermemekteydi.¹⁹⁵ Ayrıca Türkiye'nin hiçbir belgesi ve uygulaması, gerekçeleri göz

¹⁸⁸ Kuran, s. 119.

¹⁸⁹ Kuran, s. 119.

¹⁹⁰ Kuran, s. 119.

¹⁹¹ Kuran, s. 123.

¹⁹² Kuran, s. 123.

¹⁹³ Kuran, s. 123.

¹⁹⁴ Hüseyin Pazarıcı, “Ege Denizindeki Türk-Yunan Sorunlarının Hukuki Yönü”, Derleyen: Semih Vaner, **Türk-Yunan Uyuşmazlığı**, 1. Basım, İstanbul: Metis Yayınları, 1990, s. 115.

¹⁹⁵ Pazarıcı, “Ege Denizindeki Türk-Yunan Sorunlarının Hukuki Yönü”, s. 115.

önünde bulundurulduğunda 12 mil genişlikten yana bir *opinio juris*'in bulunduğu sonucunu doğurmamaktadır.”¹⁹⁶ Ayrıca Ege Denizinin coğrafi özellikleri dikkate alındığında, Yunan karasularının 12 milden az da olsa genişletilmesi, hakkın kötüye kullanımı sonucunu doğurur.¹⁹⁷

Siyasal ve ülkesel bütünlük iddiası, 1982 BMDHS'nin ülkesi sadece adalardan meydana gelen devletlerin takımada devleti statüsünde olacağını düzenlemesi üzerine aslında temelsiz kalmıştır.¹⁹⁸ Fakat sözleşmede böyle bir düzenleme yer almasaydı dahi, Türkiye böyle bir düzenlemeye başından beri açık ve kararlı bir şekilde karşı çıktığı için, teamül kuralı niteliğini kazansa bile Türkiye'ye karşı ileri sürülemezdi.¹⁹⁹

Ayrıca, Yunanistan'ın kıta ülkesi ile adalarının arasında yabancı deniz alanlarının bulunması onun ülkesel bütünlüğünü etkilemez.²⁰⁰ Zira, ülke bütünlüğü ilkesi uluslararası hukukta sınırlandırma hususunda uygulanmaz.²⁰¹ Kaldı ki bugün de Yunanistan'ın kıta ülkesi ile adaları arasında yabancı deniz alanları mevcuttur.²⁰²

Kıyı devletinin egemenlik yetkisi de yukarıda bahsedildiği üzere Yunanistan'ın öne sürdüğü argümanlardan biridir. Yunanistan'a göre karasuları tespit etme yetkisi kıyı devletinin egemenlik yetkisinden doğan bir haktır ve bu hak diğer devletler tarafından kısıtlanamaz.²⁰³ Türkiye'ye göre de karasuları genişliğini tespit etme yetkisi egemenlikten doğmaktadır.²⁰⁴ Ancak, Türk görüşü Yunan görüşünden, bu yetkinin hem ulusal hem de uluslararası bir boyutu olduğu noktasında ayrılmaktadır.²⁰⁵ Bu sadece kıyı devletinin iç hukukunu ilgilendiren bir mesele olmayıp kıyı devletinin karasularına ilişkin sınırlandırmalarının diğer devletler tarafından da tanınması gerekir.²⁰⁶

¹⁹⁶ Pazarıcı, “Ege Denizindeki Türk-Yunan Sorunlarının Hukuki Yönü”, s. 115.

¹⁹⁷ Pazarıcı, “Ege Denizindeki Türk-Yunan Sorunlarının Hukuki Yönü”, s. 115.

¹⁹⁸ Kuran, s. 126.

¹⁹⁹ Kuran, s. 126.

²⁰⁰ Kuran, s. 126.

²⁰¹ Kuran, s. 126.

²⁰² Kuran, s. 126.

²⁰³ Kuran, s. 128.

²⁰⁴ Kuran, s. 128.

²⁰⁵ ICJ Report, 1951, United Kingdom v. Norway, s. 132.

²⁰⁶ Kuran, s. 128, ICJ Report, 1951, United Kingdom v. Norway, s. 132.

Gidel'e göre; "Egemenlik, bir devletin uluslararası hukuka dayalı olarak sahip olduğu yetkidir; dolayısıyla egemenlik uluslararası hukuk kurallarından doğan ve devletin sözleşmelerle kabul ettiği sınırlamalara tabidir."²⁰⁷

Sözleşmenin tanıdığı olduğu 12 mile kadar genişliği tespit etme hakkı, objektif ölçülere göre ve bilhassa uluslararası hukukun ilkelerine uygun olarak kullanılmalıdır.²⁰⁸ Bu hak uluslararası hukuka göre sınırlandırılmış bir haktır.²⁰⁹ Bu sebeple hiçbir devlet, karasuları genişliğini tespit ederken; deniz alanının coğrafi özelliklerini, kıyıların genel durumunu ve uygulanacak genişliğin açık deniz alanlarından yararlanmanın hakkaniyete aykırı bir şekilde engellenip engellenmediğini hesaba katmadan bu hakkı kullanamaz.²¹⁰

Ayrıca Yunanistan'ın bu görüşü, 1951 İngiltere-Norveç Balıkçılık davası kararı ile de bağdaşmamaktadır. Divan'a göre, "deniz alanlarının sınırlandırılması her zaman uluslararası bir boyuta sahiptir; yalnızca kıyı devletinin iç hukukunda belirtildiği şekliyle onun iradesine bağlı olamaz."²¹¹ Sınırlandırma eylemi, yalnızca kıyı devletinin gerçekleştirme yetkisi olması sebebiyle, zorunlu olarak tek taraflı bir işlem olsa da, sınırlandırmanın diğer devletler açısından geçerliliği uluslararası hukuka bağlıdır."²¹²

Eşit uzaklık hususunda ise Yunanistan, bunun bir genel kural olduğunu, antlaşma yokluğunda bu ilkenin uygulanması gerektiğini, özel durumların istisna teşkil ettiğini iddia etmektedir.²¹³ Çünkü sözleşmelerde eşit uzaklık ilkesi özel durumlar ve tarihi haklardan önce düzenlenmiştir.²¹⁴ Her ne kadar sözleşmelerde önce eşit uzaklık ilkesinin düzenlenmesi, bu şekilde bir yorum yapılmasını kolaylaştırırsa da, bu yorum ilgili hükümlerin sadece lafzi yorumundan çıkmaktadır.²¹⁵ Fakat böyle bir yorumun sözleşmelerin amaç ve ruhuna ne kadar uygun olduğunun belirlenmesi gerekir.²¹⁶

²⁰⁷ **Le droit international public de la mer**, Paris, Sirey, Tome II. 1932, s. 35. (Hüseyin Pazarcı, **Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü**, 2. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi, 1992, s. 17'den naklen)

²⁰⁸ Kuran, s. 128.

²⁰⁹ Kuran, s. 128.

²¹⁰ Kuran, s. 128.

²¹¹ ICJ Report, 1951, United Kingdom v. Norway, s. 132.

²¹² Ibid., s. 132.

²¹³ Kuran, s. 121.

²¹⁴ Kuran, s. 121.

²¹⁵ Kuran, s. 121.

²¹⁶ Kuran, s. 121.

Karasularının karşılıklı ya da bitişik kıyılara sahip devletler arasındaki sınırlandırılması söz konusu olduğunda, temel olarak 1982 BMDHS'nin 15. maddesi ve 1958 CKBBS'nin 12. maddesi, anlaşmaya varılmadığı takdirde, hiçbir devletin karasularını, her bir noktası karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlar üzerindeki en yakın noktaya eşit mesafede olan orta hat çizgisinin ötesine uzatamayacağını öngörmektedir.²¹⁷ Her iki Sözleşme de tarihi haklar ve diğer özel durumların varlığı sebebiyle başka türlü bir sınırlandırmanın gerekli olduğu durumlarda bu hükmün uygulanmayacağını düzenlemiştir.²¹⁸ Divan, Katar ile Bahreyn arasındaki uyuşmazlığa ilişkin verdiği kararda, 1982 BMDHS'nin 15. maddesinin, 1958 CKBBS'nin 12. maddesinin 1. fıkrası ile hemen hemen aynı olduğunu ve geleneksel bir nitelik taşıdığının kabul edildiğini ve genellikle "eşit uzaklık/özel koşullar" kuralı olarak adlandırıldığını belirtmiştir.²¹⁹ Divan en mantıklı ve yaygın olarak uygulanan yaklaşımın, ilk önce geçici olarak bir eşit uzaklık çizgisi çizmek ve daha sonra özel koşulların varlığı ışığında bu çizginin ayarlanması gerekip gerekmediğinin değerlendirilmesi olduğunu belirtmiştir.²²⁰ Daimî Hakemlik Mahkemesi de 1982 BMDHS'nin 15. maddesinin orta hat çizgisine, kıyıları karşılıklı veya bitişik devletlerin karasuları arasındaki sınır çizgisi olarak öncelik verdiğini belirtmiş, özel durumların da uluslararası yargı organları tarafından sınırlandırılmadığını belirtmiştir.²²¹ Ayrıca Mahkeme, daha önceden kabul edilen 3 millik karasuları genişliğinin otomatik olarak 12 mile genişleyemeyeceğine hükmetmiştir.²²²

Özel ya da ilgili koşulların ya da kriterlerin anlamının göz önünde bulundurulması gereken durumlarda içtihat hukuku bir dizi açık göstergeler sunmaktadır. Eşitlik bir sınırlandırma yöntemi değildir ve doğa yeniden şekillendirilemez.²²³ Fakat geçici eşit uzaklık çizgisi üzerinde haksız bir muamele farkından doğabilecek özel bir arzı hususun etkilerini azaltmak amacıyla yapılan bazı değişiklikler haklı görülebilir.²²⁴

²¹⁷ 1982 BMDHS m. 15, 1958 CKBBS m. 12.

²¹⁸ 1982 BMDHS m. 15, 1958 CKBBS m. 12.

²¹⁹ ICJ Reports, 2001, Qatar v. Bahrain, para. 176, s. 58.

²²⁰ Ibid, para. 176, s. 58, ICJ Reports, 2007, Nicaragua v. Honduras, para. 268, s.85.

²²¹ In the Matter of an Arbitration Between Guyana and Suriname, Award of the Arbitral Tribunal, 17 September 2007, para. 296,302. <https://pcacases.com/web/sendAttach/902> (Erişim Tarihi: 25.07.2019) (Bundan sonra "Guyana v. Suriname" olarak anılacaktır.

²²² Guyana v. Suriname, para. 311.

²²³ Malcolm N. Shaw, **International Law**, Sixth Edition, New York: Cambridge University Press, 2008, s. 606.

²²⁴ Shaw, s. 606.

İlgili deniz alanında özel durumların bulunması eşit uzaklık ilkesinin uygulanmasına engel teşkil eder.²²⁵ Ege Denizi de kıyıların yapısı, ada ve adacıkların fazla sayıda olması ve önemli bir ulaşım yolu olması nedeniyle özel durumların uygulanabileceğini gösteren somut bir örnektir.²²⁶

Türkiye 1958 CKBBS ve 1982 BMDHS'ye taraf olmadığı için sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü bulunmamaktadır.²²⁷ Ayrıca, eşit uzaklık ilkesi Yunanistan'ın iddia ettiği gibi öncelikle uygulanması gereken bir kural değildir.²²⁸ Sözleşmelerde özel durumların bulunması, somut olayın özel şartlarını gözeterek hakkaniyete uygun bir sınırlandırmanın amaçlandığını ortaya koymaktadır.²²⁹

Yunanistan'ın, Türkiye ile İtalya arasında yapılan İtilafname ile karasuları sınırlarının belirlendiği ve 1947 tarihli Paris Antlaşması ile de kendisinin İtalya'ya halef olduğu ve bu sınırların geçerli olduğu, sınırların belirlenmediği yerlerde ise eşit uzaklık ilkesinin uygulanması gerektiği iddiası ise şu şekilde değerlendirilebilir: Türkiye ile İtalya arasında yapılan İtilafname ile İtalya'ya devredilen adalar ile Türk kıyıları arasında sınırlandırma yapılmıştır.²³⁰ Ancak 1947 tarihli Paris Antlaşması'nın 14. maddesinde sadece isimleri belirtilen İtalyan adalarının egemenliği devredilmiştir.²³¹ Antlaşmalara Devletlerin Halefliğine Dair Viyana Sözleşmesi'nin 15. maddesine göre kural bir devletin ülkesinin bir kısmının başka bir devletin ülkesinin bir kısmı olması halinde önceki devletin antlaşmalarının o bölümde uygulanmasının sona ermesi ve sonraki Devletin antlaşmalarının bu bölüme uygulanır.²³² Aynı Sözleşme'nin 11. maddesine göre ise bir devletin halefliği, bir antlaşma ile belirlenen bir sınırı veya bir antlaşma ile belirlenen ve bir sınır rejimi ile ilgili yükümlülükler ve hakları etkilemez.²³³ Buradan

²²⁵ Kuran, s. 125.

²²⁶ Kuran, s. 125.

²²⁷ Kuran, s. 125.

²²⁸ Kuran, s. 125.

²²⁹ Kuran, s. 125.

²³⁰ 2016 sayılı Anadolu sahilleri ile Meis adası arasındaki ada ve adacıkların ve Bodrum körfezi karşısındaki adanın ciheti aidyeti hakkında İtalya Hükûmetile aktolunan itilâfname hakkında kanun. https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc012/kanuntbmmc012/kanuntbmmc01202106.pdf (Erişim Tarihi: 30.01.2019 21:20)

²³¹ United Nations, Treaty Series, Treaty of Peace with Italy, 10 February 1947, m. 14. <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%2049/v49.pdf> (Erişim Tarihi: 26.07.2019)

²³² 1978 tarihli Viyana Devletlerin Antlaşmalara Halefliği Sözleşmesi, m. 15. http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/3_2_1978.pdf (Erişim Tarihi: 29.07.2019)

²³³ 1978 tarihli Viyana Devletlerin Antlaşmalara Halefliği Sözleşmesi, m. 11.

Türkiye ile İtalya arasında yapılan antlaşmanın geçerli olabileceği sonucu çıksa da bu antlaşma ile belirtilen sınır esasen Akdeniz'dedir ve Ege'de karşılıklı kıyılar arasında sınırlandırma bulunmamaktadır.²³⁴

Türk karasularının 3 mil olduğu iddiası da Yunanistan tarafından öne sürülen bir diğer görüştür. Fakat ne Lozan Barış Antlaşması'nda ne de iki devletin ortak rızası ile oluşturulmuş başka herhangi bir belgede karasularının genişliğine ilişkin herhangi bir hüküm yoktur.²³⁵ Lozan Barış Antlaşması yapıldığında ve antlaşmayı müteakip on yılı aşkın bir zaman boyunca her iki devletin karasuları genişliği 3 mildi.²³⁶ Bu durumun izleri 6. ve 12. maddelerde antlaşmaya da yansımıştır.²³⁷ Bu maddelerin amacı adaların aidiyetini tespit etmektir ve o dönemde her iki devlet de karasuları genişliğini 3 mil uyguladıkları için bu mesafeyi ölçü aldıkları kıymetlendirilmektedir.²³⁸ Dolayısıyla Lozan Barış Antlaşması yapıldığı zaman Ege Denizinde 3 mil karasuları dışında bulunan açık deniz alanlarının, iki devlet arasında Lozan Barış Antlaşması ile kurulan dengenin bir parçası olduğu söylenebilir ve bu durum antlaşmanın ruhuna da uygundur.²³⁹

Türkiye ve Yunanistan Lozan Antlaşması'ndan sonra da 1936 yılına kadar 3 mil karasuları genişliği doğrultusunda hareket etmişlerdir.²⁴⁰ Ancak, Yunanistan 1936 yılında çıkardığı bir kanunla karasularını 6 mil genişliğe çıkartarak Lozan dengesini bozmuştur.²⁴¹

Kanaatimizce Yunanistan'ın iki ülke arasındaki dengeyi oluşturan Lozan dengesini kendi lehine bozarak Türkiye'nin karasuları genişliğinin 3 mil olduğu iddiasını öne sürmesi temel dayanaktan yoksundur.

Hakkaniyet ilkesinin gözetilmesi gerektiği ise Türkiye tarafından savunulmaktadır. *Katsoufros'a* göre, bu benzeri neredeyse hiç olmayan bir tutumdur.

²³⁴ Bayılhoğlu, s. 235.

²³⁵ Başeren, s. 107.

²³⁶ Başeren, s. 107.

²³⁷ Başeren, s. 107.

²³⁸ Başeren, s. 108.

²³⁹ Başeren, s. 108.

²⁴⁰ Mor, s. 128.

²⁴¹ Mor, s. 128.

Zira, uluslararası hukukta hakkaniyet ilkesi sadece kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılmasında söz konusu olabilir.²⁴² Karasuları ve bitişik bölgenin durumunun kıta sahanlığı ile aynı olduğunu kabul etmek imkansızdır.²⁴³

Yarı kapalı denizlerde, kıyıdaş devletler arasında paylaşılacak deniz alanları geniş değildir. Böyle alanlarda, coğrafi özellikler dikkate alınmadan genel kuralların uygulanması ile sınırlandırma yapmak, ülkeleri bir bütün olarak ele alındığında eşit durumda olan devletler arasında, hakların eşit olamayan bir şekilde paylaşılması sonucunu doğurur.²⁴⁴ Böyle bir sonuç, deniz hukukunun temelinde bulunan nısfet ilkelerine ters düşer.²⁴⁵

Karasuları genişliğini 12 mile kadar tayin hakkı, komşu devletlerin hak ve menfaatlerine aykırılık teşkil edecek şekilde kullanılmamalıdır.²⁴⁶ Özel coğrafi niteliklere sahip yarı kapalı denizlerde bütün somut unsurların dikkate alınarak kıyı devletleri arasında antlaşmayla yapılacak bir sınırlandırma hakkaniyete uygun olacaktır.²⁴⁷

Uluslararası Adalet Divanı 1984 tarihli ABD ve Kanada arasındaki Maine Körfezi Davası'na²⁴⁸ ilişkin verdiği karara göre, karşılıklı veya bitişik kıyılara sahip devletler arasında deniz alanlarının sınırlandırılması, bu devletlerden biri tarafından tek taraflı olarak gerçekleştirilemez.²⁴⁹ Bu sınırlandırmalar, iyiniyetle ve olumlu bir sonuç elde etme niyetiyle yapılan müzakereleri takiben bir anlaşma yoluyla gerçekleştirilmelidir.²⁵⁰ Bununla birlikte, böyle bir anlaşmanın sağlanamaması durumunda, sınırlandırmanın, gerekli yeterliliğe sahip üçüncü bir tarafa başvurularak gerçekleştirilmesi gerekir.²⁵¹ Her iki durumda da sınırlandırma, bölgenin coğrafi yapısı

²⁴² Theodoros Katsoufros, "Ege Deniziyle İlgili Türk Yunan Uyuşmazlıkları", Derleyen: Semih Vaner, **Türk-Yunan Uyuşmazlığı**, 1. Basım, İstanbul: Metis Yayınları, 1990, s. 86.

²⁴³ Katsoufros, s. 86.

²⁴⁴ Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi*, s. 103.

²⁴⁵ Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi*, s. 103.

²⁴⁶ Kuran, s. 124.

²⁴⁷ Kuran, s. 124.

²⁴⁸ Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area, Judgment, ICJ Reports 1984, s. 299-300, para. 112. <https://www.icj-cij.org/files/case-related/67/067-19841012-JUD-01-00-EN.pdf> (Erişim Tarihi: 06.02.2019) Bundan sonra "Gulf of Maine Case" olarak anılacaktır.

²⁴⁹ Ibid, s. 299-300, para. 112.

²⁵⁰ Ibid, s. 299-300, para. 112.

²⁵¹ Ibid, s. 299-300, para. 112.

ve diğer ilgili şartlar göz önünde bulundurularak, hakkaniyet ilkelerinin uygulanması ve adil bir sonuç sağlayacak pratik yöntemlerin kullanılması ile gerçekleştirilmelidir.²⁵²

Coğrafi özelliklerin gözetilmesi gerektiği de Türkiye'nin öne sürdüğü görüşlerden biridir. Yunanistan'ın karasularını 12 mile çıkarması durumunda Türkiye'nin açık denizle bağlantısı kesilecek, özellikle adalarda uygulanması durumunda Ege tam bir kapalı deniz haline gelecek ve Ege'den Akdeniz'e geçiş imkansızlaşacaktır.²⁵³ Hukuki bir sonucun başka bir devletin çıkarlarına ters düşmesi bunun hukukiliğini etkilemese de 1982 BMDHS kapalı ve yarı kapalı bir denize komşu devletlerin haklarını kullanırken ve görevlerini yerine getirirken iş birliği yapmalarını düzenlemektedir.²⁵⁴ Bu iş birliğinin temelini, karasularının genişliği konusunda Türkiye ve Yunanistan'ın Ege Denizinin coğrafi özelliklerini gözeterek hakkaniyete uygun bir çözüm oluşturacaktır.²⁵⁵

İyiniyet kuralı da Türkiye'nin vurguladığı hususlardan biridir. 1982 BMDHS'nin 300. maddesine göre, taraf devletler, sözleşmedeki yükümlülükleri yerine getirirken ve sözleşmedeki hak, yetki ve özgürlükleri kullanırken iyiniyetle ve hakkın suiistimalini teşkil etmeyecek şekilde davranmalıdırlar.²⁵⁶

Türkiye'ye göre Yunanistan'ın, Ege Denizi'nde karasuları genişliğini 12 mile çıkarması, Türkiye'nin Ege Denizi'ndeki kıta sahanlığı haklarını ortadan kaldıracak gibi, bu denizden yararlanırken dayandığı ticari, ekonomik, askeri ve siyasi egemenlik haklarını da kısıtlayacak, bu denizi adeta bir "Yunan gölü" ne dönüştürecektir.²⁵⁷ Dolayısıyla bu da hakkın kötüye kullanılmasını teşkil edecektir.²⁵⁸

Katsoufros'a göre ise; "Yunanistan'ın 12 mil genişlik kuralını uygulaması Ege'yi yabancı devletlere kapatmayacağı gibi, devletlerin zararsız geçiş hakkına da halel getirmeyecektir.²⁵⁹ Ayrıca hakkın kötüye kullanılması tek başına bir yetki değil, belirli

²⁵² Ibid, s. 299-300, para. 112.

²⁵³ Kuran, s. 127.

²⁵⁴ 1982 BMDHS m. 123.

²⁵⁵ Kuran, s. 127.

²⁵⁶ Kuran, s. 129.

²⁵⁷ Necdet Hayta, **1911'den Günümüze Ege Adaları Sorunu**, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2015, s. 196.

²⁵⁸ Hayta, s. 196.

²⁵⁹ Katsoufros, s. 85.

bir hakkın kullanılma şekliyle ilgilidir.²⁶⁰ 300. maddenin öngördüğü düzenleme, diğer devletlerin haklarıyla ilgili olup, sözleşme ile tanınan bir yetkinin kullanılmasını engellemez.”²⁶¹ Fakat *Heraclides*'e göre ise “zararsız geçiş açık denizlerden serbest geçişe göre daha zordur.²⁶² Çünkü kıyı devletinin kontrol ve denetime ilişkin belirli hakları vardır.²⁶³ Kıyı devleti bu geçişi çeşitli şekillerde engelleyerek bundan faydalanabilir.²⁶⁴ Ege Denizi Çanakkale Boğazı'ndan Karadeniz'e tek erişim yolu olması sebebiyle uluslararası ulaşım açısından önemlidir. Dolayısıyla açık denizleri kapatacak bir genişletme, sadece Türkiye için değil, Ege'den Karadeniz'e ve Rusya başta olmak üzere Karadeniz'den Ege'ye geçmek isteyen devletler için de kabul edilemez olacaktır.”²⁶⁵

Türkiye, 1982 BMDHS'ye taraf olmamasına rağmen, sözleşmede yer alan iyiniyet ilkesinden yararlanabilir.²⁶⁶ Çünkü, iyiniyet ve hakkın kötüye kullanılmaması ilkesi, uluslararası hukukun genel ilkelerindedir ve Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün 38. maddesinde de antlaşmalar, teamül hukuku ve hukukun genel ilkeleri, uyuşmazlıkların çözümünde başvurulabilecek kaynaklar olarak düzenlenmiştir.²⁶⁷

VI. SONUÇ

Yunanistan'a göre Ege'de karasuları sorunu diye bir sorun olmayıp, sadece kıta sahanlığı sorunu vardır ve bu sorun da Lahey Adalet Divanı'na gidilerek çözümlenmelidir.²⁶⁸ Yunanistan'a göre kıta sahanlığı sorunu dışındaki konular Yunanistan'ın Ege Denizi'ndeki egemenlik haklarına ilişkindir ve müzakere konusu yapılamaz.²⁶⁹

Yukarıda da ifade edildiği gibi, Ege Denizinde Yunanistan ve Türkiye arasındaki denge Lozan Barış Antlaşması ile kurulmuştur. O dönem uygulanmakta olan 3 deniz mili

²⁶⁰ Katsoufros, s. 85.

²⁶¹ Katsoufros, s. 85.

²⁶² Alexis Heraclides, *The Greek-Turkish Conflict in the Aegean Imagined Enemies*, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2010, s. 189.

²⁶³ Heraclides, s. 189.

²⁶⁴ Heraclides, s. 189.

²⁶⁵ Heraclides, s. 189.

²⁶⁶ Kuran, s. 129.

²⁶⁷ Kuran, s. 129.

²⁶⁸ Kuran, s. 129.

²⁶⁹ Kuran, s. 129.

karasuları genişliği, bölgedeki ada, adacık ve kayalıkların egemenliğinin belirlenmesine de yansımıştır. Antlaşma bu yönüyle karasuları genişliğini belirleyen bir düzenleme getirmemiştir. Taraflar arasındaki denge Yunanistan'ın karasuları genişliğini 6 mile çıkarması ile bozulmuş ve günümüze kadar çözüme kavuşturulamayan bir sorun haline gelmiştir.

Taraflar arasındaki sorunun çıkmaza girmesine sebep olan faktörlerden biri de Yunanistan tarafından kendisinin de taraf olduğu 1982 BMDHS' in verdiği azami 12 mil genişlik tayin etme hakkını her şart ve koşulda uygulanabilecek sınırsız bir hak olarak görülmesidir. Azami 12 mil genişlik tayin etme hakkının, Uluslararası Adalet Divanı'nın da kararlarında sıklıkla vurguladığı ve birçok uyuşmazlığı çözüme kavuşturan hakkaniyet ilkelerinin ve coğrafi özelliklerin göz önünde bulundurulması gerektiği hususunun, Yunanistan tarafından göz ardı edilerek kullanılmak istenmesidir.

Şüphesiz antlaşma hükümleri lafzı ve ruhuyla birlikte bir bütün olarak yorumlanmalıdır. Özellikle eşit uzaklığı düzenleyen hükmün genel kural, tarihi hak ve özel durumların istisna olduğunu savunmak ve eşit uzaklık ilkesinin tarihi hak ve özel durumlardan önce düzenlendiğinden bahisle bu ilkeyi doğrudan uygulamaya çalışmak antlaşmaları bir bütün olarak ele alma hususunu göz ardı etmektir ve uluslararası hukukla da bağdaşmaz. Eşit uzaklık ilkesinin genel kural olduğunu kabul etmek, kanımızca, devamında düzenlenen tarihi hak ve özel durumlar düzenlemesini anlamsızlaştırarak fonksiyonsuz hale getirecektir.

Yunanistan'ın tarihi haklar ve özel durumlar istisnasını görmezden gelerek doğrudan eşit uzaklık ilkesinin uygulanması gerektiğine dair iddiası da bu anlamda dikkate çekicidir. Ege Denizindeki özel durumlar eşit uzaklık ilkesinin uygulanmasını engelleyecek en bariz somut örneklerden biridir. Kıyıya yakın ada, adacık ve kayalıkların fazla sayıda olması ve kıyıların yapısı özel durumların somut birer örneğini teşkil eder. Bu anlamda da Yunanistan'ın bu iddiasının temelsiz olduğu aşikardır.

Yunanistan tarafından 1958 CKBBS ve 1982 BMDHS' nin özellikle kıyıları karşılıklı ya da yan yana olan devletlerin karasuları sınırlandırmasını düzenleyen hükümlerin teamül kuralı olduğu iddiası tartışmaya açıktır. Çünkü Türkiye bu hükümlere

başından beri açık ve kararlı bir şekilde karşı çıkmıştır. Dolayısıyla bu hükümler teamül kuralı haline gelse bile Türkiye'nin de aralarında bulunduğu, sözleşmeye taraf olmayan devletlere karşı ileri sürülemez.

Her ne kadar taraflar arasındaki bu sorun yıllar boyu tırmanarak çözülemez gibi görünen bir hal almışsa da tarafların bir araya gelerek, iyiniyetle sürdürülen müzakereler neticesinde yapılacak bir antlaşma ile deniz sınırının çizilmesi ve karasuları genişliğine dair belirsizliğin giderilmesinin en uygun çözüm olacağı kanaatindeyiz.

İKİNCİ BÖLÜM

KITA SAHANLIĞI SORUNU

I. GİRİŞ

Petrol ve doğalgaz da dahil olmak üzere cansız kaynakları içeren kıta sahanlığı, bu kaynakların araştırılması, çıkarılması ve işlenmesinden elde edilecekleri fayda sebebiyle devletler açısından büyük bir öneme sahiptir. Ekonomik politika ve hedeflerin AB'nin amaç ve çıkarları bakımından önemli bir yere sahip olması sebebiyle AB'ye üye devletlerin kıta sahanlıkları üzerindeki egemenliklerinin boyutunun AB'ye de yansımaları olması kaçınılmazdır. Yunanistan'ın üyeliği vasıtası ile Ege Denizi'ne kadar genişleyen AB de, Türkiye ve Yunanistan arasındaki uyuşmazlık sebebi ile Ege Denizi kıta sahanlığından elde edilecek faydadan dolayı olarak olumsuz etkilenecektir. Türkiye'nin AB'ye katılımı halinde de iki devlet arasındaki bu uyuşmazlığın devam etmesi AB tarafından arzu edilemeyecek bir durumdur. Bu sebeplerle bu bölümde uluslararası hukuk açısından kıta sahanlığı incelendikten sonra taraflar arasındaki sorunun ortaya çıkışı, gelişimi, tarafların uyuşmazlığa dair tezleri ve bu tezlerin değerlendirilmesi yapılarak sorunun boyutu ve bu sorunun çözüm ihtimalleri ortaya konulmaya çalışılacaktır.

II. KITA SAHANLIĞININ ÖRF-ADET KURALLARI VE ULUSLARARASI ANTLAŞMALAR BAKIMINDAN İNCELENMESİ

A. Tanım

Jeolojik olarak kıta sahanlığı, bir kıtaya bitişik veya bir ada etrafında, düşük su hattından genellikle belirgin bir eğim artışının olduğu daha büyük bir derinliğe kadar uzanan bir alandır.²⁷⁰ Kıta sahanlıkları, petrol ve doğal gaz dahil olmak üzere, neredeyse

²⁷⁰ Tanaka, s. 132.

bütün okyanusların cansız organik kaynaklarını içerir.²⁷¹ Kıta sahanlığı kavramının varlık sebebi doğal kaynakların araştırılması ve işletilmesidir.²⁷²

B. Tarihi Gelişim

II. Dünya Savaşı'ndan önce deniz yatağı ve altındaki doğal kaynaklar devletler arasında çok az ilgi görmesine rağmen II. Dünya Savaşı'ndan bu yana artan petrol talebi nedeniyle, özellikle geniş petrol ve gaz rezervleri olmak üzere deniz yatağı ve altındaki doğal kaynaklar ilgi görmüş ve ayrıca 20. yy'ın başındaki teknolojik ilerleme, kıta sahanlığının hidrokarbon kaynaklarının deniz yüzeyinden çıkarılmasını sağlamıştır.²⁷³ Bu çerçevede, 28 Eylül 1945'te, Birleşik Devletler, kıta sahanlığının doğal kaynakları üzerindeki yetki alanını genişletmek için Truman Bildirisi ile belirleyici bir adım atmış ve bu bildiri ile Amerika Birleşik Devletleri hükümeti, açık denizin altında fakat kendi kıyılarına bitişik olan kıta sahanlığının toprak altı ve deniz yatağındaki doğal kaynaklar üzerinde Amerika Birleşik Devletleri'nin yetki ve kontrolü olduğunu ilan etmiştir.²⁷⁴

Amerika Birleşik Devletleri'nin tek taraflı hareketi zincirleme bir tepki yaratmış ve pek çok ülke tek taraflı olarak yetki alanlarını açık denizlere doğru genişletmiştir.²⁷⁵ Jeolojik anlamda neredeyse hiç kıta sahanlığı olmayan Latin Amerika devletleri, 200 deniz mili mesafeye kadar, derinliği ne olursa olsun, bütün deniz yatakları ve komşu deniz alanları üzerinde tam egemenlik iddia etmişlerdir.²⁷⁶ Devlet uygulamaları 1950'lerin başlarına kadar tutarlı olmasa da, devletlerin büyük çoğunluğu, zamanla birlikte kıta sahanlığında doğal kaynakların kullanımı ile ilgili yeni bir bölge oluşturmaya karar vermeye hazırды.²⁷⁷ 1958'de Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı'nın toplanmasıyla, kıta sahanlığı meselesi, Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin imzalanmasına yol açan ortak bir endişe konusu haline gelmiştir.²⁷⁸ Böylece, kıta sahanlığını düzenleyen yasal bir rejim, ilk kez, 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi

²⁷¹ Lung-chu Chen, *An Introduction to Contemporary International Law A Policy-Oriented Perspective*, Third Edition, New York: Oxford University Press, 2015, s. 174.

²⁷² Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi*, s. 267.

²⁷³ Tanaka, s. 132.

²⁷⁴ Tanaka, s. 132-133.

²⁷⁵ Tanaka, s. 133.

²⁷⁶ Tanaka, s. 133.

²⁷⁷ Tanaka, s. 133.

²⁷⁸ Chen, s. 174.

(CKSS)'nde yer almıştır. Bu bağlamda UAD, 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı davalarında, kıta sahanlığının tanımı da içeren CKSS'nin 1 ila 3. maddelerinin yansıtıcı ya da kristalleştirici olarak kabul edildiği ya da en azından kıta sahanlığıyla ilgili olarak ortaya çıkan geleneksel uluslararası hukuk kuralları olduğu görüşünü belirtmiştir.²⁷⁹

1969 Kıta Sahanlığı Davaları'nda da olduğu gibi, hukuksal anlamda kıta sahanlığı kavramının yer bilimsel anlamdaki kıta sahanlığı kavramını aştığı görüşü kabul edilir hale gelmiş, yani 200 m. derinliğe kadar uzanan yerbilimsel anlamındaki kıta sahanlığı kavramından uzaklaşarak ülkenin deniz altındaki tüm doğal uzantısının kıta sahanlığı kavramının içinde kabul edildiği gözlemlenmiştir.²⁸⁰ Fakat bu doğal uzantının nerede bittiği Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'na kadar açıklığa kavuşturulamamıştır.²⁸¹ Konferansın neticesinde ortaya konulan 1982 BMDHS'nin 76. maddesi, "*kıta sahanlığının bir devletin ülkesinin doğal uzantısı olduğunu belirttikten sonra, ilke olarak, kıta kenarının uç noktasına kadar devam edeceğini*" düzenlemektedir. Dolayısıyla bugün kıta sahanlığı, kıta yamacı ve kıta yükseliminin tamamını içermektedir.²⁸² Fakat yine bu maddeye göre, "*kıta kenarının uç noktası karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan başlayarak 200 milin berisinde kalıyorsa, kıta sahanlığının ilke olarak 200 mil kadar uzanacağı*" düzenlenmiştir.²⁸³ Bu hukuksal manada kıta sahanlığı kavramının, kıta kenarının yeterli genişliğe sahip olmadığı hallerde, okyanus tabanının bir bölümünü de kapsayabileceğini göstermektedir.²⁸⁴

C. Kıta Sahanlığının Hukuki Rejimi

Kıyı devletinin kara ülkesinin deniz altındaki doğal uzantısı olan kıta sahanlığındaki yetkileri kara ülkesindeki egemenlik hakkından kaynaklanmaktadır.²⁸⁵ Başka bir işlemin yapılmasına gerek olmaksızın, hukukun tanıdığı bir hak söz konusudur.²⁸⁶ 1958 CKSS m. 2/2-3 ve 1982 BMDHS m. 77/2-3'te de belirtildiği gibi, kıyı devletinin bu bölgedeki haklarının doğumu bunların, talep edilmesi, kullanımı ya da

²⁷⁹ Tanaka, s. 133.

²⁸⁰ Pazarıcı, s. 368.

²⁸¹ Pazarıcı, s. 368.

²⁸² Pazarıcı, s. 368.

²⁸³ 1982 BMDHS m. 76.

²⁸⁴ Pazarıcı, s. 368-369.

²⁸⁵ Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi*, s. 265.

²⁸⁶ Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi*, s. 265.

o bölgelerin işgal edilmesi şartına bağlı değildir. Kıyı devleti *ab initio* ve *ipso facto* hak sahibidir.²⁸⁷ Bu haklar kıyı devleti tarafından kullanılmasa bile, kıyı devletinin açıkça rızası olmadan diğer devletler tarafından kullanılamaz.²⁸⁸ Bu bağlamda kıta sahanlığındaki haklar inhisaridir.²⁸⁹

Kıyı devletinin kıta sahanlığı üzerindeki hakları, kıta sahanlığının üzerindeki suların veya bu sular üzerindeki hava sahasının hukuki statüsüne hanel getirmez.²⁹⁰ Dolayısıyla yabancı devletler bu sulardaki seyrüsefer serbestisini ve bu suların üzerindeki uçuş serbestisini açık denizlerde olduğu gibi kullanabileceklerdir.

Ayrıca her iki sözleşmede de kıyı devletinin, kıta sahanlığı üzerinde diğer devletlerin kablo ve boru hatları döşemesine engel olamayacağı düzenlenmiştir.²⁹¹ Kıyı devleti sadece kıta sahanlığının araştırılması ve işletilmesi amacıyla makul tedbirler alabilir.²⁹² 1982 BMDHS m. 79/2' de ayrıca kıyı devletinin alabileceği tedbirler arasında boru hatlarından kaynaklanan kirlenmenin önlenmesi, azaltılması ve kontrolü de sayılmıştır.

1958 CKSS m. 5/2'ye göre, “kıyı devleti kıta sahanlığı üzerinde, doğal kaynakların araştırılması ve işletilmesi için gerekli olan yapıları ve diğer cihazları inşa etme ve bakımını yapma veya işletme ve bu tesis ve cihazların etrafında güvenlik alanları kurma ve bu alanlarda tesislerin korunması için gerekli tedbirleri alma hakkına sahiptir.” Maddenin 4. fıkrasında “bu yapı ve cihazların kıyı devletinin yargı yetkisine tabi olduğu” düzenlenmiştir.²⁹³ 1982 BMDHS m. 80, münhasır ekonomik bölgeyi düzenleyen 60. maddeye atıfta bulunmuş, 60. maddenin 1. fıkrası da 1958 CKSS'ne paralel bir düzenleme getirmiştir. Maddenin 2. fıkrasında “kıyı devletinin suni ada, tesis ve yapılar üzerinde gümrük, maliye, sağlık, güvenlik ve göç konularında kanun ve

²⁸⁷ Kuran., s.199.

²⁸⁸ Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi*, s. 266.

²⁸⁹ Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi*, s. 266.

²⁹⁰ CKSS m. 3, BMDHS m. 78/1

²⁹¹ 1958 CKSS m. 4, 1982 BMDHS m. 79.

²⁹² 1958 CKSS m. 4, 1982 BMDHS m. 79/2.

²⁹³ 1958 CKSS m. 5/4.

düzenlemelerden doğanlar da dahil olmak üzere münhasır yetkili olduğu” düzenlenmiştir.²⁹⁴

1982 BMDHS’ye göre kıyı devleti suni ada, tesis ve yapılar etrafında azami 500 metreye kadar güvenlik bölgeleri kurabilir.²⁹⁵ Bütün gemiler bu güvenlik bölgelerine saygı göstermelidir.²⁹⁶ Fakat bu güvenlik bölgeleri uluslararası seyrüsefer için kullanılan belli başlı deniz yollarına engel teşkil edecek yerlerde kullanılamaz.²⁹⁷ Suni ada, yapı ve tesisler ada statüsünde değildir.²⁹⁸ Bu sebeple kendilerine ait karasuları yoktur ve varlıkları, karasularının, münhasır ekonomik bölgenin veya kıta sahanlığının sınırlandırılmasını etkilemez.²⁹⁹

III. KITA SAHANLIĞININ SINIRLANDIRILMASI

A. Uluslararası Çok Taraflı Antlaşmalarda Sınırlandırma

1. 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi

Kıyıları karşılıklı ya da yan yana olan devletler arasında kıta sahanlığının nasıl sınırlandırılacağı 1958 CKSS’nin 6. maddesinde düzenlenmiştir. Maddenin 1. fıkrası kıyıları karşılıklı devletler arasındaki sınırlamayı düzenlerken, 2. fıkrası kıyıları yan yana olan devletler arasındaki sınırlandırmayı düzenlemektedir. Her iki durumda da kural sınırlandırmanın devletler arasında antlaşma ile yapılmasıdır.³⁰⁰ Antlaşmanın yokluğu halinde, kıyıları karşı karşıya olan devletler arasında sınır, özel durumlar başka bir sınırı haklı kılmadıkça, orta hat çizgisidir.³⁰¹ Bu sınır, her bir devletin karasuları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktasına eşit mesafede olan noktalardan oluşur. ³⁰² Antlaşmanın yokluğu halinde, kıyıları yan yana olan devletler arasında sınır, her bir devletin karasuları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktasından eşit uzaklık ilkesinin uygulanmasıyla belirlenir.³⁰³

²⁹⁴ 1982 BMDHS m. 60/2.

²⁹⁵ 1982 BMDHS m. 60/4, 5.

²⁹⁶ 1982 BMDHS m. 60/6.

²⁹⁷ 1982 BMDHS m. 60/7.

²⁹⁸ 1982 BMDHS m. 60/8.

²⁹⁹ 1982 BMDHS m. 60/8.

³⁰⁰ 1958 CKSS m. 6/1-2.

³⁰¹ 1958 CKSS m. 6/1-2.

³⁰² 1958 CKSS m. 6/1.

³⁰³ 1958 CKSS m. 6/2.

Eşit uzaklık ilkesinin doğrudan uygulanması halinde haksızlıklara sebep olabileceği düşünüldüğünden, bu ilkenin özel durumlar istisnası ile beraber bir sınırlandırma kuralı oluşturduğu ve tek başına uygulanamayacağı düşünülmektedir.³⁰⁴

1958 CKSS'nin 6. maddesi, bazılarınca, taraflar arasında bir antlaşmanın yokluğu halinde eşit uzaklık ilkesinin esas kuralı ve özel durumların istisnayı oluşturduğu şeklinde yorumlanmaya çalışılmıştır.³⁰⁵ Pazarıcı'ya göre, "özel durumlar kavramı içine giren durumların tespitinde karşılaşılan güçlükler ve eşit uzaklık ilkesinin uygulanması halinde hakça olmayan her sonucun özel durum teşkil etmesinin kabulü bir taraftan, eşit uzaklık ilkesinin örf ve adet hukukunda hiçbir zaman esas kural teşkil etmemiş olması ve esas kural olarak Truman Bildirisi'nden beri hakça ilkelerin kabul edilmesi diğer taraftan, 1958 CKSS hükmünde de aslında hakça ilkelerin tatbikinin kabul edildiği şeklinde yorumlanmaktadır."³⁰⁶

2. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi

1982 BMDHS m. 83'e göre; "*kıyıları karşı karşıya veya yan yana olan devletler arasında kıta sahanlığı sınırlandırmasının, hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmak amacıyla, Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün 38. maddesinde belirtildiği gibi, uluslararası hukuka dayanarak antlaşma ile yapılacağı düzenlenmiştir. Maddeye göre ilgili devletler uygun bir süre içinde anlaşmaya varamadıkları takdirde XV. Kısımda bulunan usullere başvururlar.*³⁰⁷ *İlgili devletler arasında yürürlükte olan bir antlaşma varsa, kıta sahanlığının sınırlandırılmasına dair sorunlar bu antlaşmaya göre çözüme kavuşturulur.*"³⁰⁸

Sözleşmenin 83. maddesinde önemli iki unsur bulunmaktadır. Birinci unsur, sınırlandırmanın UAD Statüsünün 38. maddesinde belirtildiği biçimde ve uluslararası hukuka göre antlaşma ile yapılacağıdır. Dolayısıyla sınırlandırmada uygulanacak ilkeler uluslararası hukuka atıf yapılarak düzenlenmiştir. İkinci unsur, hakkaniyete uygun bir

³⁰⁴ Kuran, s. 202.

³⁰⁵ Pazarıcı, s. 372.

³⁰⁶ Pazarıcı, s. 372.

³⁰⁷ 1982 BMDHS m. 83/2

³⁰⁸ 1982 BMDHS m. 83/4.

çözümün sağlanması şartıdır. Kıta sahanlığı sınırlandırması, ilgili devletler tarafından, antlaşma yoluyla, uluslararası hukuka uygun olarak, hakkaniyete uygun bir sonuca varılacak şekilde yapılmalıdır. Taraflar arasında bir anlaşma sağlanamaması durumunda da sınırlandırmaya uygulanacak her türlü yöntemde hakkaniyet ilkelerinin dikkate alınması söz konusu olacaktır.³⁰⁹

Hakkaniyet ilkelerinin somut bir şekilde tespit edilmesi, söz konusu olayın verilerine bağlıdır³¹⁰. Sınırlandırma yapılacak bölgenin coğrafi ve yerbilimsel unsurları, devletlerin yaşamsal menfaatleri, bölgede ortak petrol yatağı ve tarihi hakların varlığı gibi hususların hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşılması doğrultusunda değerlendirilmeleri gerekir.³¹¹

1982 BMDHS'nin 311. maddesine göre, bu sözleşme 1958 tarihli CKSS'nin yerine geçecektir. Eşit uzaklık ve özel durumlar kuralı, 1958 CKSS'nin 6. maddesinde düzenlenen bir sınırlandırma kuralıdır.³¹² Fakat 1982 BMDHS'nin 311. maddesi gereği, taraf devletler arasında 1982 BMDHS'nin 83. maddesine üstünlük tanınarak uygulanması gerekir.³¹³

B. Uluslararası Yargı Kararlarında Sınırlandırma

Bu başlık altında karasularının sınırlandırılması sorununa ilişkin önemli mahkeme kararları kronolojik bir sırayla incelenecektir.

Kıta sahanlığına ilişkin olarak UAD'nin 1969 yılında Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları'na dair verdiği karar önem arz etmektedir.³¹⁴ Davaya konu uyuşmazlık, bir tarafta Federal Almanya, diğer tarafta Hollanda ve Danimarka arasındadır. Uyuşmazlığın konusu Federal Almanya ile Hollanda ve Danimarka arasındaki yan sınırın saptanmasıdır.

³⁰⁹ Kuran, s. 203.

³¹⁰ Kuran, s. 203.

³¹¹ Kuran, s. 203-204.

³¹² Kuran, s. 204.

³¹³ Kuran, s. 204.

³¹⁴ North Sea Continental Shelf, Judgment of 20 February 1969, ICJ Reports 1969. <https://www.icj-cij.org/files/case-related/52/052-19690220-JUD-01-00-BI.pdf> (Erişim Tarihi: 03.03.2019 16:00). Bundan sonra "North Sea Continental Shelf Cases" olarak anılacaktır.

Kuzey Denizi, doğuda sırası ile Norveç, Danimarka, Federal Almanya, Hollanda, Belçika ve Fransa'nın, batıda da İngiltere'nin kıyıdaş olduğu kapalı denizi andıran coğrafi bir konumdadır ve derinliği, Norveç'in güney ve güneybatısındaki 200-650 metre derinlikte ve 80-100 km genişlikteki alan haricinde hiçbir yerde 200 metreyi aşmadığından su altı alanının tamamı kıta sahanlığıdır.³¹⁵ Kuzey Denizi kıta sahanlığının büyük bir kısmı, İngiltere ile Norveç, Danimarka ve Hollanda arasında iki taraflı antlaşmalarla orta hat esas alınarak sınırlandırılmıştır.³¹⁶ Kıyıları karşı karşıya olan Norveç ile Danimarka arasında da böyle bir antlaşma mevcut olup, Federal Almanya bu antlaşmalara taraf değildir ve Federal Almanya ile diğer devletler arasında orta hat yöntemi uygulanarak belirlenecek sınır, diğer devletler arasında tespit edilmiş sınırdaki bazı değişiklikler yapılmasını gerektirecektir.³¹⁷ Fakat olayda tartışma konusu olan sınır bu sınır değil, yan sınırdır.³¹⁸ Federal Almanya ile Danimarka ve Hollanda arasında, kıta sahanlığının yan sınırı, belirli bir noktaya kadar, 1 Aralık 1964 ve 9 Haziran 1965 tarihli antlaşmalarla eşit uzaklık esasına göre saptanmıştır.³¹⁹ Danimarka ve Hollanda 31 Aralık 1966 tarihli bir antlaşma ile, eşit uzaklık esasına göre, Federal Almanya ile kendileri arasındaki sınırı tespit etmelerine rağmen Federal Almanya bu antlaşmaya taraf değildir ve bu antlaşma ile kendisine bırakılan kıta sahanlığı alanından daha geniş bir alan talep etmektedir.³²⁰ Ayrıca Federal Almanya CKSS'yi onaylamamıştır.³²¹

Hollanda ve Danimarka iddialarını, 1958 CKSS'nin 6. maddesine dayandırarak, taraflar arasındaki sınırlandırmanın 1958 CKSS'nin 6. maddesinin 2. fıkrasında belirtilen uluslararası hukukun ilke ve kurallarına tabi olduğunu, tarafların anlaşmazlık içinde olduğu durumlarda, özel durumlar başka bir sınırlandırmayı haklı kılmadıkça, taraflar arasındaki sınırlandırmanın eşit uzaklık prensibinin uygulanmasıyla belirleneceğini ifade etmişlerdir.³²² Kıta sahanlığının belirli bir noktasının hangi devletin kıyılarına bir uzantısı olduğunun tayininde, o noktanın hangi devletin kıyılarına daha yakın olduğuna

³¹⁵ Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi*, s. 206.

³¹⁶ Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi*, s. 206.

³¹⁷ Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi*, s. 206.

³¹⁸ Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi*, s. 206.

³¹⁹ Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi*, s. 206.

³²⁰ Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi*, s. 206.

³²¹ Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi*, s. 206.

³²² ICJ Report, 1969, North Sea Continental Shelf Cases, s. 10-11.

bakılmalı, sınırlandırma, her devlete, kendi kıyılarına daha yakın olan kıta sahanlığı kesiminin verilmesi neticesini doğurmalıdır.³²³

Federal Almanya ise, Kuzey Denizi'ndeki sınırlandırmanın, her kıyı devletinin adil ve eşit bir pay alacağı şekilde gerçekleştirilmesi gerektiğini, eşit uzaklık prensibinin uluslararası örf ve adet hukuku kuralı olmadığını, taraflar arasında uygulansa bile, bu kural dahilindeki özel durumların, eşit uzaklık ilkesinin uygulanmasına engel teşkil edeceğini belirtmiştir.³²⁴ Eşit uzaklık prensibinin, devletler arasında adil ve hakça bir kıta sahanlığı paylaşımını sağlayacak antlaşma, hakemlik ya da başka bir yöntemle kabul edilmedikçe uygulanamayacağını, Kuzey Denizi'nde uygulanması halinde hakkaniyetli bir çözüm sağlanamayacağını, kıta sahanlığı sınırlandırmasının Kuzey Denizi'ndeki ilgili coğrafi duruma ilişkin kriterler temelinde adalet ve hakkaniyet ilkelerine göre belirlenmesi gerektiğini ifade etmiştir.³²⁵

Divan'a göre, 1958 CKSS'nin 1. ve 2. maddelerinin devletlerarası kıta sahanlığı sınırlandırmasıyla doğrudan doğruya bir bağlantısı yoktur.³²⁶ Divan, kıta sahanlığı doktrininde eşit uzaklık ilkesinin kaçınılmaz bir önceliğinin olmadığını ifade etmiştir.³²⁷ Divana göre, su altı alanları gerçekte, kıyı devletine yakın (veya sadece yakın) olduğu için tabii olmaz. Tabiidir ki onlar kıyı devletine yakındır fakat bu durum, bu hakkı bahşetmeye yetmez.³²⁸ Uluslararası hukukun kıta sahanlığı üzerinde kıyı devletine verdiği *ipso jure* hakkı bahşeden, ilgili su altı alanlarının gerçekte su ile kaplı olmakla birlikte, kıyı devletinin egemenliğindeki ülkenin bir uzantısı veya devamı, onun deniz altındaki bir genişlemesi durumudur.³²⁹ Buna göre, belirli bir su altı alanı, kıyı devletinin kara ülkesinin doğal (veya en doğal) bir uzantısını teşkil etmedikçe, diğer herhangi bir devlet ülkesinden daha yakın olsa dahi, o devlete ait olamaz veya en azından, daha yakın

³²³ Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi*, s. 207.

³²⁴ ICJ Report, 1969, North Sea Continental Shelf Cases, s. 12.

³²⁵ Ibid s. 12.

³²⁶ Ibid, s. 41, para. 67.

³²⁷ Ibid, s. 32.

³²⁸ Ibid, s. 32.

³²⁹ Ibid, s. 32.

olsa bile, bir devletin, su altı alanının kara ülkesinin bir uzantısı olduğuna dair yarışan iddiasına karşı ileri sürülemez.³³⁰

Öncelikle 6. madde, anlaşma ile sınırlandırma yükümlülüğünden sonra eşit uzaklık metoduyla sınırlandırma yükümlülüğü getirmiştir. İkinci olarak da eşit uzaklık ilkesini düzenleyen 6. maddede yer alan özel durumlar kavramı, bu ilkenin potansiyel olarak genel norm yaratma karakteri açısından şüpheleri arttırmaktadır.³³¹ 6. maddenin çekince koyulma kabiliyetine sahip olması, eşit uzaklık ilkesinin genel kural olarak kabul edilmesini engellemese de zorlaştırmaktadır.³³² Bir anlaşma hükmünün uluslararası hukukun genel bir kuralı haline gelebilmesi için, çıkarları özel olarak etkilenen devletler de dahil olmak üzere yaygın ve temsil edici bir çoğunluk tarafından hatırı sayılır bir zaman süresince kabul edilmiş olması gerekir ve eşit uzaklık ilkesi açısından bu husus mevcut değildir.³³³ Dolayısıyla 6. madde ve bu maddede yer alan eşit uzaklık ilkesi 1958 CKSS'ne taraf olan devletler arasında uygulanması hukuken zorunlu olan bir hükümdür ve Sözleşmeye taraf olmayan devletler arasında hukuken bağlayıcılığı yoktur.³³⁴ Eşit uzaklık yönteminin bazı avantajlarına rağmen, sık karşılaşılan bazı coğrafi bölgelerde adaletsizliğe yol açtığını, kıyı şeridindeki en ufak düzensizliğin, kıta sahanlığının sınırlandırılmasının sonuçlarıyla ilgili olarak eşit uzaklık çizgisi tarafından otomatik olarak genişletileceğine, bu nedenle, girintili çıkıntılı kıyı şeritlerinde, eğer eşit uzaklık yöntemi kullanılırsa, düzensizlik ve kıyı şeridinden ayrılacak olan alan ne kadar büyükse, elde edilen sonucun o oranda makul olmayacağına, bu nedenle, doğal bir coğrafi özelliğin sonuçlarının abartılmasının, bir eşitsizlik yaratacağı durumlarda mümkün olduğu kadar eşitsizliğin giderilmesi veya telafi edilmesinin gerekeceğini ifade etmiştir.³³⁵

Bir diğer önemli karar Maine Körfezi Davası'na ilişkindir.³³⁶ ABD ile Kanada arasında tarafların Maine Körfezi'ndeki münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı

³³⁰ Ibid, s. 32, para. 43.

³³¹ Ibid, s. 43.

³³² ICJ Report, 1969, North Sea Continental Shelf Cases, s. 43.

³³³ Ibid, s. 43; Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi*, s. 209.

³³⁴ Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi*, s. 209.

³³⁵ ICJ Report, 1969, North Sea Continental Shelf Cases, s. 49.

³³⁶ Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area, Judgment, ICJ Reports 1984, <https://www.icj-cij.org/files/case-related/67/067-19841012-JUD-01-00-BI.pdf> (Erişim Tarihi: 17.05.2019) Bundan sonra "Gulf of Maine Case" olarak anılacaktır.

sınırını aynı hat ile tespit etme talebini değerlendiren bu dava 1982 tarihli BMDHS kabul edildikten sonraki ilk UAD yargısıdır.³³⁷

Maine Körfezi, Nova Scotia ve New Brunswick Kanada deniz alanları ile Massachusetts, New Hampshire ve Maine Amerikan New England kıyıları arasındadır.³³⁸ Georges Bank bölgesi, Cape Cod'un yaklaşık 110 mil güneydoğusunda konumlanmış ve 270 mil uzunluğunda ve yaklaşık 90 mil genişliğindedir.³³⁹ Bank, Körfez'in önemli bir fiziksel özelliğidir ve uzun zamandır Amerikan balıkçılar için önemli bir balıkçılık alanı olmuştur.³⁴⁰ Hem Kanada hem de ABD, 1958'de CKSS'ne taraftır ve ABD'nin konumu, bu Sözleşmenin 6. maddesinin ve geleneksel uluslararası hukuk ilkelerinin, hakça ilkelere dayanan karşılıklı antlaşma ile sınır belirleme talep ettiği şeklindedir.³⁴¹ ABD, Kanada'ya, 1969'daki Kuzey Denizi Kıta Sahaneliği Davaları'ndaki görüşüne göre UAD'nin, eşitlik öncülünü vurguladığını ve devletlerin neyin hakça olduğunu tespit etmelerine yardımcı olacak üç kriter belirlediğini hatırlatmıştır: kıyı şeridi konkavlığı, alan jeolojisi ve jeomorfolojisi ve kıyı şeridinin uzunlukları.³⁴² ABD, üç kriterin hepsinin Amerikan görüşünü desteklediğini Maine Körfezi bölgesinin, her devletin karasuları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hat çizgisine en yakın noktalarından eşit bir sınırın ölçülmesi yoluyla bölünmeyeceğini, özel durumların dikkate alınması gerektiğini savunmuştur.³⁴³ ABD'ye göre UAD eşit uzaklık ilkesinin kıyının konkav olduğu yerlerde uygulanamayacağı görüşündedir ve Maine Körfezi kıyısı belirgin şekilde konkavdır.³⁴⁴ Kanada ise kıta sahanlığı sınırının iki ülkeye eşit mesafede belirlenmesi gerektiğini savunmaktadır.³⁴⁵

Hem ABD hem de Kanada 1958 CKSS'ye taraftır ve dolayısıyla Sözleşmenin 6. maddesinde düzenlenen antlaşma, özel durumlar istisnası, eşit uzaklık ilkesi unsurlarını

³³⁷ Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi*, s. 229.

³³⁸ George Steven Swan, "That Gulf of Maine Dispute: Canada and the United States Delimit the Atlantic Continental Shelf", *Natural Resources Lawyer*, Vol. 10, No. 2 (1977), American Bar Association, s. 410. <https://www.jstor.org/stable/40922482> (Erişim Tarihi: 23.05.2019)

³³⁹ Swan, s. 410.

³⁴⁰ Swan, s. 410.

³⁴¹ Swan, s. 410-411.

³⁴² Swan, s. 411.

³⁴³ Swan, s. 411.

³⁴⁴ Swan, s. 411.

³⁴⁵ Swan, s. 411.

içeren sınırlandırma kuralıyla bağılırlar.³⁴⁶ Bununla birlikte Divan, Kanada'nın deniz alanları üzerindeki hak kaynağının coğrafi bitişiklik durumu olduğu varsayımından hareketle tek sınırın eşit uzaklık ilkesine göre belirlenmesi yönündeki iddiasını reddetmiştir.³⁴⁷

Divana göre, CKSS'de düzenlenen eşit uzaklık ilkesinin CKBBS'de düzenlenmiş olması bu ilkenin münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılmasında da kullanılmasını haklı göstermez³⁴⁸ ve dar bir deniz şeridi için açıkça öngörülmüş olan kriterler ve sınırlama yöntemlerinin uzatılması fikrini haklı çıkaracak hiçbir neden yoktur.³⁴⁹

Divan kıyıların yan yana olduğu ve özel durumların bulunmadığı alanda sınırlandırmayı eşit uzaklık ilkesine göre yapmıştır.³⁵⁰ Kıyıların karşılıklı olduğu kesimde ise iki devletin kıyı uzunlukları arasındaki fark sebebiyle orta hattın, kıyıların birbirine oranı ölçüsünde düzeltilmesi gerektiğine, fakat bu orantılılık kavramının sınırlandırmada tek başına dikkate alınacak bir kavram olmayıp hakkaniyetli bir çözüme imkan verecek yardımcı bir kriter olduğuna, ve bu kriterin hakkaniyetli bir çözüme ulaşmak için kullanılacak tek yardımcı kriter olmadığına hükmetmiştir.³⁵¹

Divan, tartışmalı alanların eşit şekilde bölünmesi neticesine sebebiyet verecek geometrik bir yöntemin uygulanması esnasında kıyı yakınındaki adaların dikkate alınıp alınmayacağı konusunda ise 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahaneliği Davaları'na da atıf yaparak, adacık, kayalık ve küçük kıyı çıkıntılarının dikkate alınmaması gerektiğini, bu coğrafi unsurlardan herhangi birinin bir ölçüde önemi varsa daha sonra bunlara nispet uyarınca sınırlı bir düzeltici etki verilebileceğini belirtmiştir.³⁵²

Nova Scotia açıklarındaki Kanada egemenliğinde olan, 2,5 mil uzunluğunda, deniz seviyesinden 50 fit yükseklikte, yıl boyunca yerleşimin olduğu ve Körfez'in

³⁴⁶ Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi*, s. 229.

³⁴⁷ Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi*, s. 229.

³⁴⁸ ICJ Report, 1984, Gulf of Maine Case, s. 302, para. 120.

³⁴⁹ Ibid, s. 302, para. 120.

³⁵⁰ Ibid, s. 331-332, para. 209.

³⁵¹ Ibid, s. 334-335, para. 217-219.

³⁵² Ibid, s. 329-330, para. 201-202.

girişinden 9 mil içerideki Seal adası ve çevresindeki ada ve adacıklara sınırlandırmada verilecek etki konusunda UAD, bu adaların konumları ve büyüklükleri sebebiyle ihmal edilemeyeceklerini kabul etmiş, ancak, bunlara Nova Scotia kıyısını güneybatıya genişletme etkisinin tanınmasının aşırı olacağına ve bu nedenle yarım etki tanınması gerektiğine karar vermiştir.³⁵³ Bu nedenle teknik uzman raporunda orta hattı belirlemek için verilen ABD ve Kanada kıyı uzunlukları arasında 1.38'e 1'lik bir oran varken, bu değişiklikle birlikte 1.32'e 1 halini almıştır.³⁵⁴ Bu da Divan'ın orantılılık ilkesinin hakkaniyetli bir çözüme ulaşılmak için kullanılacak tek yardımcı kriter olmadığı ifadesini doğrular niteliktedir.

Bir başka önemli karar Eritre ile Yemen arasındaki uyuşmazlığa ilişkin olarak Daimî Hakemlik Mahkemesi'nin verdiği karardır. Mahkemenin uyuşmazlığa ilişkin kararı iki aşamalıdır. Birinci aşama egemenlik ve uyuşmazlığın kapsamına³⁵⁵, ikinci aşama ise deniz alanlarının sınırlandırılmasına³⁵⁶ ilişkindir.

Eritre ve Yemen 21 Mayıs 1996 tarihinde imzaladıkları “İlkelere İlişkin Antlaşma” ile bölgesel egemenlik ve deniz alanlarının sınırlandırılması uyuşmazlığını hakem mahkemesi yolu ile çözüme konusunda anlaşmışlardır.³⁵⁷ Taraflar daha sonra 3 Ekim 1996 tarihinde uyuşmazlıklar konusunda karar verecek bir hakem mahkemesi kurulmasını kararlaştırmışlardır.³⁵⁸

³⁵³ Ibid, s. 336-337, para. 222.

³⁵⁴ Ibid, s. 336-337, para. 222.

³⁵⁵ In the Matter of an Arbitration Pursuant to an Agreement to Arbitrate Dated 3 October 1996, Between the Government of the State of Eritrea and the Government of the Republic of Yemen, Award of the Arbitral Tribunal in the First Stage of the Proceedings (Territorial Sovereignty and Scope of Dispute), 9 October 1998, <https://pcacases.com/web/sendAttach/517> (Erişim Tarihi: 03.06.2019), Bundan sonra “Eritrea v. Yemen, Phase I” olarak anılacaktır.

³⁵⁶ In the Matter of an Arbitration Pursuant to an Agreement to Arbitrate Dated 3 October 1996, Between the Government of the State of Eritrea and the Government of the Republic of Yemen, Award of the Arbitral Tribunal in the Second Stage of the Proceedings (Maritime Delimitation), 17 December 1999, <https://pcacases.com/web/sendAttach/518> (Erişim Tarihi: 03.06.2019), Bundan sonra “Eritrea v. Yemen, Phase II” olarak anılacaktır.

³⁵⁷ Agreement on Principles, **Letter dated 96/06/18 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council**, S/1996/447, 19 June 1996, s. 2. <https://digitallibrary.un.org/record/215637?ln=en> (Erişim Tarihi: 03.06.2019) Bundan sonra “İlkelere İlişkin Antlaşma” olarak anılacaktır.

³⁵⁸ The Arbitration Agreement, **In the Matter of an Arbitration Pursuant to an Agreement to Arbitrate Dated 3 October 1996, Between the Government of the State of Eritrea and the Government of the Republic of Yemen, Award of the Arbitral Tribunal in the Second Stage of the Proceedings (Maritime Delimitation)**, 17 December 1999, s. 53. <https://pcacases.com/web/sendAttach/518> (Erişim Tarihi: 03.06.2019) Bundan sonra “Hakemlik Sözleşmesi” olarak anılacaktır.

Yemen ve Eritre Kızıldeniz'in güneyinde, Bab el-Mandep'in kuzeyinde karşılıklı kıyılara sahip devletlerdir.³⁵⁹ Eritre Kızıldeniz'in batısında Afrika kıtasında, Yemen ise doğu yakasında Arap Yarımadası'nda yer almaktadır.³⁶⁰ İki devletin kıyıları arasındaki mesafe güneyden kuzeye doğru artmaktadır.³⁶¹ Tarafların kıyıları arasında belirlenen ortay hattın her iki tarafında kıyılarda ve Kızıldeniz'in ortalarında açık denizde bulunan adalar davayı etkileyen temel fiziki şartlardır.³⁶²

Yemen'in 1977 tarihli ulusal düzenlemesine göre, 12 mil genişliğinde karasuları, 24 mil genişliğinde bitişik bölgesi ve 200 mil genişliğinde münhasır ekonomik bölgesi mevcuttur.³⁶³ Kıta sahanlığı ise, kıta kenarının dış sınırına kadar uzanır ya da kıta kenarının dış sınırının 200 mile kadar uzanmadığı yerlerde karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 mildir.³⁶⁴ Eritre'nin ise 1953 yılında Etiyopya tarafından çıkarılan, 1956 yılında değiştirilen ve Eritre'nin bağımsızlığını kazanmasından sonra da muhafaza edilen, yalnızca 12 mil genişliğinde karasuları bulunduğunu düzenleyen bir ulusal düzenlemesi mevcuttur.³⁶⁵

Hem İkelere İlişkin Antlaşma'da hem de Hakemlik Sözleşmesi'nde Hakemlik Mahkemesi'nin deniz sınırlarının belirlenmesinde, bölgesel egemenlik sorunları hakkındaki görüşünü, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ni ve ilgili diğer faktörleri dikkate alarak karar vereceği kararlaştırılmak suretiyle uyumsuzlukta uygulanacak hukuka işaret edilmiştir.³⁶⁶ Kararda Eritre'nin 1982 tarihli BMDHS'ye taraf

³⁵⁹ Sertaç Hami Başeren, "Eritre/Yemen Kararı'nın Ege Kıta Sahanlığı Sınırlandırmasına Tesirleri", **Ege Kıta Sahanlığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Editörler: Aslan Gündüz, Hüseyin Öztürk, İstanbul: Türk Deniz Araştırmaları Vakfı, 2002, s. 88.

³⁶⁰ Başeren, "Eritre/Yemen Kararı'nın Ege Kıta Sahanlığı Sınırlandırmasına Tesirleri", s. 88.

³⁶¹ Başeren, "Eritre/Yemen Kararı'nın Ege Kıta Sahanlığı Sınırlandırmasına Tesirleri", s. 88.

³⁶² Başeren, "Eritre/Yemen Kararı'nın Ege Kıta Sahanlığı Sınırlandırmasına Tesirleri", s. 88.

³⁶³ National legislation - DOALOS/OLA - United Nations, Act No. 45 of 1977 concerning the Territorial Sea, Exclusive Economic Zone, Continental Shelf and other Marine Areas, Act. No. 45 of 17 December 1977, s. 2, s. 4. https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/YEM_1977_Act.pdf (12.06.2019)

³⁶⁴ Ibid, s. 2. https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/YEM_1977_Act.pdf (12.06.2019)

³⁶⁵ National legislation - DOALOS/OLA - United Nations, Maritime Proclamation No. 137 of 1953, s. 2. https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/ERI_1953_Proclamation.pdf (Erişim Tarihi: 12.06.2019), National legislation - DOALOS/OLA - United Nations, Proclamation 7 - Transitional Maritime Code of Eritrea, 15 September 1991. https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/ERI_1991_Proclamation.pdf (Erişim Tarihi: 12.06.2019)

³⁶⁶ İkelere İlişkin Antlaşma, m. 3/2, Hakemlik Sözleşmesi, m. 2/3.

olmadığı ancak Hakemlik Sözleşmesi ile BMDHS hükümlerinin uygulanmasını kabul ettiği ve bunun BMDHS'nin dikkate alınması açısından önemli olduğu belirtilmiştir.³⁶⁷ Kararda ayrıca Hakemlik Sözleşmesi'nde örf ve adet hukukuna atıfta bulunulmadığı fakat BMDHS'nin örf ve adet hukukunun ilgili unsurlarının çoğunu içerdiği ifade edilmiştir.³⁶⁸

Yemen sınırlandırma alanını, bir tarafta Yemen'e ait Jamal al-Tayr ve Jamal al-Zubayr adalar grubu, diğer tarafta Eritre'nin Dahlak adalar grubu arasındaki kuzey kesimi, Yemen'e ait Zuqar Hanish adalar grubu ile Mohabbakahlar, Haycocklar ve Güneybatı kayalıkları ile birlikte Eritre kıyılarının karşısı arasında bir merkez kesim, Zuqar Hanish adalar grubunun güneyinde Eritre ve Yemen'in ilgili kıyıları arasındaki güney kesimi olmak üzere üç kesime ayırmıştır.³⁶⁹ Kuzey kesimde Yemen, büyük bir nüfusa sahip olan yaklaşık 350 ada ve adacıktan oluşan ve birbirine sıkı bir şekilde bağlı Dahlak adalarının, Eritre anakarası kıyılarının bir parçası olarak kabul edilmesi gerektiğini ve bunların aralarındaki suların iç sular olarak kabul edilmesi gerektiğini varsaymış, bu grubun en doğudaki adacıklarının orta hat çizgisinin temel noktaları olarak kullanılması gerektiğini belirtmiştir.³⁷⁰ Yemen, bu adalarda yüksek su hattını esas hat olarak kullanmıştır.³⁷¹ Yemen, hattın doğudaki temel noktalarının, Jabal al-Tayr ve Jabal al-Zubayr adasının batı kıyısındaki alçak su hattında tespit edilmesi gerektiğini önermiştir.³⁷² Yemen, bu adaların temel nokta olarak kullanılması gerektiğini, çünkü Dahlak grubunun çok küçük ve yerleşim olmayan dış adacıklarından daha önemli olduklarını iddia etmiştir.³⁷³ Merkez kesimde Yemen hattın Hanish adaları grubu ile Eritre anakarası kıyıları arasındaki dar sulara ilerlediğini iddia etmiştir.³⁷⁴ Yemen hattı, Eritre anakarası kıyısındaki yüksek su hattı ile Yemen'in Hanish adalar grubunun en batı kıyılarındaki alçak su hattı arasındaki eşit uzaklık hattıdır.³⁷⁵ Yemen, Eritre anakarası kıyısı ile daha büyük Yemen adaları arasındaki küçük Eritre adacıklarının bir

³⁶⁷ Eritrea v. Yemen, Phase II, para. 130.

³⁶⁸ Ibid, para. 130.

³⁶⁹ Ibid, para. 12.

³⁷⁰ Ibid, para. 14.

³⁷¹ Ibid, para. 14.

³⁷² Ibid, para. 15.

³⁷³ Ibid, para. 15.

³⁷⁴ Ibid, para. 16.

³⁷⁵ Ibid, para. 16.

sınırlandırma rolü için uygun olmadığını belirtmiştir.³⁷⁶ Bu nedenle Yemen hattının hesaplanması ve çizilmesi seyrüsefer riskinden fazlasını teşkil etmeyen üç Haycock adasını ve Güneybatı kayalıklarını göz ardı etmiştir.³⁷⁷ Yemen'in öne sürdüğü "güney kesimi" nde, hat az sayıda adacık olan ve nispeten deniz ortasındaki adaları ya da adacıkları karmaşıklaştırmaktan uzak olan dar bir denize girmiş ve hat, karşılıklı kıyılar arasında basit bir orta hat olmuştur.³⁷⁸ Ancak, Fatuma, Derchos ve Ras Mukwar adalarını temel noktalar olarak kullanarak, Assab Körfezi'nin Eritre iç sularının bir bölgesi olduğunu kabul etmiştir.³⁷⁹ Ayrıca Yemen, bu sınırlandırma yönteminin, güney kesimindeki adaları, kuzey sektöründeki adalarla aynı şekilde ele almak için seçildiği yorumunu eklemiştir.³⁸⁰ Yemen uygulanabilir hukuk ilkelerine göre, ilgili kıyılar arasındaki sınırlandırmanın bir orta hat ile sağlanabileceğini, bu hattın hakkaniyet ilkelerine göre yeniden ayarlanmasının bir gerekçesinin bulunmadığını, ilgili kıyılar arasındaki bu orta hat çizgisi sınırlandırmasının, bu tahkimin amacına uygun tek adil çözüm olduğunu ifade etmiştir.³⁸¹

Eritre, Hanish adalar grubu ile Eritre anakarası kıyıları arasındaki dar denizlerde, 24 milden daha az bir mesafe ve bu nedenle tüm karasularının bulunduğu bir bölge olduğunu, Sözleşme'nin 15. maddesinin söz konusu sınırlandırma alanının daha güneyine, Zuqar ve Hanish adaları etrafındaki alana doğrudan uygulanacağını iddia etmiştir.³⁸² Eritre'ye göre bunun nedeni, elbette, oradaki mesafelerin daha küçük olmasıdır.³⁸³ Bunun anlamı, Zuqar ve Hanish adalarının çevresindeki bölgede temel bir eşit uzaklık kuralının bulunmasıdır.³⁸⁴ Bu, Güney Batı Kayalıkları ve egemenliğe ilişkin kararda Eritre'ye ait olduğu tespit edilen Haycocks'ı tam olarak hesaba katan bir orta hat çizgisini destekleyecektir.³⁸⁵ Üstelik, 15. maddenin uygulanması, bu adaların kuşatılması ile ilgili bir sorun olamaz.³⁸⁶ Eritre, Yemen'in önerisini Yemen karasularının kuşatması

³⁷⁶ Ibid, para. 17.

³⁷⁷ Ibid, para. 17.

³⁷⁸ Ibid, para. 18.

³⁷⁹ Ibid, para. 18.

³⁸⁰ Ibid, para. 18.

³⁸¹ Ibid, para. 19.

³⁸² Ibid, para. 24.

³⁸³ Ibid, para. 24.

³⁸⁴ Ibid, para. 24.

³⁸⁵ Ibid, para. 25.

³⁸⁶ Ibid, para. 25.

sebebiyle Eritre'nin hiçbir erişim koridorunun bulunmayacağı anlamına geldiği gerekçesiyle reddetmiştir.³⁸⁷ Eritre'ye göre hem Eritre'nin Güney Batı kayalıkları hem de Haycocks tamamen izole olacaktır.³⁸⁸ Eritre'nin sınırlandırma problemine önerdiği çözüm iki kısımdan oluşuyordu: uluslararası sınır ve ortak kaynak alanları olduğunu iddia ettiği alanların sınırlandırılması.³⁸⁹ Adaların çevresindeki ortak deniz alanlarının bu sınırlandırılması, Yemen'in doğuya doğru, Eritre'nin batıya doğru münhasır ekonomik bölgelerinin tanınmasından ayırt edilmiştir.³⁹⁰ Eritre'ye göre eğer geleneksel balıkçılık rejimi sürdürülecekse tarafların bu rejimin nerede egemen olacağını kesin bir şekilde bilmeleri gerekir.³⁹¹ Eritre'nin tarihi orta hat çizgisi anakaralar arasında Yemen'in deniz ortası adalarını görmezden gelen, fakat Eritre'nin adalarını dikkate alan bir orta hat çizgisi olarak çizilmiştir.³⁹²

Mahkeme ise yaptığı inceleme neticesinde, yorumcuların yazılarında ve mahkeme içtihatlarında belirtildiği gibi, karşılıklı kıyılar arasında orta hat ya da eşit uzaklık çizgisinin Sözleşme'nin ve özellikle karşılıklı ya da bitişik kıyılar arasında sırasıyla münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığının hakkaniyete uygun bir biçimde sınırlandırılmasını öngören 74. ve 83. maddenin gereklerine uygun olarak hakkaniyetli bir sınır oluşturduğunu ifade etmiştir.³⁹³ Söz konusu davada her iki taraf da, farklı çıkış noktalarına dayansa ve farklı şekilde sonuçlansa da eşit uzaklık yöntemine dayanan bir sınır talep etmişlerdir.³⁹⁴ Mahkeme, uluslararası sınırın, karşılıklı kıyılar arasında, uygulanabilir olduğu kadar çok amaçlı tek bir orta hat çizgisi olması gerektiğine karar vermiştir.³⁹⁵ Bu çözüm sadece uygulama ve benzer durumlardaki örnek kararlarla uyumlu olmayıp aynı zamanda iki taraf için de aşına bir çözümdür.³⁹⁶ Mahkeme, her iki taraf için de orta hattın, Sözleşme'nin 5. maddesinde belirtilen genel uluslararası hukuk kuralı olan düşük su hattına göre belirleneceğine hükmetmiştir.³⁹⁷ Mahkeme kuzey kesimi için,

³⁸⁷ Ibid, para. 26.

³⁸⁸ Ibid, para. 26.

³⁸⁹ Ibid, para. 27.

³⁹⁰ Ibid, para. 27.

³⁹¹ Ibid, para. 27.

³⁹² Ibid, para. 28.

³⁹³ Ibid, para. 131.

³⁹⁴ Ibid, para. 131.

³⁹⁵ Ibid, para. 132.

³⁹⁶ Ibid, para. 132.

³⁹⁷ Ibid, para. 135.

önemli bir nüfusa sahip Dahlak adalarının, genel kıyı yapılanmasının ayrılmaz bir parçasının tipik bir örneğini oluşturduğunu, dolayısıyla bu adalar arasında kalan suların iç ya da ulusal suları oluşturacağını ve karasuları esas hattının bu adalar sisteminin dış saçağında bir yerlerde tespit edileceğini ifade etmiştir.³⁹⁸ Mahkeme, Eritre kıyılarının uç kısmında kullanılacak batı temel noktalarının dış Dahlak adacıklarının, Mojeidi ve Dahret Segala'nın doğusundaki isimsiz bir adacığın düşük su hattında bulunması gerektiğine karar vermiştir.³⁹⁹ Mahkeme al-Tayr adası ve al-Zubayr adalar grubunun Yemen'in anakara kıyısının bir parçasını oluşturmadığını, çorak ve yerleşime uygun olmayan doğaları ve denize olan konumlarının Yemen ve Eritre arasındaki sınırın belirlenmesinde hesaba katılmamaları manasına geldiğini, bu sebeplerle al-Tayr adası ve al-Zubayr adalar grubunun uluslararası orta hat sınırının belirlenmesinde etkisinin olmaması gerektiğine karar vermiştir.⁴⁰⁰ Yemen kıyısındaki temel noktalar hakkında ise, bu bölgede nispeten büyük, yerleşimi olan ve önemli bir ada olan Kamaran'ın Yemen kıyısının bir parçası olduğunu, bu yüzden orta hattı kontrol etmesi gerektiğini, Uqban ve Kutama adalarının da kıyının bir parçasını oluşturduğunu, bu sebeple sadece Kamaran ve onun uydu adacıklarının değil Uqban ve Kutama adlı kuzeybatı adacıklarının da orta hattın belirlenmesinde temel nokta olarak kullanılmasının doğru olacağını belirtmiştir.⁴⁰¹ Mahkeme sınırın bu kısmında, 1 ve 13 numaralı noktalar arasındaki kuzey kesimi hattının anakara kıyı orta hattı ya da eşit uzaklık hattı olması gerektiğine karar vermiştir.⁴⁰² Orta kesimde ise Mahkeme, sınırı, bir taraftan Güneybatı kayalıkları ve Haycock adalar grubunun ötesine uzanan Eritre anakara kıyısı karasularının, diğer taraftan Yemen adaları olan Hanish adalar grubunun çakışan karasuları bölgesinde orta hat sınırı olması gerektiğini ifade etmiştir.⁴⁰³ Sözleşme'nin 15. maddesi uyarınca, tarihi haklar ve diğer özel durumların gerektirmesi durumunda eşit uzaklıkta orta hattın çizilmesi için uygulanan normal yöntem değiştirilebilir, fakat Mahkeme, bu sebepleri ve şartları göz önünde bulundurmuş ve değişikliğin gerekmediğine karar vermiştir.⁴⁰⁴ Mahkeme,

³⁹⁸ Ibid, para. 139.

³⁹⁹ Ibid, para. 146.

⁴⁰⁰ Ibid, para. 147-148.

⁴⁰¹ Ibid, para. 150-151.

⁴⁰² Ibid, para. 152.

⁴⁰³ Ibid, para. 158.

⁴⁰⁴ Ibid, para. 158.

tarafların ilgili karasularının örtüşen alanlarını kesen uluslararası bir orta hat çizgisine karar vermiştir.⁴⁰⁵ Güney kesimde ise Mahkeme, sınırın anakara kıyıları orta hat çizgisine yeniden katılmak için 20 nolu dönüm noktasından güneydoğu yönünde dönmesi gerektiğini, uluslararası sınırın iki anakara kıyısı tarafından kontrol edilen bir orta hat olarak devam ettiğini, Assab Körfezi'nin iç sular olduğunu ve bu yüzden sınıra yön veren temel noktaların bu körfezin denize bakan tarafı olduğunu belirtmiştir.⁴⁰⁶ Mahkeme ardından orantılılık incelemesi yapmış, orantılılık ilkesinin UAD tarafından Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı davalarında, aynı bölgedeki bitişik devletler arasında kıta sahanlığı sınırlandırmasının fiili ya da muhtemel etkilerini dikkate alarak kıyı devletinin kıta sahanlığı alanı ile kıyı hattının genel yapısına göre ölçülen kıyı uzunluğu arasında hakkaniyet ilkeleri uyarınca yapılan bir sınırlandırma olmasını gerektiren makul bir seviye unsuru olarak tanımlandığını, bunun aynı zamanda sınırlandırmada göz önünde bulundurulması gereken faktörlerden biri olarak tanımlandığını, bunun bağımsız bir sınırlandırma usul ya da prensibi olmayıp aksine yapılan sınırlandırmanın eşitsizliğinin bir kontrolü olduğunu ifade etmiştir.⁴⁰⁷ Dolayısıyla asıl olan genel bir orantılılık ilkesinden ziyade orantısızlıktır.⁴⁰⁸ Eritre orantılılık hesaplamasının 16° Kuzey enlemine kadar bütün anakara kıyılarını kapsamamasını istemiştir.⁴⁰⁹ Mahkeme Kızıldeniz'in yaklaşık 45° bir açı ile uzanmasından ötürü, orantılılık testinin amacı açısından yatay bir hattın uygulanmasının yerindeliğinden şüphe etmiş, bu sebeple Eritre kıyılarının ilgili kısmının bu kıyının genel istikametinin, Yemen kıyısının genel istikameti ile Yemen kuzey anakara sınırının bittiği nokta arasında çizilen dik açılık hat ile kesiştiği noktada sona erdiğini belirtmiştir.⁴¹⁰ Mahkeme Yemen kıyı uzunluğunu belirlemek için de Yemen'in güneyde sona erdiği noktayı aynı yöntemle belirlemiştir.⁴¹¹ Mahkeme Yemen ve Eritre'nin kıyı uzunlukları oranını 1:1,31 ve deniz alanları oranını 1:1,09 olarak belirleyerek sınırlandırma hattının orantısızlığa yol açmadığına karar vermiştir.⁴¹²

⁴⁰⁵ Ibid, para. 159.

⁴⁰⁶ Ibid, para. 163.

⁴⁰⁷ Ibid, para. 165.

⁴⁰⁸ Ibid, para. 165.

⁴⁰⁹ Ibid, para. 167.

⁴¹⁰ Ibid, para. 167.

⁴¹¹ Ibid, para. 167.

⁴¹² Ibid, para. 168.

Bir diğ er önemli karar Romanya ile Ukrayna arasındaki deniz alanlarının sınırlandırılması davasına ilişkindir.⁴¹³ Romanya ile Ukrayna arasındaki anlaşmazlık, Karadeniz'de iki ÷lke arasındaki kıta sahanlığı münhasır ekonomik bölgeleri sınırlayan tek bir deniz sınırının kurulmasıyla ilgilidir.⁴¹⁴ İki devlet, 2 Haziran 1997'de İyi Komşuluk ve İşbirliği Antlaşması'nı imzaladıklarında, “Karadeniz'deki kıta sahanlığının ve münhasır ekonomik bölgelerin sınırlandırılması konusunda bir Anlaşma müzakere etmeleri” konusunda bir Ek Sözleşme üzerinde de anlaşmışlardır.⁴¹⁵ Bu Anlaşmanın imzalanmasına ilişkin müzakereler “mümkün olan en kısa sürede, İyi Komşuluk ve İşbirliği Antlaşması'nın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç aylık bir sürede” başlayacaktır.⁴¹⁶ Antlaşma 22 Ekim 1997'de yürürlüğe girmiş; kıta sahanlığının sınırlandırılması ve özel ekonomik bölgelerin sınırlandırılması müzakereleri Ocak 1998'de başlamış, ancak sonuncusu Eylül 2004'te yapılan 24 turlu müzakerelere rağmen sınırlandırma sözleşmesi imzalanmamıştır.⁴¹⁷ Bu şartlar altında, Romanya, 16 Eylül 2004 tarihinde UAD'ye başvuruda bulunmuştur.⁴¹⁸

Sınırlandırmanın yapılacağı deniz alanı Karadeniz'in kuzeybatı kesiminde yer almaktadır.⁴¹⁹ Karadeniz, Çanakkale Boğazı, Marmara Denizi ve İstanbul Boğazı ile Akdeniz'e bağlanan bir kapalı denizdir.⁴²⁰ Kırım Yarımadası, güneye doğru Ukrayna'nın ana karasından Karadeniz'in içine uzanır.⁴²¹ Karadeniz yaklaşık 432.000 kilometrekarelik bir yüzölçümüne sahiptir ve onu çevreleyen kıyı devletlerinin karasularından ve münhasır ekonomik bölgelerinden oluşur.⁴²² Karadeniz'in kuzey-batı kesiminde, Tuna Deltası'nın yaklaşık 20 deniz mili doğusunda, Serpents Adası denilen

⁴¹³ Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine), Judgment, ICJ Reports 2009. <https://www.icj-cij.org/files/case-related/132/132-20090203-JUD-01-00-BI.pdf> (Erişim Tarihi: 27.05.2019) Bundan sonra “Romania v. Ukraine” olarak anılacaktır.

⁴¹⁴ Ibid, s. 70, para. 17.

⁴¹⁵ Ibid, s. 70, para. 18.

⁴¹⁶ Ibid, s. 70, para. 18.

⁴¹⁷ Ibid, s. 70, para. 18.

⁴¹⁸ Ibid, s. 70, para. 19.

⁴¹⁹ Ibid, s. 68, para. 14.

⁴²⁰ Ibid, s. 68, para. 15.

⁴²¹ Ibid, s. 68, para. 15.

⁴²² Ibid, s. 68, para. 15.

doğal bir unsur bulunmaktadır.⁴²³ Serpents Adası met zamanı suyun üstünde kalmakta, yaklaşık 0.17 kilometrekare yüzölçümüne ve yaklaşık 2.000 m çevreye sahiptir.⁴²⁴

Romanya, tarafların 1949, 1963 ve 1974'te Romanya ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) arasında imzalanan anlaşmalarla bağlı olduğunu belirtmektedir.⁴²⁵ Romanya, deniz alanı sınırının ilk bölümünü oluşturan bu anlaşmaların BMDHS m.74/4. ve m. 83/4 anlamında sınırlandırmayla ilgili anlaşmalar olarak dikkate alınması gerektiğini ileri sürmektedir.⁴²⁶ Romanya ayrıca, iki devlet tarafından 1997 Ek Sözleşmesinde tanınan ilkelerin hem iki devlet arasındaki diplomatik müzakerelere hem de anlaşmazlığın UAD tarafından nihai olarak çözüme kavuşturulma amaçları için uygulanabilir olduğunu savunmuştur.⁴²⁷ Bunun yanında Romanya, sınırlandırmanın BMDHS hükümlerine uygun olarak yapılması gerektiğini de doğrulamıştır.⁴²⁸

Ukrayna ise, 1949, 1963 ve 1974 Antlaşmaları ve 1997 Ek Sözleşmesinin BMDHS m. 74/4. ve m. 83/4'te yer alan sözleşmeleri teşkil etmediğini, çünkü bunların kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgeleri sınırlayan antlaşmalar olmadığını iddia etmiştir.⁴²⁹

Divan ise yaptığı incelemede 1949 Antlaşması'nın Romanya ile SSCB arasında Serpents Adası çevresindeki karasuları sınırına ilişkin olduğuna, Romanya ve Ukrayna arasında münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı sınırlandırmasına dair herhangi bir antlaşmanın olmadığına karar vermiştir.⁴³⁰

Divan, tüm Romanya kıyılarının sınırlandırmada dikkate alınacağını ve ilgili Romanya kıyılarının uzunluğunun 248 km olduğunu tespit etmiştir.⁴³¹ Ukrayna'nın ilgili

⁴²³ Ibid, s. 68-70, para. 16. Detaylı bir inceleme için bkz: Uğur Bayılıoğlu, "Uluslararası Adalet Divanının Romanya ile Ukrayna Arasındaki Deniz Alanı Sınırlandırmasında Serpents Adasının Etkisine İlişkin Tespitleri", **Cankaya University Journal of Law**, Yıl 2010, Cilt 7, Sayı 1, ss. 23-41. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/45443> (Erişim Tarihi: 16.07.2019)

⁴²⁴ ICJ Reports, 2009, Romania v. Ukraine, s. 70, para. 16.

⁴²⁵ Ibid, s. 75, para. 32.

⁴²⁶ Ibid, s. 75, para. 32.

⁴²⁷ Ibid, s. 75, para. 33.

⁴²⁸ Ibid, s. 75, para. 33.

⁴²⁹ Ibid, s. 77, para. 38.

⁴³⁰ Ibid, s. 89, para. 76.

⁴³¹ Ibid, s. 93, para. 48.

kıyılarının uzunluğu ise 705 km'dir.⁴³² Dolayısıyla Romanya ve Ukrayna arasındaki kıyı uzunlukları oranı yaklaşık 1:2.8'dir.⁴³³

Serpents Adası'nın geçici eşitlik hattının belirlenmesinde özel bir dikkat gerektirdiğine de kararda yer verilmiştir.⁴³⁴ Temel noktaların seçimi ile ilgili olarak Divan, kıyı adalarının, özellikle kıyı saçak adalar kümesinden oluştuğunda, bir devletin kıyısının bir parçası olduğu durumları gözlemlemiştir.⁴³⁵ Fakat Serpents Adası, anakaradan 20 deniz mili uzaklıkta ve tek başına konumlanmıştır ve Ukrayna'nın kıyısını oluşturan bir saçak ada kümesi değildir.⁴³⁶ Divana göre Serpent Adası'nı ilgili kıyının bir parçası olarak saymak dışarıdan gelen yabancı bir unsuru Ukrayna kıyı hattına aşılmasını olurdu.⁴³⁷ Bu da ne hukukta ne de deniz alanları sınırlandırması uygulamalarında olmayan bir coğrafyanın yeniden şekillendirilmesi yargılaması anlamına gelirdi.⁴³⁸ Bu nedenle Divan Romanya ve Ukrayna kıyıları arasında geçici bir eşit uzaklık hattının belirlenmesi için Serpents Adası'nda herhangi bir temel noktanın seçilmesinin uygun olmayacağını ifade etmiştir.⁴³⁹

Divan, yerleşik içtihadı ile tutarlı olarak ilk aşamada ilgili koşullarla ilgilenmeden sadece objektif verilerle geçici eşit uzaklık hattının belirleneceğini, ilk önce Romanya ve Ukrayna'nın bitişik kıyıları arasında geçici bir eşit uzaklık hattı çizerek başlayacağını ve daha sonra da karşılıklı kıyılar arasında bir orta hat ile devam edeceğini belirtmiştir.⁴⁴⁰ Daha sonra 2002 tarihli Kamerun ile Nijerya arasındaki davaya atıfta bulunarak ikinci aşamada hakkaniyetli bir sonuç elde etmek için eşit uzaklık hattının ayarlanması ve kaydırılmasını gerektiren faktörlerin olup olmadığını dikkate alacağını ifade etmiştir.⁴⁴¹ Mahkeme ayrıca 2007 tarihli Nikaragua ile Honduras arasındaki davaya atıfta bulunarak, çizilen hattın birden fazla çakışan yetki alanını kapsaması durumunda bu alanlarda da hakkaniyetli bir çözüme ulaşmak için, ilgili koşullar ve hakkaniyet ilkeleri

⁴³² Ibid, s. 98, para. 103.

⁴³³ Ibid, s. 98, para. 104.

⁴³⁴ Ibid s. 109-110, para. 149.

⁴³⁵ Ibid, s. 109-110, para. 149.

⁴³⁶ Ibid, s. 109-110, para. 149.

⁴³⁷ Ibid, s. 109-110, para. 149.

⁴³⁸ Ibid, s. 109-110, para. 149.

⁴³⁹ Ibid, s. 109-110, para. 149.

⁴⁴⁰ Ibid, s. 101, para. 118-119.

⁴⁴¹ Ibid, s. 101-103, para. 120.

yönteminin uygulanabileceğine açıklık getirmiştir.⁴⁴² Son aşamada ise Divan, (ilgili koşullar dikkate alınarak ayarlanmış veya ayarlanmamış) hattın, ilgili kıyı uzunlukları oranı ve sınırlandırma ile belirlenmiş ilgili deniz alanları oranları arasında belirgin bir orantısızlık olup olmadığını doğrulayacaktır.⁴⁴³ Son kontrol deniz alanları ile kıyı uzunlukları oranı kıyaslandığında büyük bir orantısızlığın olmadığı hakkaniyetli bir sonuç içindir.⁴⁴⁴ Divan'a göre bu, ilgili alanların kıyı uzunlukları ile orantılı olması anlamına gelmemektedir.⁴⁴⁵

Divan yaptığı incelemede Ukrayna ile Romanya'nın kıyıları arasında geçici eşit uzaklık çizgisinin ayarlanmasını gerektirecek belirgin bir fark görmemiştir.⁴⁴⁶ Serpents Adası'nın varlığı da geçici eşit uzaklık hattının ayarlanmasını gerektirmez.⁴⁴⁷ Taraflar arasındaki antlaşmalar uyarınca Serpents Adası 12 mil karasularına sahiptir ve mevcut davadaki sınırlandırmada karasularının çizdiği 12 millik yayın rolünden başka bir etkiye sahip olmamalıdır.⁴⁴⁸

Divan tarafların ilgili kıyı uzunluklarının 1:2.8 ve ilgili alanların oranlarının 1:2.1 olduğunu ve yeniden ayarlamayı gerektirecek ilgili koşulların bulunmadığına karar vermiş,⁴⁴⁹ ve taraflar arasındaki kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgeleri sınırlandıran hattı belirlemiştir.⁴⁵⁰

IV. EGE DENİZİ'NDE KITA SAHANLIĞININ SINIRLANDIRILMASINI ZORLAŞTIRAN DURUMLAR

Bu başlık altında Türkiye ile Yunanistan arasındaki kıta sahanlığı sorunun ortaya çıkışı, tarihi süreç içerisindeki gelişimi ve tarafların uyuşmazlık hakkındaki tezlerine yer verilecek, tezlerin değerlendirilmesi bir sonraki başlıkta yapılacaktır.

⁴⁴² Ibid, s. 103, para. 120.

⁴⁴³ Ibid, s. 103, para. 122.

⁴⁴⁴ Ibid, s. 103, para. 122.

⁴⁴⁵ Ibid, s. 103, para. 122.

⁴⁴⁶ Ibid, s. 117, para. 168.

⁴⁴⁷ Ibid, s. 123, para. 187.

⁴⁴⁸ Ibid, s. 123, para. 188.

⁴⁴⁹ Ibid, s. 130, para. 215-216.

⁴⁵⁰ Ibid, s. 130 vd.

A. Kıta Sahanlığı Sorunun Ortaya Çıkışı

Yunanistan Ege Denizi'ndeki petrol arama faaliyetlerine 1959 yılında Resmî Gazete'deki kıta sahanlığı üzerinde petrol arama ruhsatları veren bir kanunun yayınlanması ile başlamıştır.⁴⁵¹ Kuzey Ege'deki Taşoz adası yakınlarında petrol bulunma ihtimali üzerine Türkiye de 18 Ekim 1973 tarihinde Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO)'na Ege kıta sahanlığı üzerinde 27 adet petrol arama ruhsatı vermiştir.⁴⁵² Türkiye'nin bu girişimi 7 Şubat 1974 tarihinde Yunanistan tarafından protesto edilmiş, Türkiye de 27 Şubat 1974 tarihinde bu alanların Türkiye'nin doğal uzantısı olduğunu iddia eden cevabi nota ile Yunanistan'ın protestosunu reddetmiş ve görüşme önerisinde bulunmuştur.⁴⁵³ Yunanistan da 1958 CKSS'de kodifiye edilen uluslararası hukuk ile uyumlu olmak şartı ile görüşmeleri kabul edeceğini bildirmiş, Türkiye ise bu açıklamayı olumlu bir gelişme olarak değerlendirirken 29 Mayıs 1974 tarihinde Çandarlı gemisini sismik araştırma yapmak üzere savaş gemilerinin eşliğinde Ege'ye göndermiş, 18 Temmuzda ise Yunanistan'ın hak iddiasında bulunduğu kıta sahanlığı üzerinde yeni ruhsatlar vermiştir.⁴⁵⁴ 31 Mayıs 1975 tarihinde Brüksel'de gerçekleştirilen NATO Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde Demirel ve Karamanlis'in yayınladıkları ortak bildiri de sorunların barışçıl görüşmeler yolu ile ve Ege kıta sahanlığı sorununun da UAD tarafından çözüme kavuşturulmasının kararlaştırıldığı açıklanmıştır.⁴⁵⁵ 6 Ağustos 1976 tarihinde Hora (daha sonra Sismik I ismini alacak) isimli gemi Ege'ye açılarak Limni ile Midilli arasındaki sahaya girmiş, bunun ardından Yunanistan ihlallerin durdurulmasını, aksi taktirde mesuliyet kabul edilmeyeceğini bildiren bir nota gönderse de Türkiye, bilimsel bir araştırma faaliyetinin yürütüldüğünü, silahlı bir gemiye saldırı olursa sorumluluğun Yunanistan'a ait olacağını bildiren bir cevap vermiştir.⁴⁵⁶ Bunun üzerine Yunanistan 7 Ağustos 1976 tarihli dilekçe ile tek taraflı olarak UAD'ye ve 10 Ağustos 1976 tarihli dilekçe ile de BM Güvenlik Konseyi'ne başvurmuştur.⁴⁵⁷

⁴⁵¹ Melek Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler", **Türk Dış Politikası Cilt I**, Editör: Baskın Oran, İstanbul: İletişim Yayınları, 18. Baskı, 2013, s. 752.

⁴⁵² Fırat, s. 752, Resmi Gazete, 1 Kasım 1973, Sayı: 14699, s. 29, <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14699.pdf> (Erişim Tarihi: 27.06.2019)

⁴⁵³ Fırat, s. 752-753.

⁴⁵⁴ Fırat, s. 753.

⁴⁵⁵ Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi*, s. 249.

⁴⁵⁶ Fırat, s. 756-757.

⁴⁵⁷ Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi*, s. 249.

Güvenlik Konseyi 25 Ağustos 1976 tarihinde verdiği kararda, farklılıkları çözmek için Türkiye ile Yunanistan arasındaki doğrudan müzakerelerin yeniden başlatılmasının ve sürdürülmesinin önemine dikkat çekmiş, tarafların hem birbirlerinin uluslararası haklarına ve yükümlülüklerine saygı göstermelerine hem de durumun ağırlaşmasına neden olabilecek ve sonuç olarak barışçıl bir çözüme yönelik çabalarını tehlikeye atabilecek herhangi bir olaydan kaçınma ihtiyacının bilincinde olmaları gerektiğini belirtmiş, Yunanistan ve Türkiye Hükümetleri' ne mevcut durumda en üst düzeyde itidal çağrısında bulunmuş, Yunanistan ve Türkiye hükümetlerinden, bölgedeki mevcut gerginlikleri azaltmak için ellerinden gelen her şeyi yapmaları ve böylece müzakere sürecinin kolaylaştırılması tavsiyelerinde bulunmuş, Yunanistan ve Türkiye Hükümetlerini, farklılıkları konusunda doğrudan müzakerelere devam etmeye çağırarak bu müzakerelerin karşılıklı olarak kabul edilebilir çözümlerle sonuçlanmasını sağlamak için kendi yetkileri dahilinde her şeyi yapmaya çağırılmış ve özellikle UAD' ye başvuru olmak üzere uygun yargısal yolların farklılıkların çözümünde katkısının olduğunu dikkate almaya davet etmiştir.⁴⁵⁸

10 Ağustos 1976 tarihinde Yunanistan, Türkiye ve Yunanistan'ın taraf oldukları 1928 tarihli Genel Senet'e ve 31 Mayıs 1975'te Brüksel de iki ülkenin başbakanları tarafından yayınlanan ortak bildiriye dayanarak, kıta sahanlığının sınırlandırılması için UAD' ye başvurmuş⁴⁵⁹ ve karar verilinceye kadar ihtiyati tedbirlerin alınmasını mahkemedен talep etmiştir.⁴⁶⁰ Divan verdiği kararda Genel Senet' in yürürlükte olup olmadığından çok Yunanistan'ın Genel Senet' e koyduğu (b) çekincesi ile ilgilenmiş ve bu sebeple Genel Senet' in söz konusu uyuşmazlığa uygulanamayacağına karar vermiştir.⁴⁶¹ Bu çekinceye göre; uluslararası hukuka göre münhasıran devletlerin ulusal yargı yetkisine giren meseleler ile ilgili ihtilaflar ve özellikle Yunanistan'ın limanları ve

⁴⁵⁸ United Nations Security Council, S/RES/395 (1976), Complaint by Greece against Turkey, Resolution 395 (1976), 25 August 1976, s. 15-16. [https://undocs.org/S/RES/395\(1976\)](https://undocs.org/S/RES/395(1976)) (Erişim Tarihi: 28.06.2019)

⁴⁵⁹ Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey), Judgment, ICJ Reports 1976, s. 4, para. 1. <https://www.icj-cij.org/files/case-related/62/062-19781219-JUD-01-00-BI.pdf> (Erişim Tarihi: 28.06.2019) Bundan sonra "Greece v. Turkey" olarak anılacaktır.

⁴⁶⁰ Ibid, s. 5, para. 4.

⁴⁶¹ Ibid, s. 38, para. 93.

ulaştırma yolları üzerindeki egemenlik hakları da dahil Yunanistan'ın ülkesel egemenliği ile ilgili uyuşmazlıklar Genel Senet' te tanımlanan usullerin dışında tutulmuştur.⁴⁶²

İki devletin başbakanlarının ortak yayınladığı Brüksel Bildirisi'nin kıta sahanlığı uyuşmazlığının UAD' ye taşınmasını kararlaştıran bir anlaşma olduğu iddiası konusunda ise Divan, Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'ne atıfta bulunarak, bir bildirin, bir uyuşmazlığı tahkime veya yargısal çözüme taşımak bakımından bir anlaşma olmasını engelleyecek bir uluslararası hukuk kuralının bulunmadığını, Brüksel Bildirisi'nin bu nitelikte bir anlaşma teşkil edip etmediği konusunda bildiriye geçirilmiş olan hareket ve işlemin niteliğinin tespit edilmesi ve bildirin hükümleri ile onun hazırlandığı şartların dikkate alınması gerektiğini ifade etmiştir.⁴⁶³ Divan, taraflar arasında Ege kıta sahanlığı uyuşmazlığı konusunda gerçekleşen yazışma ve görüşmeleri inceleyerek, Türkiye'nin iki taraf arasındaki görüşmelerden sonra uyuşmazlığı müştereken ve özel bir anlaşma ile UAD' ye götürme konusundaki tutumunda bir değişiklik olduğuna dair herhangi bir emare bulunmadığını, ayrı bir uzmanlar toplantısı yapılması kararının uyuşmazlığı hemen ve koşulsuz olarak Divan'a götürme taahhüdü anlamına gelmediğini, Türkiye'nin ihtilafli konuları tespit etme ve açıklığa kavuşturma konusundaki daha önceki ısrarları ışığında, Türk Başbakan'ın bu kadar geniş ve muğlak hükümleri olan bir taahhüt üstlenmesinin mümkün görünmediğini, bu sebeplerle Brüksel Bildirisi'nin Divan'a uyuşmazlığa bakabilme yetkisi vermeye yeterli olmadığına karar vermiştir.⁴⁶⁴

İki ülke arasında görüşmelerin başlatılması kararı alınmış ve görüşmeler sonucunda 11 Kasım 1976'da Bern Bildirisi yayımlanarak olumlu bir hava yaratılmıştır.⁴⁶⁵ Bu bildiriye göre;

- 1. Her iki taraf da kıta sahanlığının sınırlandırılmasıyla ilgili karşılıklı rızaya dayanan bir anlaşmaya varılması amacıyla samimi, ayrıntılı ve iyi niyet çerçevesinde yürütülecek müzakereler konusunda hem fikirdir.*

⁴⁶² Ibid, s. 20-21, para. 48.

⁴⁶³ Ibid, s. 39, para. 96.

⁴⁶⁴ Ibid, s. 39-44, para. 97-108.

⁴⁶⁵ Fırat, s. 757.

2. Her iki taraf da bu müzakerelerin, doğası gereği kesinlikle gizli tutulması gerektiği konusunda hemfikirdir.
3. Her iki taraf da kıta sahanlığının sınırlandırılmasıyla ilgili pozisyonlarını saklı tutar.
4. Her iki taraf da bu anlaşmanın ayrıntılarını kullanmama yükümlülüğünü ve görüşmeler sırasında her birinin görüşmelerin kapsamı dışındaki herhangi bir koşulda yapacağı önerisini kabul eder.
5. Her iki taraf da birlikte kabul etmedikleri sürece, müzakerelerin içeriğine istinaden basına hiçbir açıklama yapmama konusunda hemfikirdir.
6. Her iki taraf da müzakerelere zarar verebilecek Ege Denizi'nin kıta sahanlığına ilişkin herhangi bir girişim veya eylemden kaçınmayı taahhüt eder.
7. Her iki taraf da diğer tarafın güvenini sarsma eğiliminde olan herhangi bir girişim veya eylemden kaçınmayı taahhüt eder.
8. Her iki taraf da iki ülke arasındaki kıta sahanlığının sınırlandırılmasında kullanılacak belirli ilkeleri ve uygulanabilir kriterleri ortaya çıkarmak amacıyla bu konuda devlet uygulamalarını ve uluslararası kuralları incelemeyi kabul etmiştir.
9. Bu amaçla karma bir komisyon oluşturulacak ve bu komisyon ulusal temsilcilerden oluşacaktır.
10. Her iki taraf da birbirleriyle istişareden sonra yapılacak müzakereler sırasında kademeli bir yaklaşım benimsemeyi kabul etmiştir.⁴⁶⁶

10-11 Mart 1978 tarihinde iki ülkenin başbakanları Montreux'de bir araya gelerek bir güven ortamı yaratmak istemişler ve 14 Nisan'da dışişleri bakanlığı genel sekreterlerinin buluşmasını kararlaştırmışlar ancak 14 Nisan toplantısı ABD'nin Türkiye'ye uyguladığı silah ambargosunu kaldırmak istediği yönündeki açıklaması

⁴⁶⁶ International Legal Materials (ILM), Greece-Turkey: Agreement on Procedures for Negotiation of Aegean Continental Shelf Issue (Done at Berne, November 11, 1976), Volume 16, Issue 1, January 1977, s. 13. <https://www.cambridge.org/core/journals/international-legal-materials/article/greeceturkey-agreement-on-procedures-for-negotiation-of-aegean-continental-shelf-issue/0A9BC0AB492C35B59F44994DCE9DE23C> (Erişim Tarihi: 03.07.2019)

üzerine Yunanistan tarafından iptal edilmiştir.⁴⁶⁷ Türkiye'nin Yeni Ulusal Savunma Kavramını ortaya atarak temel tehdidin Yunanistan'dan geldiğini ilan etmesi üzerine iki ülke arasında iletişimsizlik ve kriz dönemi devam etmiştir.⁴⁶⁸

27 Şubat 1987 tarihinde Yunan Dışişleri Bakan Yardımcısı Kapsis Türkiye'nin Atina Büyükelçisi ile yaptığı görüşmede, Bern Bildirisi'ni tanımadıklarını ve Ege'de petrol arama faaliyetleri yapabileceklerini söylemiş, bunun üzerine Türkiye de 1 Mart'ta nota göndererek Bildiri'nin çiğnenerek ihtilafli kıta sahanlığında petrol arama faaliyetlerinde bulunması durumunda misillemeye bulunulacağı ifade edilmiştir.⁴⁶⁹ Notaya rağmen Yunanistan'ın tutumunu sürdürmesi ve 19 Mart'ta Ege'de bir tatbikat yapılacağını açıklaması üzerine Türkiye de TPAO'ya petrol arama ruhsatı vermiş ve Sismik I gemisi Türk karasularının dışına çıkmıştır.⁴⁷⁰

Yunanistan geri adım atmadan Türkiye'nin de geri adım atmayacağını ifade edilmesi üzerine Yunanistan, Türkiye'nin Yunanistan'ın tutumunu yanlış anladığını açıklamış ve 28 Mart'ta her iki ülke de tahrik gelmediği müddetçe gemilerini karasularının dışına çıkarmayacaklarını belirtmişlerdir.⁴⁷¹

Yunanistan bir zirve gerçekleştirmeye hazır olduğunu fakat kıta sahanlığı sorunu konusunda UAD'ye gitme hususunda anlaşmaya varılmasının şart olduğunu ileri sürmüş, Türkiye ise sorunun UAD'ye giderek değil ikili görüşmeler yapılarak çözülmesi gerektiğini açıklamıştır.⁴⁷²

Mart 2008'de Türkiye, Çandarlı ve Çeşme isimli araştırma gemilerini, Türkiye'nin uluslararası sular, Yunanistan'ın ise kendi kıta sahanlığı olarak kabul ettiği Sakız ve Midilli adaları arasındaki bölgeye göndermiştir.⁴⁷³ Kasım 2008'de Norveç bandıralı Ostervold isimli geminin Gediz isimli Türk firkateyni eşliğinde Meis adasının

⁴⁶⁷ Fırat, s. 757.

⁴⁶⁸ Fırat, s. 758.

⁴⁶⁹ Melek Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler", **Türk Dış Politikası Cilt II**, Editör: Baskın Oran, İstanbul: İletişim Yayınları, 14. Baskı, 2013, s. 113.

⁴⁷⁰ Fırat, *Cilt II*, s. 113.

⁴⁷¹ Fırat, *Cilt II*, s. 113.

⁴⁷² Fırat, *Cilt II*, s. 113.

⁴⁷³ Ali Dayıoğlu, "Yunanistan'la İlişkiler", **Türk Dış Politikası Cilt III**, Editör: Baskın Oran, İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Baskı, 2013, s. 585.

80 mil güneyinde petrol araması, Temmuz 2010'da Antalya körfezi açıklarında, Güney Kıbrıs'tan 110 mil uzaklıkta ve Meis'in 40-50 mil kadar güneydoğusunda Piri Reis isimli geminin sismik araştırmalar yapması üzerine Türkiye ve Yunanistan arasında gerginlikler meydana gelmiştir.⁴⁷⁴

B. Tarafların Tezleri

1. Yunanistan'ın Tezleri

Yunanistan'ın uyuzmazlık konusunda ileri sürdüğü tezler, adaların da kıta sahanlığı olduğu tezi, ülkesel ve siyasal bütünlük tezi ve sınırlandırmanın orta hat/eşit uzaklık çizgisine göre yapılması tezlerinden oluşmaktadır. Yunanistan'a göre, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, karşı kıyılar arasındaki mesafenin izin vermesi şartıyla, asgari 200 deniz mili genişliğine sahip kıta sahanlığında bir kıyı devletinin *ipso facto* ve *ab initio* olarak münhasır haklara sahip olduğunu düzenlemiştir ve Yunanistan bu sözleşmeyi 2321/1995 sayı ve tarihli kanunla onaylamıştır.⁴⁷⁵

a. Adaların kıta sahanlığı olduğu tezi

Yunanistan'a göre BMDHS m. 121/2 uyarınca, tüm adaların karasularına, bir bitişik bölgeye, münhasır ekonomik bölgeye ve kıta sahanlığına sahip olma hakkı vardır.⁴⁷⁶ Bu bölgeler, anakara bölgelerinde uygulandığı gibi, Sözleşmenin genel hükümlerine uygun olarak belirlenir.⁴⁷⁷ Bu genel kural aynı zamanda örf ve âdet kuralıdır ve dolayısıyla Sözleşmeye taraf olmayan devletler için de bağlayıcıdır.⁴⁷⁸ Bu nedenle, tüm Yunan adalarının deniz hukuku uyarınca bir kıta sahanlığı vardır.⁴⁷⁹ Bu çerçevede, kıta sahanlığının sınırlandırılması ancak Türkiye karşısındaki Yunan adaları kıyıları ile Türk kıyıları arasında ortaya çıkan bir meseledir.⁴⁸⁰

⁴⁷⁴ Dayıoğlu, 585.

⁴⁷⁵ Hellenic Republic, Ministry of Foreign Affairs, Greek-Turkish dispute over the delimitation of the continental shelf. <https://www.mfa.gr/en/issues-of-greek-turkish-relations/relevant-documents/delimitation-of-the-continental-shelf.html> (Erişim Tarihi: 05.07.2019)

⁴⁷⁶ Ibid.

⁴⁷⁷ Ibid.

⁴⁷⁸ Ibid.

⁴⁷⁹ Ibid.

⁴⁸⁰ Ibid.

b. Ülkesel ve siyasal bütünlük tezi

Yunanistan siyasal ve ülkesel bütünlük tezini Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda ileri sürmüştür. 25 Temmuz 1974 tarihinde sunduğu taslakta adaların da kara ülkesinin bir parçası olduğunu ve adaların da deniz alanlarının bulunması gerektiğini ve bunun da kara ülkesi ile aynı şartlarda belirlenmesi gerektiğini öne sürmüştür.⁴⁸¹ 26 Temmuz 1974 tarihinde kıyı devletinin kıta sahanlığı üzerindeki hakları, kıta sahanlığının dış sınırı ve uygulanabilir kriterlerle ilgili verdiği taslağın 2. maddesinde de bir devletin kıta sahanlığının belirlenmesinde uygulanacak hükümlerin adaları için geçerli olan genel bir kural olduğunu ifade etmiştir.⁴⁸² 9 Ağustos 1974 tarihinde adaların rejimi ile ilgili verdiği taslak metinde de adaların kara ülkesinin ayrılmaz bir parçası olduğunu ve adalar üzerindeki egemenliğin adanın kıta sahanlığına kadar uzandığını belirtmiştir.⁴⁸³ Ancak Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'da, daha sonra 1982 tarihli BMDHS'de de kabul edileceği üzere, takımada suları rejiminden takımada devleti adı verilen ve ülkesinin tamamı adalardan oluşan devletlerin yararlanabileceğinin kabul görmesi üzerine Yunanistan ülkesel ve siyasal bütünlük iddialarını takımada rejiminden bahsetmeden ileri sürmeye başlamıştır.⁴⁸⁴

Yunanistan'ın ülkesel ve siyasal bütünlük tezi, 7 Şubat 1974⁴⁸⁵ ve 22 Mayıs 1976 tarihlerinde Türkiye'ye verdiği notalarda⁴⁸⁶ ve 10 Ağustos 1976 tarihinde UAD'ye yaptığı başvurularda vurgulanmıştır.⁴⁸⁷ Yunanistan 7 Şubat 1974 tarihli notasında Semadirek, Limni, Bozbaba, Midilli, Sakız, İpsara ve Antiipsara adalarının kıta

⁴⁸¹ Document: A/CONF.62/C.2/L.22, Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Volume III, s. 200-201.

http://legal.un.org/docs/?path=../diplomaticconferences/1973_los/docs/english/vol_3/a_conf62_c2_122.pdf&lang=E (Erişim Tarihi: 07.07.2019)

⁴⁸² Document: A/CONF.62/C.2/L.25, Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Volume III, s. 202.

http://legal.un.org/docs/?path=../diplomaticconferences/1973_los/docs/english/vol_3/a_conf62_c2_125.pdf&lang=E (Erişim Tarihi: 07.07.2019)

⁴⁸³ Document: A/CONF.62/C.2/L.50, Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Volume III, s. 227.

http://legal.un.org/docs/?path=../diplomaticconferences/1973_los/docs/english/vol_3/a_conf62_c2_150.pdf&lang=E (Erişim Tarihi: 07.07.2019)

⁴⁸⁴ Pazarcı, "Ege'deki Deniz Sorunlarında Türk ve Yunan Görüşleri: Hukuki Açıdan", s. 82.

⁴⁸⁵ 7 Şubat 1974 tarihli Yunan Notası, F. 6243-29/AS 103, International Court of Justice, Pleadings, Oral Arguments, Documents, Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey), s. 21. <https://www.icj-cij.org/files/case-related/62/9481.pdf> (Erişim Tarihi: 06.07.2019)

⁴⁸⁶ International Court of Justice, Pleadings, Oral Arguments, Documents, Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey), s. 6. <https://www.icj-cij.org/files/case-related/62/9481.pdf> (Erişim Tarihi: 06.07.2019)

⁴⁸⁷ Ibid, s. 10.

sahanlığında egemen haklarının olduğu, 1958 CKSS’de adaların kıta sahanlığının diğer bölgelerde olduğu gibi tanımlandığını, bu adaların Yunan Devleti’nin ayrılmaz bir parçası olduğunu belirtmiştir.⁴⁸⁸ 22 Mayıs 1976 tarihli notada da Yunan delegasyonunun Türkiye ile yapılan Bern Görüşmesi’nde üç temel hukuki noktaya vurgu yaptığı ve bunların, Yunan Devleti’nin kıta ve adaları ile siyasal ve ülkesel bütünlüğünün bulunduğu, ilgili Yunan adalarının kıta sahanlığının varlığı ve Türk anakarası ile Yunan adaları arasında deniz yatağını sınırlandıran hat olarak orta hat kuralının uygulanması olduğu ifade edilmiştir.⁴⁸⁹ Yunanistan’ın 10 Ağustos 1976 tarihli UAD’ye başvurusunda da siyasal ve ülkesel birlikten bahsedilmiş ve bu adalar ile Türkiye arasında sınırlandırmanın orta hat yöntemi ile yapılması gerektiği ifade edilmiştir.⁴⁹⁰

c. Orta hat/eşit uzaklık çizgisi tezi

Yunanistan’a göre sınırlama yöntemiyle ilgili olarak, Yunanistan’ın katı tutumu, bu sınırlandırmanın orta hat/eşit uzaklık ilkesine göre yapılması gerektiğidir.⁴⁹¹ Bu bağlamda, 4001/2011 sayılı Kanununun 156. maddesine göre komşu devletlerle bir sınırlandırma anlaşması yoksa, kıta sahanlığının dış sınırı, Yunan kıyıları ile bunlara zıt veya bitişik kıyıları arasındaki orta hat çizgisidir.⁴⁹²

Yunanistan bu tezini 7 Şubat 1974 tarihli notasında⁴⁹³, 22 Mayıs 1976 tarihli notasında⁴⁹⁴, Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı’nda⁴⁹⁵ ve UAD’ye yaptığı başvuruda⁴⁹⁶ ifade etmiştir. 7 Şubat 1974 tarihli notada 1958 CKSS’nin 6. maddesinin 1. fıkrasına atıfta

⁴⁸⁸ 7 Şubat 1974 tarihli Yunan Notası, F. 6243-29/AS 103, International Court of Justice, Pleadings, Oral Arguments, Documents, Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey), s. 21.

⁴⁸⁹ International Court of Justice, Pleadings, Oral Arguments, Documents, Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey), s. 6.

⁴⁹⁰ Ibid), s. 10.

⁴⁹¹ Hellenic Republic, Ministry of Foreign Affairs, Greek-Turkish dispute over the delimitation of the continental shelf. <https://www.mfa.gr/en/issues-of-greek-turkish-relations/relevant-documents/delimitation-of-the-continental-shelf.html> (Erişim Tarihi: 05.07.2019)

⁴⁹² Ibid.

⁴⁹³ 7 Şubat 1974 tarihli Yunan Notası, F. 6243-29/AS 103, International Court of Justice, Pleadings, Oral Arguments, Documents, Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey), s. 22.

⁴⁹⁴ International Court of Justice, Pleadings, Oral Arguments, Documents, Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey), s. 6.

⁴⁹⁵ Document: A/CONF.62/C.2/L.18, Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Volume II, s. 152-153.

http://legal.un.org/docs/?path=../diplomaticconferences/1973_ios/docs/english/vol_2/a_conf62_c2_sr18.pdf&lang=E (Erişim Tarihi: 08.07.2019)

⁴⁹⁶ International Court of Justice, Pleadings, Oral Arguments, Documents, Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey), s. 10.

bulunularak, iki veya daha fazla devletin karşılıklı ya da bitişik kıyıları arasında kıta sahanlığının sınırlandırılmasına dair anlaşmanın olmaması ve özel durumların başka bir çözümü haklı kılmaması durumunda sınırlandırmanın daima orta hat yöntemi ile belirleneceği, UAD'nin 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası kararının 57. paragrafında da karşılıklı kıyılar arasında orta hat sınırlandırmasının her zaman hakkaniyetli bir sınır olacağını belirtildiği ifade edilmiştir. 22 Mayıs 1976 tarihli notada da Bern Görüşmesi'nde vurgu yapılan üç temel hukuki noktadan birinin yine orta hat uygulaması olduğu belirtilmiştir. Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda da daha önce sunduğu taslaklara ve 1958 CKSS'ye atıfta bulunmuş, orta hat uygulamasının yaygın kullanılan bir yöntem olduğunu, hakkaniyet ilkeleri gibi genel ifadelerden kaçınılması gerektiğini ifade etmiştir. UAD'ye yaptığı başvuruda da Yunanistan orta hat ile yapılacak bir sınırlandırmanın adil bir sınırlandırma olacağını belirtmiştir.

2. Türkiye'nin Tezleri

Türkiye'nin kıta sahanlığı uyuşmazlığı konusundaki tezleri, doğal uzantı tezi, özel durumlar/hakkaniyet tezi, anlaşma ile sınırlandırma tezi ve Lozan dengesi tezinden oluşmaktadır. Türkiye'ye göre, Ege'de Türkiye ve Yunanistan'a özgü kıta sahanlığı bölgeleri henüz sınırlandırılmamıştır ve şu anda iki ülke de 6 deniz mili karasularının ötesinde Ege kıta sahanlığı üzerinde sınırlandırılmış deniz yetki alanına sahip değildir.⁴⁹⁷

Türkiye'ye göre anlaşmazlığın konusu, her iki devlet için geçerli olan 6 deniz mili karasularının ötesinde Türkiye ve Yunanistan arasında Ege Denizi kıta sahanlığının sınırlandırılmasıdır.⁴⁹⁸

a. Doğal uzantı tezi

Türkiye doğal uzantı ilkesine 27 Şubat 1974 tarihinde Yunanistan'a verdiği cevabi notada yer vermiştir. Buna göre Türk kıyılarının açığında Anadolu kıyılarının doğal uzantısını oluşturan geniş kıta sahanlığı alanı mevcuttur ve Türk kıyılarına çok yakın

⁴⁹⁷ Republic of Turkey, Ministry of Foreign Affairs, The Outstanding Aegean Issues, <http://www.mfa.gov.tr/maritime-issues--aegean-sea--the-outstanding-aegean-issues.en.mfa> (Erişim Tarihi: 05.07.2019)

⁴⁹⁸ Ibid.

bulunan Yunan adalarının kıta sahanlığı alanı yoktur.⁴⁹⁹ Türkiye ayrıca bu tezini UAD'nin 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları'na ilişkin verilen kararın 85. paragrafına atıf yaparak gerekçelendirmektedir.⁵⁰⁰ Buna göre bir devletin kıta sahanlığı kara ülkesinin doğal uzantısı olmalı ve bir başka devletin doğal uzantısına girmemelidir.⁵⁰¹ Türkiye'nin temel tezlerinden olan doğal uzantı görüşüne göre, kıta sahanlığı teknik bir jeoloji kavramıdır ve bu kavram kıyıdan itibaren kıtaların denizin dibine doğru devam eden doğal uzantısı manasına gelir.⁵⁰² Dolayısıyla Anadolu kıtası Ege Denizi'nin dibine doğru uzanmakta olup bu jeolojik formasyonun doğal uzantısı Anadolu kıtasının kıta sahanlığını oluşturmaktadır.⁵⁰³ Türkiye'nin, Anadolu yarımadasının doğal uzantısı konumundaki kıta sahanlığı üzerinde, Anadolu yarımadasının egemen devleti olması münasebetiyle doğal olarak kıta sahanlığı hakları mevcuttur⁵⁰⁴ ve Anadolu kıtasının doğal uzantısı üzerindeki Yunanistan'a ait adaların kıta sahanlığının bulunmaması gerekir.⁵⁰⁵ Fakat Türkiye 1970'lerde temel hukuki iddiasını oluşturan bu teze yaptığı vurguyu azaltarak "hakkaniyete uygun çözüm" ve "hakkaniyet ilkeleri" ne daha çok vurgu yapmaya başlamıştır.⁵⁰⁶

b. Özel durumlar/hakkaniyet tezi

Türkiye'nin bir başka tezi de Ege Denizi'nin bütün özellikleri ile kıyıdaş devletlerin bu denize olan bağlantılarının birlikte dikkate alınarak ilgili kıyı devletlerinin meşru hak ve çıkarları açısından hakkaniyete uygun bir sınırlandırma yapılması gerektiği olmuş ve Türkiye bu tezini UAD'nin 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları'na ilişkin verdiği karara atıfta bulunarak 27 Şubat 1974 tarihinde Yunanistan'a verdiği notada bildirmiş, ayrıca sonraki dönemlerde de bu tezini tekrarlamıştır.⁵⁰⁷ Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda 26 Temmuz 1974 tarihinde verdiği taslakta da, kıyıların

⁴⁹⁹ International Court of Justice, Pleadings, Oral Arguments, Documents, Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey), s. 3.

⁵⁰⁰ Başeren, 151.

⁵⁰¹ ICJ Report, 1969, North Sea Continental Shelf Cases, s. 48, para. 85.

⁵⁰² Mor, s. 233.

⁵⁰³ Mor, s. 233.

⁵⁰⁴ Mor, s. 233.

⁵⁰⁵ Pazarıcı, s. 380.

⁵⁰⁶ Yücel Acer, "Ege Kıta Sahanlığı Sorununda Türkiye'nin Hukuki Durumu: Uluslararası Yargı Kararları Işığında Bir Değerlendirme", **Avrasya Dosyası**, Jeopolitik Özel, Kış 2002, Cilt:8, Sayı: 4, s. 194. <https://www.21yyte.org/tr/assets/uploads/files/189-209%20Yucel%20Acer.pdf> (Erişim Tarihi: 06.07.2019)

⁵⁰⁷ Pazarıcı, s. 380, Mor, s. 236.

genel yapısı, ada, adacık ve kayalıkların varlığı gibi özel durumların dikkate alınarak hakkaniyet ilkelerine göre sınırlandırmanın yapılması gerektiği belirtilmiştir.⁵⁰⁸ Türkiye'ye göre, özel durumların uygulanması durumunda Yunan adaları ile Türk kıyıları arasında eşit uzaklık ilkesi isabetsiz olacaktır.⁵⁰⁹ Ayrıca, ulaşılabilecek herhangi bir çözüm hakkaniyetli bir sonuç doğurmalıdır.⁵¹⁰

c. Antlaşma ile sınırlandırma

Türkiye'nin savunduğu bir başka tez ise, Ege sorunlarının hepsinin birlikte müzakere edilerek hakkaniyet esasında, karşılıklı hak ve çıkarları dikkate almak suretiyle kapsamlı bir antlaşma ile çözüme kavuşturulmasıdır.⁵¹¹ 27 Şubat 1974 tarihinde Yunanistan'a verdiği cevabi notada⁵¹² ve Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda⁵¹³ bu tezini dile getirmiştir. Buna göre, iki veya daha fazla devletin kıyılarının bitişik ve/veya karşılıklı olduğu durumlarda, kıta sahanlığı alanları hakkaniyet ilkelerine uygun olarak taraflar arasında antlaşma ile belirlenmelidir.

d. Lozan dengesi tezi

Türkiye'nin öne sürdüğü tezlerden bir diğeri ise Lozan Antlaşması'nın Ege Denizi'nde Yunanistan ve Türkiye arasında bir denge tesis ettiği ve bu denizden her iki devletin de eşit şartlarda yararlanması gerektiğidir.⁵¹⁴ Yunanistan'ın 19 Aralık 1976 tarihli notasına 15 Mart 1975 tarihinde verdiği cevabi notada Türkiye, Ege kıta sahanlığı sınırlandırmasının her iki ülkenin de hayati çıkarlarını doğrudan etkilediğine dikkat çekmiş ve Ege Denizi'nde kıta sahanlığı alanlarının karşılıklı kabul edilebilir bir şekilde

⁵⁰⁸ Document: A/CONF.62/C.2/L.23, Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Volume III.

http://legal.un.org/docs/?path=../diplomaticconferences/1973_los/docs/english/vol_3/a_conf62_c2_l23.pdf&lang=E (Erişim Tarihi: 08.07.2019).

⁵⁰⁹ Heraclides, s. 168.

⁵¹⁰ Heraclides, s. 168.

⁵¹¹ Mor, s. 241, Pazarıcı, 380.

⁵¹² Pazarıcı, "Ege'deki Deniz Sorunlarında Türk ve Yunan Görüşleri: Hukuki Açidan", s. 86.

⁵¹³ Document: A/CONF.62/C.2/L.23, Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Volume III.

http://legal.un.org/docs/?path=../diplomaticconferences/1973_los/docs/english/vol_3/a_conf62_c2_l23.pdf&lang=E (Erişim Tarihi: 08.07.2019).

⁵¹⁴ Pazarıcı, s. 380.

sınırlandırılmasının 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ile kurulan hassas dengenin sürdürülmesi için önemli olduğuna inandığını ifade etmiştir.⁵¹⁵

V. EGE DENİZİ KİTA SAHANLIĞI SORUNUNUN İNCELENMESİ

Bu başlık altında tarafların yukarıda verilen tezlerinin antlaşmalar ve yargı kararları ışığında incelemesi yapılacaktır.

1. Adaların kıta sahanlığı olduğu tezi

Sözleşme maddelerinden adaların da kıta sahanlığına sahip olabilecekleri sonucu çıksa da özel bir konuma sahip olmayan durumlar için öngörülen genel hükümlerin Ege Denizi gibi özel niteliklere sahip bir alanda doğrudan uygulanabileceği yorumunda bulunmak kolay değildir.⁵¹⁶ 1982 BMDHS m. 76/10'da maddenin sahilleri bitişik veya karşı karşıya olan devletler arasında kıta sahanlığı sınırlandırması sorununa halel getirmeyeceğinin düzenlenmesi Ege Denizi gibi denizlerde kıta sahanlığının sınırlandırılmasının genel hükümler çerçevesinde yapılamayacağını göstermektedir.⁵¹⁷ UAD'nin 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Davaları'nda CKSS'nin 1. ve 2. maddelerinin sınırlandırma ile doğrudan ilgilerinin olmadığı ve 1. maddenin sadece kıta sahanlığının açıklara doğru dış sınırını ilgilendirip kıyıları karşılıklı ya da bitişik olan devletler arasında sınırlandırmayı ilgilendirmedine dair tespit⁵¹⁸ de bunu doğrular niteliktedir.⁵¹⁹ 1958 CKSS'nin kıta sahanlığının komşu devletler arasında sınırlandırılmasını düzenleyen maddesi de 6. maddedir, dolayısıyla özel hüküm niteliğindeki bu hüküm göz ardı edilerek Sözleşme'nin başka bir maddesinden sonuca ulaşmaya çalışılmaması kıymetlendirilmektedir.⁵²⁰ UAD'nin kıta sahanlığı sınırlandırması ile ilgili verdiği kararlar incelendiğinde de coğrafi konum, nüfus yapısı, ekonomik durum, doğal kaynaklar, fiziki yapı ve büyüklük gibi özellikleri dikkate alarak

⁵¹⁵ 15 Mart 1976 tarihli Türk Notası, Ministry of Foreign Affairs, Ankara, SIGMISIMD/3-754.537-49, Ankara, 15 March 1976, International Court of Justice, Pleadings, Oral Arguments, Documents, Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey), s. 44. <https://www.icj-cij.org/files/case-related/62/9481.pdf> (Erişim Tarihi: 08.07.2019)

⁵¹⁶ Mor, s. 220.

⁵¹⁷ Mor, s. 221.

⁵¹⁸ ICJ Report, 1969, North Sea Continental Shelf Cases, s. 41, para. 67.

⁵¹⁹ Toluner, *Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunları*, s. 28.

⁵²⁰ Toluner, *Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunları*, s. 28.

bazı adalara kıta sahanlığı hususunda hiç etki tanımadığı ya da kısmi bir etki tanıdığı gözlemlenmiştir.⁵²¹

2. Ülkesel ve siyasal bütünlük tezi

Esasen bu tez Yunanistan'ın Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda kendisinin bir takımada devleti olduğu görüşünü savunarak bu yönde taslaklar sunması, ancak 1982 BMDHS'nin 46. maddesinde bir devletin takımada devleti olarak kabul edilebilmesi için ülkesinin sadece adalardan oluşması gerektiğinin düzenlenmesinin ardından adaların da kıta sahanlığına sahip olduğu tezini siyasal ve ülkesel bütünlük gerekçesi ile öne sürmesinin bir yansımasıdır.⁵²²

BMDHS hükümleri bu tezi doğrular nitelikte olmadığı gibi, 1977 tarihli İngiltere-Fransa Hakemlik Kararı'nda olduğu gibi, yargı ve hakemlik organları da adaların olduğu bölgelerde ilk önce ana ülkeler arasında sınırlandırmayı yaptıktan sonra adalara belirli kıta sahanlığı alanları tanıma şeklinde kararlar vermişlerdir.⁵²³

3. Ortahat/eşit uzaklık çizgisi tezi

Yunanistan bu tezini 1958 CKSS'nin 6. maddesinin 1 ve 2. fıkralarına dayandırmaktadır.⁵²⁴ Maddenin 1. fıkrasında *“kıyıları karşılıklı iki veya daha fazla devletin kıta sahanlıklarının bitişik olduğu yerlerde bu devletler arasında kıta sahanlığı sınırının antlaşma ile belirleneceği, antlaşma yoksa ve özel şartlar da başka bir sınırı haklı kılmadıkça sınırın, her noktası her bir devletin karasuları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktasına eşit mesafede olan orta hattın oluşacağı”* düzenlenmiştir.⁵²⁵ 2. fıkra ise aynı şekilde kıyıları bitişik olan devletler arasında sınırın tespitine ilişkindir. Buna göre *“kıyıları bitişik olan devletler arasında kıta sahanlığı bölgelerinin bitişik olduğu yerlerde sınır devletlerarasında antlaşma ile belirlenir. Antlaşmanın yokluğu halinde ve özel şartlar da başka bir sınırı haklı kılmadıkça, sınır*

⁵²¹ Mor, s. 221-222.

⁵²² Mor, s. 224.

⁵²³ Pazarıcı, *“Ege'deki Deniz Sorunlarında Türk ve Yunan Görüşleri: Hukuki Açıdan”*, s. 82.

⁵²⁴ Mor, s. 226.

⁵²⁵ 1958 CKSS m. 6/1.

*her bir devletin karasuları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktasından eşit uzaklık ilkesinin uygulanması ile tespit edilecektir.”*⁵²⁶

Yunanistan, Türkiye'nin Sözleşmeye taraf olmaması sebebiyle bu hükümlerin kendisine karşı ileri sürülemeyeceği tezine, bu hükümlerin Sözleşme' den bağımsız olarak aynı zamanda bir uluslararası teamül hukuku kuralı oluşturduğu iddiası ile karşılık vermektedir.⁵²⁷ Ancak UAD'nin 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Davası kararında eşit uzaklık ilkesinin 1958 CKSS'ne taraf olmayan devletler için bağlayıcı bir örf ve adet kuralı niteliğini kazanmadığı sonucuna varılmıştır.⁵²⁸

Sözleşme hükümlerinde özel şartlar haklı kılmadıkça kısmı yer almasına rağmen Yunanistan sadece fıkraların son hükümlerindeki eşit uzaklık ilkesini dikkate alarak tezini ileri sürmektedir.⁵²⁹ Fakat bu durum hem uluslararası hukukun genel ilkesi olan hem de 1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin uluslararası antlaşmaların yorumlanmasına dair 31. maddesinin 1. fıkrasında yer alan “*Bir antlaşma, hükümlerine antlaşmanın bütünü içinde ve konu ve amacının ışığında verilecek olağan anlama uygun şekilde iyi niyetle yorumlanır.*”⁵³⁰ hükmünde yer alan iyi niyet ilkesinin ihlali anlamına gelir.⁵³¹ Oysa ki kanaatimizce dar bir kapalı deniz olan ve içerisinde irili ufaklı birçok ada, adacık ve kayalık unsurları barındıran Ege Denizi özel şartlar durumunun somut bir örneğini oluşturmaktadır ve Sözleşme hükmünün bir bütün olarak dikkate alınması daha doğrudur. Çünkü Ege Denizi'nde bulunan Yunan adalarının konumu, yanlış tarafta bulunan adalar durumunun tipik bir örneğidir.⁵³² Bu durum 1958 CKSS'nin 6. maddesinde öngörülen özel durumlar istisnasının kapsamına girmektedir ve eşit uzaklık ilkesi uygulanacaksa bu uygulama devletlerin kara ülkeleri arasında ve ilgili bütün koşullar dikkate alınarak nispet ilkeleri uyarınca anlaşma ile kararlaştırılabilir.⁵³³

⁵²⁶ 1958 CKSS m. 6/2.

⁵²⁷ Mor, s. 226-227.

⁵²⁸ ICJ Report, 1969, North Sea Continental Shelf Cases, s. 46, para. 81.

⁵²⁹ Mor, s. 227.

⁵³⁰ 1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi, m.31/1.

https://treaties.un.org/doc/Treaties/1980/01/19800127%2000-52%20AM/Ch_XXIII_01.pdf (Erişim Tarihi: 09.07.2019)

⁵³¹ Mor, s. 228-229.

⁵³² Toluner, *Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunları*, s. 29.

⁵³³ Toluner, *Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunları*, s. 29.

Ayrıca BMDHS m. 311’de de bu Sözleşme’nin hükümlerinin taraf devletler arasında 1958 CKSS’nin yerine geçeceği düzenlenmiştir.⁵³⁴ Dolayısıyla bu nokta da 1958 CKSS’ne öncelikli olarak 1982 BMDHS esas alınmalıdır. 1982 BMDHS’nin kıyıları karşı karşıya ya da bitişik olan devletler arasında kıta sahanlığını düzenleyen 83. maddesinde eşit uzaklık ilkesinden bahsedilmemiştir.⁵³⁵ Dolayısıyla sınırlandırma ilkelerinden çok, sonuca önem verilerek hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşılması ön görülmüştür.⁵³⁶ Sözleşmedeki bu düzenleme kazai içtihatla istikrarlı bir şekilde benimsenen tutumun benimsendiğini, eşit uzaklık ilkesinin hakkaniyete uygun bir sonuca ulaştırdığı müddetçe ve uluslararası hukukta öngörüldüğü şekilde uygulanacağını göstermektedir.⁵³⁷

4. Doğal uzantı tezi

Kara parçasının denizin dibine doğru devam eden kıtasal doğal uzantı manasına gelen jeolojik temelli kıta sahanlığı kavramı, 1945 Truman Bildirisi’nde, ardından 1958 Birinci Deniz Hukuku Konferansı’nda ele alınmış ve 1958 CKSS’nde hukuki bir düzenlemeye konu olmuştur.⁵³⁸ 1985 Libya-Malta Kıta Sahanlığı kararında Divan, doğal uzantı ilkesini temel alan geleneksel görüşünden sapsa da⁵³⁹, bu durumun oluşumuna ve uygulanmasına sürekli karşı çıkan devletlere karşı uygulanamaması gerekir.⁵⁴⁰

1982 BMDHS’nin 76. maddesinde de kıta sahanlığı, “*bir devletin karasularının ötesinde kıta kenarının dış eşiğine ya da bu eşik daha az bir mesafede ise karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz mili mesafeye kadar olan kısımda bu devletin kara ülkesinin “doğa uzantısının” tamamındaki denizaltı alanlarını, deniz yatağı ve toprak altını içerir*” şeklinde tanımlanmıştır.⁵⁴¹ Dolayısıyla Türkiye’nin doğal uzantısı üzerindeki suyu üzerine çıkan çıkıntılardan oluşan Yunan adalarının kıta sahanlığının varlığından bahisle Türkiye’nin doğal uzantısını oluşturan kıta sahanlığı

⁵³⁴ BMDHS, m. 311.

⁵³⁵ BMDHS, m. 83.

⁵³⁶ Sami Doğru, **Uluslararası Hukukta Kıta Sahanlığı ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı**, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2003, s. 106.

⁵³⁷ Doğru, s. 106.

⁵³⁸ Mor, s. 234-235.

⁵³⁹ Mor, s. 235.

⁵⁴⁰ Başeren, 163.

⁵⁴¹ BMDHS 76/1.

üzerinde hak iddia edilememesi gerekir. Türkiye'nin tezi de UAD'nin 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları'na ilişkin kararında yaptığı tespit⁵⁴² paralel olarak sınırlandırmanın doğal uzantı ve nispet ilkeleri doğrultusunda antlaşma ile yapılmasıdır.⁵⁴³

5. Özel durumlar/hakkaniyet ilkeleri tezi

1982 BMDHS'nin 83. maddesinin 1. fıkrasında da “Kıyıları karşılıklı veya yana yana olan devletler arasında kıta sahanlığı sınırlandırılması, hakkaniyetli bir çözüme ulaşmak amacıyla, Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün 38. maddesinde belirtildiği gibi uluslararası hukuka uygun olarak antlaşma ile yapılacaktır.” hükmü yer almaktadır. 1958 CKSS'nin 6. maddenin 1. fıkrasında “Kıyıları karşılıklı iki veya daha fazla devletin kıta sahanlıklarının bitişik olduğu yerlerde bu devletler arasında kıta sahanlığı sınırının antlaşma ile belirlenir. Antlaşma yoksa ve özel şartlar da başka bir sınırı haklı kılmadıkça sınır, her noktası her bir devletin karasuları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktasına eşit mesafede olan orta hattan oluşur.” hükmü yer almaktadır.⁵⁴⁴ 2. fıkra da ise “Kıyıları bitişik olan devletler arasında kıta sahanlığı bölgelerinin bitişik olduğu yerlerde sınır devletlerarasında antlaşma ile belirlenir. Antlaşmanın yokluğu halinde ve özel şartlar da başka bir sınırı haklı kılmadıkça, sınır her bir devletin karasuları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktasından eşit uzaklık ilkesinin uygulanması ile tespit edilecektir.”⁵⁴⁵ hükmü yer almaktadır.

Mahkeme kararları ve uygulamada kıta sahanlığı sınırlandırmasına dair hakkaniyet ilkeleri öğeleri genellikle; coğrafi öğeler, yer bilimsel öğeler, sınırlandırılacak ülkenin hukuki statüsü, bölgede tespit edilmiş başka sınırların varlığı, devletlerin yaşamsal çıkarları, bölgede ortak petrol yatağının bulunması ve tarihsel hakların varlığı

⁵⁴² ICJ Report, 1969, North Sea Continental Shelf Cases, s. 32, para. 43: “Belirli bir su altı alanı, kıyı devletinin kara ülkesinin doğal (veya en doğal) bir uzantısını teşkil etmedikçe, diğer herhangi bir devlet ülkesinden daha yakın olsa dahi, o devlete ait olamaz veya en azından, daha yakın olsa bile, bir devletin, su altı alanının kara ülkesinin bir uzantısı olduğuna dair yarışan iddiasına karşı ileri sürülemez.”

ICJ Report, 1969, North Sea Continental Shelf Cases, s. 48, para. 85: “Bir devletin kıta sahanlığı kara ülkesinin doğal uzantısı olmalı ve bir başka devletin doğal uzantısına girmemelidir.”

⁵⁴³ Toluner, *Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunları*, s. 29.

⁵⁴⁴ 1958 CKSS m. 6/1.

⁵⁴⁵ 1958 CKSS m. 6/2.

olarak sayılabilir.⁵⁴⁶ Dolayısıyla yukarıdaki antlaşma hükümleri de dikkate alındığında Ege Denizi'nin yarı kapalı bir deniz olması, irili ufaklı birçok ada, adacık ve kayalıkların bulunması, karşılıklı ve yan yana kıyıların varlığı, Yunanistan'a ait adaların Türkiye kıyılarına daha yakın olması gibi durumlar bu denizde özel durumların varlığını ortaya koymaktadır.⁵⁴⁷ Bu durumlar Ege Denizi kıta sahanlığının her türlü durum ve şartın dikkate alınarak hakkaniyet ilkeleri ışığında sınırlandırılmasını gerekli kılmaktadır.⁵⁴⁸

6. Antlaşma ile sınırlandırma tezi

Türkiye'nin Ege'de kıta sahanlığı sınırlandırmasının bir antlaşmaya dayanması yönündeki tezi bir uyumsuzluğu çözme yöntemi olmanın yanı sıra, bir kıta sahanlığı sınırlandırması sorununun karmaşıklığı sebebiyle, sınırlandırmanın ilkelerini en kabul edilir bir şekilde belirleyen öze ilişkin bir sınırlandırma ilkesi olarak da kıymetlendirilmektedir.⁵⁴⁹ Bu konuda Türkiye 1958 CKSS ve 1982 BMDHS gibi bazı uluslararası antlaşmaları da dayanak olarak gösterebilmektedir.⁵⁵⁰

1958 CKSS'nin 6. maddesinin 1. fıkrasında, *“Kıyıları karşılıklı iki veya daha fazla devletin kıta sahanlıklarının bitişik olduğu yerlerde bu devletler arasında kıta sahanlığı sınırının antlaşma ile belirlenir. Antlaşma yoksa ve özel şartlar da başka bir sınırı haklı kılmadıkça sınır, her noktası her bir devletin karasuları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktasına eşit mesafede olan orta hattan oluşur.”*⁵⁵¹ ve 2. fıkrasında *“Kıyıları bitişik olan devletler arasında kıta sahanlığı bölgelerinin bitişik olduğu yerlerde sınır devletlerarasında antlaşma ile belirlenir. Antlaşmanın yokluğu halinde ve özel şartlar da başka bir sınırı haklı kılmadıkça, sınır her bir devletin karasuları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktasından eşit uzaklık ilkesinin uygulanması ile tespit edilecektir.”*⁵⁵² hükümlerinde

⁵⁴⁶ Pazarcı, s. 374.

⁵⁴⁷ Mor, s. 238.

⁵⁴⁸ Mor, s. 239.

⁵⁴⁹ Pazarcı, *“Ege'deki Deniz Sorunlarında Türk ve Yunan Görüşleri: Hukuki Açıdan”*, s. 86.

⁵⁵⁰ Pazarcı, *“Ege'deki Deniz Sorunlarında Türk ve Yunan Görüşleri: Hukuki Açıdan”*, s. 86.

⁵⁵¹ 1958 CKSS m. 6/1.

⁵⁵² 1958 CKSS m. 6/2.

antlaşma ile sınırlandırma esası üzerinde durulmuş sonrasına antlaşmanın yokluğunda izlenecek yol düzenlenmiştir.

1982 BMDHS'nin 83. maddesinde de *“Kıyıları karşılıklı veya yan yana olan devletler arasında kıta sahanlığı sınırlandırılması, hakkaniyetli bir çözüme ulaşmak amacıyla, Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün 38. maddesinde belirtildiği gibi uluslararası hukuka uygun olarak antlaşma ile yapılacaktır.”*⁵⁵³ hükmü ile antlaşma ile sınırlandırma düzenlenmiştir.

Ayrıca Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 33. maddesinin 1. fıkrasında *“Uzaması, milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazasını tehdit edebilecek mahiyette bir uyuşmazlıkta taraf olanlar, bu uyuşmazlığın çözülmesini her şeyden önce görüşme, soruşturma, ara bulma, uzlaşma, tahkim ve yargı yollar ile veya bölge teşkil veya anlaşmalarına başvurarak veyahut kendi seçecekleri başka barış yolları ile aramalıdır.”*⁵⁵⁴ hükmü yer almaktadır.

Dolayısıyla uluslararası hukukta kıta sahanlığı uyuşmazlıklarının sınırlandırılmasına ilişkin izlenecek ilk usul olarak antlaşma yolu ile sınırlandırma karşımıza çıkmaktadır. Antlaşma ile sınırlandırma tarafların bir araya gelerek gerçekleştireceği müzakereler ve bu müzakerelerde uyuşmazlığa ilişkin her konunun gündeme getirilmesi kabiliyeti sebebi ile aslında en şeffaf yöntemlerden biridir. Taraflar ikili görüşmeler vesilesi ile uyuşmazlığın çözümünü bir üçüncü mercie bırakmamış olacak ve bir antlaşmaya ulaşılması da tarafların müzakerelerden memnun ayrıldığı anlamına gelebilecektir.

7. Lozan dengesi tezi

Türkiye'nin bu tezinin aslında Ege Denizi yetki alanlarının sınırlandırılması sorununun bütününe ilişkin diğer tezlerini tamamlayıcı nitelikte olduğu kıymetlendirilmektedir.⁵⁵⁵ Lozan Barış Antlaşması'nda kıta sahanlığı ya da karasularına

⁵⁵³ 1982 BMDHS m. 83/1.

⁵⁵⁴ Birleşmiş Milletler Antlaşması, m. 33/1. <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf> (Erişim Tarihi: 13.07.2019)

⁵⁵⁵ Mor, s. 244.

dair herhangi bir hüküm bulunmasa da o dönem her iki devletin karasuları genişliği de 3 mildir.⁵⁵⁶ Buna bağlı olarak Ege Denizi'nde geniş bir açık deniz alanı bırakılmıştır ve bu alanlar Lozan Barış Antlaşması yapılırken mevcut koşullardan biri olmanın yanında ayrıca Antlaşma ile tesis edilen hassas dengenin de bir parçasıdır.⁵⁵⁷ Bu sebeple kıta sahanlığı sınırlandırılmasında da bu dengenin gözetilmesi gerekir.⁵⁵⁸

1958 CKSS m. 6/1-2'de ve 1982 BMDHS m. 83 yer verilen özel şartlar ve hakkaniyet düzenlemeleri ile Lozan dengesi arasında bir bağlantı kurulabilir. Çünkü Lozan dengesinin, Ege Denizi'ndeki özel durumları dikkate alarak Yunanistan ve Türkiye arasında hakkaniyete uygun bir denge kurduğu söylenebilir.⁵⁵⁹ Ege Denizi kıta sahanlığı sınırlandırılması yapılırken de Lozan dengesinde gözetilen hedeflerin gözetilmesi gerekir.⁵⁶⁰

1982 BMDHS'nin 300. maddesinde de tarafların Sözleşmede düzenlenen yükümlülükleri iyiniyetle yerine getirmesi ve hak, yetki ve serbestilerini kullanırken de hakkın kötüye kullanılmasını oluşturmayacak şekilde hareket etmeleri düzenlenmiştir. Bu hüküm aslında uluslararası hukukun ilkelerinden olan ahde vefa ve iyiniyet ilkesini teyit eder niteliktedir.⁵⁶¹ Dolayısıyla Lozan Barış Antlaşması ile kurulan dengeyi kıta sahanlığının sınırlandırılması sırasında bozmak Sözleşme'nin 300. maddesi, ahde vefa ve iyiniyet ilkelerine uygun düşmeyecektir.⁵⁶²

VI. SONUÇ

Türkiye ve Yunanistan arasındaki Ege Denizi kıta sahanlığı sorunu yukarıda da incelendiği üzere, 1970'lerde her iki tarafın kıta sahanlığı üzerindeki kaynaklar konusunda araştırma yapma girişimleri üzerine çıkmış, her iki hükümetin petrol arama ruhsatları çıkarması, karşılıklı notalar vermesi ile tırmanmıştır. Taraflar zaman zaman bir

⁵⁵⁶ Başeren, s. 153.

⁵⁵⁷ Başeren, s. 153.

⁵⁵⁸ Başeren, s. 153.

⁵⁵⁹ Mor, s. 245.

⁵⁶⁰ Mor, s. 245.

⁵⁶¹ Mor, s. 245.

⁵⁶² Mor, s. 246.

araya gelmişler, Bern Deklarasyonu başta olmak üzere çeşitli açıklamalarda bulunmuşlar fakat herhangi bir sonuca varamamışlardır.

Yunanistan'ın Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne ve UAD'ye başvurusu neticesinde uyuşmazlık uluslararası organlara da intikal etmiştir. Birleşmiş milletler Güvenlik Konseyi taraflara müzakerelerde bulunma ve sorunun çözümünü zorlaştırıcı faaliyetlerden kaçınmaları çağrısında bulunmuş, UAD ise kendini uyuşmazlığı inceleme konusunda yetkili görmemiştir.

Sorunun ortaya çıkışı ve gelişimi incelendiğinde aslında taraflar arasında hem uyuşmazlığın giderilmesinde başvurulacak yöntem hem de sınırlandırmanın hangi esaslar çerçevesinde yapılacağı konusunda ihtilafa düştükleri görülmektedir. Kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin olarak yukarıda incelenen antlaşma hükümleri dikkate alındığında sınırlandırmanın antlaşma ile yapılması gerektiği sonucu çıkmaktadır. Güvenlik Konseyi de taraflara müzakerelerde bulunması çağrısında bulunmuştur. Diğer taraftan sınırlandırmada dikkate alınacak esaslar noktasında, adaların kıta sahanlığına sahip olup olmadığı, doğal uzantı ilkesi, antlaşmanın yokluğu halinde eşitlik ilkesinin uygulanması ve bu ilkenin Yunan adaları ile Türk kıyıları arasında uygulanıp uygulanmaması gerektiği tarafların üzerinde anlaşamadığı noktalardır.

1982 BMDHS hükümleri göz önünde bulundurulduğunda Yunanistan'ın bir takım ada devleti olmadığı kıymetlendirilebilir. Dolayısıyla sınırlandırmanın hangi kıyıları arasında yapılacağına dair soruya her iki devletin anakaraları cevabı verilebilir. Eşit uzaklık ilkesi uygulanacaksa bile bu her iki devletin anakaraları arasında ve özel durumlar göz önünde bulundurularak yapılması gerekir. Çünkü Ege Denizi yarı kapalı bir deniz olması, Akdeniz ve Karadeniz arasında bir ulaşım yolu teşkil etmesi, Türk kıyılarının girintili çıkıntılı yapılara sahip olması ve irili ufaklı çok sayıda adanın varlığı Ege Denizi'ndeki özel durumlara verilebilecek örneklerdir. Aynı şekilde yanlış tarafta bulunan adalar olarak nitelendirilebilecek Türk kıyılarına daha yakın olan ama Yunanistan'ın egemenliğinde bulunan adalar da özel durumlara örnek olarak verilebilir. Bu adaların kıta sahanlığı adalarına sahip olup olamayacağı noktasında ise doğal uzantı tezi Türkiye tarafından ileri sürülmüştür. Yukarıda da incelendiği üzere 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları'na ilişkin UAD tarafından verilen kararda da doğal

uzantı ilkesi vurgulanmıştır. Sınırlandırmanın anakaralar arasında yapılması yönünde bir değerlendirme yaptığımızdan bununla bağlantılı olarak yargı kararlarında da vurgulandığı üzere, adaların yerleşime uygun olup olmamaları ve büyüklükleri gibi faktörler dikkate alınarak ya kısmi etki tanınması ya da hiç etki tanınmadan sınırlandırma yapılmasının hakkaniyete daha uygun olacağı kanaatindeyiz. Aksi takdirde anakara ülkesinin doğal uzantısı üzerinde bulunan adalara her durumda etki tanımak sözleşmelerde ve yargı kararlarında vurgulanan anakara ülkesinin doğal uzantısını teşkil eden kıta sahanlığından kıyı devletinin yararlanamaması sonucunu doğuracaktır. 1984 tarihli Maine Körfezi kararı da göz önünde bulundurulduğunda UAD'nin, 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları'na da atıf yaparak, adacık, kayalık ve küçük kıyı çıkıntılarının dikkate alınmaması gerektiğini, bu coğrafi unsurlardan herhangi birinin bir ölçüde önemi varsa daha sonra bunlara nısfet uyarınca sınırlı bir düzeltici etki verilebileceğini belirttiği görülür.

Sonuç olarak, öncelikle tarafların bir araya gelerek müzakerelerde bulunması ve sorunun antlaşma ile çözülmesinin tarafların çıkarlarına en uygun ve Ege Denizi'ndeki belirsizliğin daimi olarak çözülmesi noktasında en makul çözüm olacağı kanaatindeyiz. Yapılacak antlaşmada uluslararası düzenlemeler ve yargı kararlarında değinilen tüm ilke ve yöntemlerin tüm açıklığı ile taraflar arasında müzakere edilmesi sorunun kalıcı çözümü açısından önem arz etmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NE KATILIM VE EGE SORUNU

I. TÜRKİYE'NİN AVRUPA BİRLİĞİ'NE ÜYELİK SÜRECİ

Türkiye ile Yunanistan arasındaki Ege uyuşmazlığı tarafların zamanla Avrupa Birliği (AB) ile ilişkilerini geliştirmesi ve Yunanistan'ın AB'ye üyeliği ile birlikte AB platformuna taşınmıştır. Taraflar arasındaki uyuşmazlığın çözümü zamanla Türkiye'nin AB'ye katılımı bakımından bir şart halini almış ve zaman zaman Türkiye-AB ilişkilerinin gerilmesine sebep olmuştur. Uyuşmazlığın taraflar arasında kalmayıp AB platformuna taşınması sebebiyle Türkiye'nin AB'ye üyeliğe ilişkin sürecinin incelenmesinin yerinde olacağı kanaatindeyiz.

Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun (AET) 1958 yılında kurulmasının ardından 31 Temmuz 1959'da, Roma Antlaşması'nın 238. maddesi⁵⁶³ uyarınca ortak üye olmak için Topluluk' a başvurmuştur.⁵⁶⁴ AET Bakanlar Konseyi, Türkiye'nin yapmış olduğu başvuruyu kabul etmiş, üyelik koşulları gerçekleşinceye kadar geçerli olacak bir ortaklık anlaşması imzalanmasını önermiştir.⁵⁶⁵

Ankara Antlaşması imzalanıncaya kadar Türkiye ile Topluluk arasında üç dönemden oluşan görüşmeler yapılmış ve birincisi 28-30 Eylül 1959 tarihleri arasında Brüksel'de istişari nitelikte yapılan görüşmelerle Türkiye-Topluluk ilişkileri resmen başlamıştır.⁵⁶⁶ 1-2 Mart 1960 tarihlerinde Yunanistan'la ortaklık görüşmelerinin

⁵⁶³ Roma Antlaşması m. 238: “Topluluk bir üçüncü Devlet, bir Devletler birliği veya uluslararası bir kuruluş ile karşılıklı hak ve yükümlülükler, ortak faaliyetler ve özel usuller öngören bir ortaklık kurma amacıyla anlaşmalar yapabilir.

Bu anlaşmalar, Avrupa Parlamentosunca üye tam sayısının mutlak çoğunluğu ile onay alındıktan sonra, Konsey tarafından oybirliği ile yapılır.

Bu anlaşmaların işbu Antlaşmada değişiklikler yapılmasını gerektirmesi halinde, söz konusu değişiklikler 236. maddede öngörülen usule göre önceden yapılır.” Devlet Planlama Teşkilatı Avrupa Topluluğu ile İlişkiler Genel Müdürlüğü, “Avrupa Topluluklarını Kuran Temel Antlaşmalar (AKÇT, AET, AAET)”, **Avrupa Topluluklarına İlişkin Temel Belgeler**, Cilt 1, Ağustos 1993, s. 265-266. http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Avrupa_Topluluklarına_İlişkin_Temel_Belgeler_Cilt_1_Avrupa_Topluluklarını_Kuran_Temel_Antlaşmalar_AKCT_AET_AAET.pdf (Erişim Tarihi: 15.05.2019)

⁵⁶⁴ Rıdvan Karluk, **Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri: Bir Çıkmaz Sokak**, İstanbul: Beta, 2013, s. 3, https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi_111.html (Erişim Tarihi: 16.03.2019), AB ve Türkiye'nin üyelik süreci hakkında detaylı bilgi için bkz: **AB Nezinde Türkiye Daimi Temsilciliği**, AB ve Üyelik Sürecimiz Temel Bilgiler Kitabı, Temmuz 2018. <http://www.ua.gov.tr/docs/default-source/baskanlik/ab-kitab%C4%B1.pdf?sfvrsn=0> (Erişim Tarihi: 14.05.2019)

⁵⁶⁵ https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi_111.html (Erişim Tarihi: 16.03.2019)

⁵⁶⁶ Karluk, s. 7.

başlaması üzerine Konsey, 22 Mart ve 21 Nisan 1960 tarihlerinde Türk ve Yunan başvurularının aynı paralelde yürütülmesine karar vermiştir.⁵⁶⁷ 27 Mayıs 1960 askeri darbesi üzerine kesilen görüşmeler, 14 Ekim 1960 tarihinde yeniden başlamış ve ikinci dönem görüşmeler 10-22 Nisan 1961 tarihlerinde yapılmıştır.⁵⁶⁸ 18-22 Haziran 1962 ve 20 Haziran 1963 tarihleri arasında gerçekleştirilen üçüncü dönem görüşmeleri neticesinde asıl adı Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu Arasında Bir Ortaklık Yaratan Anlaşma⁵⁶⁹ olan, Ankara Anlaşması olarak da bilinen Ortaklık Anlaşması 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanmış ve 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe girmiştir.⁵⁷⁰ Bu anlaşma Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin hukuki temelini oluşturmaktadır.⁵⁷¹

Ankara Anlaşması'nın 28. maddesi Türkiye'nin üyeliğini düzenlemektedir.⁵⁷² Buna göre; *"Anlaşma'nın işleyişi, Topluluğu kuran Antlaşma'dan doğan yükümlerin tümünün Türkiye'ce üstlenebileceğini gösterdiğinde, Akit Taraflar, Türkiye'nin Topluluğa katılması olanağını incelerler."*⁵⁷³ Dolayısıyla nihai hedef Topluluk' a tam üyeliktir. Anlaşma, Türkiye'nin AET'ye entegrasyonu için üç dönem öngörmüştür.⁵⁷⁴ Bunlar, hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve nihai dönemdir.⁵⁷⁵ Taraflar arasındaki ekonomik farklılıkları azaltmaya yönelik olarak belirlenen ve Türkiye'nin herhangi bir yükümlülük üstlenmediği hazırlık dönemi, anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarih olan 1 Aralık 1964 tarihinde başlamış, kurulan ortaklık ilişkisinin işleyişine yönelik olarak bazı kurumlar oluşturulmuştur.⁵⁷⁶ Bu kurumların en üst düzey karar alma organı Ortaklık Konseyi'dir.⁵⁷⁷

Ankara Anlaşması ile öngörülen hazırlık döneminde, Türk ekonomisi ile Topluluk ekonomisi arasındaki farkı azaltmak amacıyla Türkiye'ye tek taraflı ödünler

⁵⁶⁷ Karluk, s. 7.

⁵⁶⁸ Karluk, s. 7-8.

⁵⁶⁹ Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu Arasında Bir Ortaklık Yaratan Anlaşma'nın metni için bkz: https://www.ab.gov.tr/files/ardb/ankara_anlasmasi.pdf (Erişim Tarihi: 16.03.2019)

⁵⁷⁰ Karluk, s. 8, https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi_111.html (Erişim Tarihi: 16.03.2019)

⁵⁷¹ https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi_111.html (Erişim Tarihi: 16.03.2019)

⁵⁷² Ibid.

⁵⁷³ Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu Arasında Bir Ortaklık Yaratan Anlaşma m.28.

⁵⁷⁴ https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi_111.html (Erişim Tarihi: 16.03.2019)

⁵⁷⁵ Ibid.

⁵⁷⁶ Ibid.

⁵⁷⁷ Ibid.

verilmiş, prensip olarak 5 yıllık bir süre öngörülmüş olmasına rağmen 9 yıl süren bu dönem, 13 Kasım 1970 tarihinde imzalanan ve 1973 yılında yürürlüğe giren Katma Protokol ile sona ermiş ve geçiş dönemine ilişkin koşullar belirlenmiştir.⁵⁷⁸ Geçiş döneminde taraflar arasında, tarım ürünleri, sanayi ürünleri ve kişilerin serbest dolaşımının sağlanması ve Gümrük Birliği'nin tamamlanması öngörülmüş, Gümrük Birliği'nin fiilen yürürlüğe girmesi için 22 yıllık bir süre tanınmıştır.⁵⁷⁹ Hazırlık döneminde Topluluk' un tek taraflı ödün vermesine karşın bu dönemde Türkiye de yükümlülük altına girmiş ve belirli bir takvim içerisinde Topluluk ile gümrük birliğini gerçekleştireceğinin taahhüdünü vermiştir.⁵⁸⁰

Türkiye-AB ilişkileri, 1970'li yılların başından 1980'li yılların ikinci yarısına kadar, ekonomik ve siyasi nedenlerden dolayı istikrarsız bir süreç yaşamış, 12 Eylül 1980 askeri darbesinin ardından resmen askıya alınmıştır.⁵⁸¹ Yunanistan, Portekiz ve İspanya gibi ülkeler otoriter yapıları terk ederek Topluluk üyeliğine yönelirken, Türkiye Güney Akdeniz ülkeleri grubundan uzaklaşmış ve özellikle 12 Eylül askeri darbesinden sonra Topluluk ile ilişkileri gergin bir hal almıştır.⁵⁸²

1983 yılında, 12 Eylül 1980 tarihinden itibaren askıya alınmış Türkiye-AET ilişkilerinin yeniden canlandırılması süreci başlamış ve Türkiye, 14 Nisan 1987 tarihinde, Ankara Anlaşması'nda öngörülen dönemlerin tamamlanmasını beklemeden, üyelik başvurusunda bulunmuştur.⁵⁸³ Komisyon, bu başvuru ile ilgili görüşünü 18 Aralık 1989 tarihinde açıklamış ve kendi iç bütünlemesini tamamlamadan Topluluk' un yeni bir üyeyi kabul edemeyeceğini, ayrıca Türkiye'nin, Topluluk' a katılmaya ehil olmakla birlikte, siyasal, sosyal ve ekonomik alanda gelişmesi gerektiğini ifade etmiş⁵⁸⁴, bu sebeple, üyelik

⁵⁷⁸ Karluk, s. 60, https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi_111.html (Erişim Tarihi: 16.03.2019)

⁵⁷⁹ https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi_111.html (Erişim Tarihi: 16.03.2019)

⁵⁸⁰ Karluk, s. 61.

⁵⁸¹ https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi_111.html (Erişim Tarihi: 16.03.2019)

⁵⁸² Atila Eralp, "Türkiye-Avrupa Bütünleşmesi: Tarihsel-Düşünsel Ortam ve Değişim", **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri**, Editörler: Belgin Akçay, Sinem Akgül Açıkmeşe, Ankara: Seçkin, 2. Baskı, 2017, s. 79.

⁵⁸³ https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi_111.html (Erişim Tarihi: 16.03.2019)

⁵⁸⁴ Karluk, s. 17.

müzakerelerinin açılması için bir tarih belirlenmemesi ve Ortaklık Anlaşması çerçevesinde ilişkilerin geliştirilmesi önerilmiştir.⁵⁸⁵

Bu öneri Türkiye tarafından da olumlu karşılanarak, Gümrük Birliği'nin Katma Protokol'de öngörüldüğü şekilde 1995 yılında tamamlanması için gerekli hazırlıklara başlanmış, iki yıl süren müzakereler sonucunda 5 Mart 1995 tarihinde yapılan Ortaklık Konseyi toplantısında alınan karar uyarınca Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir.⁵⁸⁶

1997 yılında Türkiye'nin üyeliğine karşı çıkan üye ülke sayısının AB içinde çoğunluğu oluşturduğu belirtilmektedir.⁵⁸⁷ Yunanistan, Türkiye ile Kıbrıs ve diğer sorunları sebebiyle karşıt görüşte iken, Kuzeyli üye ülkeler insan haklarının durumu nedeniyle Türkiye'ye üyelik statüsü verilmesinden yana olmamışlardır.⁵⁸⁸ Almanya ve Yunanistan olumsuz tavrı en sert savunan ülkeler iken, Türkiye'nin üyeliğinin en güçlü destekçisi İngiltere olmuştur.⁵⁸⁹

Avrupa Birliği Konseyi'nin 12-13 Aralık 1997 Lüksemburg Zirvesi'nde alması olduğu kararla Türkiye, tam üyelik başvurusunda bulunan 12 ülke içerisinde genişleme kapsamı dışında bırakılan tek ülke olmuştur.⁵⁹⁰ Türkiye daimi nitelikteki Avrupa Konferansı'na davet edilmiş ve üyeliğe olan ehliyeti teyit edilmiştir.⁵⁹¹ Bu zirvede katılım müzakerelerinin ilke ve usulleri belirlenmiştir.⁵⁹² 1999 Helsinki Zirvesi'nde ise her aday ülke ile yürütülen katılım müzakerelerinin kendi özel şartları bağlamında değerlendirilmesi ilkesi benimsenmiştir.⁵⁹³

⁵⁸⁵ https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi_111.html (Erişim Tarihi: 16.03.2019)

⁵⁸⁶ Ibid.

⁵⁸⁷ Zerrin Torun, "Avrupa Birliği'nin Türkiye ile İlgili Genişleme Politikası: Kuramsal Çerçeve", **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri**, Editörler: Belgin Akçay, Sinem Akgül Açıkmeşe, Ankara: Seçkin, 2. Baskı, 2017, s. 152.

⁵⁸⁸ Torun, s. 152.

⁵⁸⁹ Torun, s. 152.

⁵⁹⁰ Karluk, s. 17-18, European Council, Presidency Conclusions, Luxembourg, 12-13 December 1997. <https://www.consilium.europa.eu/media/21114/luxembourg-european-council.pdf> (Erişim Tarihi: 03.04.2019)

⁵⁹¹ Karluk, s.18.

⁵⁹² Karluk, s. 383.

⁵⁹³ Karluk, s. 383.

1998 yılında gerçekleştirilen Cardiff Zirvesi'nde Türkiye de diğer adaylar gibi rapor sistemine dahil edilmiş ve Türkiye'nin Kopenhag kriterleri açısından performansını inceleyen ilk İlerleme Raporu 1998 yılında yayınlanmıştır.⁵⁹⁴

1999 Helsinki Zirvesi'nde, Türkiye'nin adaylığı resmen onaylanmış ve diğer aday ülkelerle eşit konumda olacağı belirtilerek Türkiye için de Katılım Ortaklığı Belgesi hazırlanmasına karar verilmiştir.⁵⁹⁵ Ayrıca Türkiye'nin Birlik' e katılımında AB müktesebatının üstlenilmesine dair bir ulusal program hazırlanması öngörülmüştür.⁵⁹⁶ Hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgesi 8 Mart 2001 tarihinde AB Konseyi tarafından onaylanmıştır.⁵⁹⁷ Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yer alan Ulusal Program da 19 Mart 2001 tarihinde Türk Hükümeti tarafından onaylanarak Avrupa Komisyonu'na tevdi edilmiştir.⁵⁹⁸

12-13 Aralık 2002 tarihli Kopenhag Zirvesi'nde, gerek ortaklık mevzuatı gerek üye adaylığı itibarıyla Türkiye ile tam üyelik müzakerelerinin başlatılması konusunda bir karara varılamamıştır.⁵⁹⁹ Bu husus Türkiye tarafından üye adaylığı kapsamında Katılım Ortaklığı Belgesi'ndeki yükümlülüklerin yerine getirilmesi şartına bağlanmıştır.⁶⁰⁰ Sonuç bildirisinde ise Türkiye'ye 3 paragraf ayrılmış, AB Konseyi özellikle Katılım Ortaklığı Belgesi'nde belirtilen birçok öncelikli alanı içine alan kanun paketleri ile gerçekleştirilen uygulamalara yönelik tedbirler olmak üzere Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini karşılama yönünde attığı adımları memnuniyetle karşılamıştır.⁶⁰¹

⁵⁹⁴ M. Akif Özer, "Avrupa Birliği'ne Tam Üyeliğin Eşiğinde Türkiye", **Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2009, Cilt: 16, Sayı: 1, s. 93. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/146008> (Erişim Tarihi: 14.05.2019)

⁵⁹⁵ European Council, Presidency Conclusions, Helsinki, 10-11 December 1999. <https://www.consilium.europa.eu/media/21046/helsinki-european-council-presidency-conclusions.pdf> (Erişim Tarihi: 27.03.2019)

⁵⁹⁶ Ibid, Özer, s. 94,

⁵⁹⁷ https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi_111.html (Erişim Tarihi: 16.03.2019)

⁵⁹⁸ Ibid.

⁵⁹⁹ Kamuran Reçber, "Kopenhag Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nin Türkiye Cumhuriyeti-Avrupa Birliği İlişkileri İtibarıyla Değerlendirilmesi", **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2004, Sayı: 31, s. 68. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/5378> (Erişim Tarihi: 15.05.2019)

⁶⁰⁰ Reçber, s. 68.

⁶⁰¹ Karluk, s. 392, Council of The European Union, Copenhagen European Council 12 and 13 December 2002 Presidency Conclusions, Brussels, 29 January 2003. <https://www.consilium.europa.eu/media/20906/73842.pdf> (Erişim Tarihi: 15.05.2019)

2004 yılında Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi, Komisyonun Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini karşılayıp karşılamadığına ilişkin raporu ve önerisine bağlı olarak, katılım müzakerelerinin gecikmeksizin başlatılacağını ilan etmiş ve AB normlarının ilişkilerde bir sonraki aşamaya geçiş için belirleyici olacağını ifade etmiştir.⁶⁰² 17 Aralık 2004 tarihli Brüksel Zirvesi'nde, Türkiye'nin siyasi kriterleri yeterli ölçüde karşıladığı belirtilerek 3 Ekim 2005 tarihinde müzakerelere başlanması kararı alınmıştır.⁶⁰³

3 Ekim 2005 tarihinde Lüksemburg'da gerçekleştirilen Hükümetlerarası Konferans ile Türkiye resmen AB'ye katılım müzakerelerine başlamış, Türkiye için Müzakere Çerçeve Belgesi yayımlanmıştır.⁶⁰⁴ Müzakere Çerçeve Belgesi'nin 2. maddesinde müzakerede hedefin üyelik olduğu, müzakerelerin neticesinin garanti edilemeyecek türden bir süreç olduğu, Türkiye'nin bir üyenin yüklenmesi gereken yükümlülüklerini tamamen üstlenemeyeceği bir durumda olması durumunda Avrupa yapılarına en güçlü şekilde kenetlenmesinin sağlanması gerektiği belirtilmiştir.⁶⁰⁵

29 Temmuz 2005'te Türkiye, Ankara Antlaşması'nı 2004 genişlemesi ile AB'ye üye olan ülkeleri de içine alacak şekilde genişleteceğine dair Ek protokolü imzalamış, ancak ardından yayınladığı Ek Protokol Deklarasyonu ile bu imzanın Türkiye'nin Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) 'ni tanıdığı manasına gelmediğini ve adada kapsamlı bir çözüm bulunmadıkça GKRY ile ilişkilerinin değişmeyeceğini ifade etmiştir.⁶⁰⁶

⁶⁰² Torun, s. 154.

⁶⁰³ Presidency Conclusions, European Council, Brussels, 16-17 December 2004.

<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-16238-2004-INIT/en/pdf> (Erişim Tarihi: 03.04.2019)

⁶⁰⁴ https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi_111.html (Erişim Tarihi: 16.03.2019), Council of The European Union, Press Release, **C/05/241**, Luxembourg, 3 October 2005. <http://europa.eu/rapid/press-release-PRES-05-241-en.htm> (Erişim Tarihi: 15.05.2019), Türkiye'nin AB'ye katılım süreci hakkında inceleme için bkz: Cumhuriyet, "Türkiye ve Avrupa Birliği Müzakere Süreci", **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl: 4, Sayı: 8, Güz 2005/2, ss. 173-188. <https://ticaret.edu.tr/uploads/kutuphane/dergi/s8/M00125.pdf> (Erişim Tarihi: 15.05.2019), Yusuf Sayın, "Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Müzakereleri ve Müzakere Fasılları", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi**, Yıl: 2016, Cilt: 19, Sayı: 2, ss. 41-62. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/259411> (Erişim Tarihi: 15.05.2019)

⁶⁰⁵ Türkiye için Müzakere Çerçeve Belgesi ve İlgili Diğer Belgeler, s. 3.

https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/MuzakereCercevesi/Muzakere_Cercevesi_2005.pdf (Erişim Tarihi: 03.04.2019), Negotiating Framework, Luxembourg, 3 October 2005.

https://ec.europa.eu/neighborhood-enlargement/sites/near/files/pdf/turkey/st20002_05_tr_framedoc_en.pdf (Erişim Tarihi: 15.05.2019)

⁶⁰⁶ Sanem Baykal, Sinem Akgül Açıkmeşe, **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri**, Ankara: Seçkin, 2. Baskı, 2017, s. 37.

İlerleyen süreçte GKRY ve Fransa'nın koydukları vetolar sebebiyle Türkiye'nin katılım müzakerelerindeki 35 faslın yarısından çoğu açılma imkanı bulamamıştır.⁶⁰⁷ Kalan müzakere fasıllarının açılma şartlarını da Türkiye'nin sağlayamaması üzerine Komisyon'un Türkiye'ye dair ilerleme raporlarında katılım müzakerelerindeki gelişmelerin ele alındığı alanlardaki ifadeler 2010 yılından itibaren aynı kalmış ve "müzakere sürecinde 13 faslın açıldığı" ifadesi tekrar edilmiştir.⁶⁰⁸ 2012 yılının ikinci yarısından itibaren AB Başkanlığı'nda GKRY'nin bulunması nedeniyle Türkiye AB Başkanlığı ile ilişkileri dondurmuş ve GKRY başkanlığındaki toplantılara katılmamıştır.⁶⁰⁹

18 Mayıs 2012'de resmî olarak başlatılan "Pozitif Gündem" ile, Türkiye'nin AB sürecine yeni bir ivme kazandırılması amaçlanmıştır.⁶¹⁰ Pozitif Gündem durağan hale gelen müzakerelerin yeniden ilerlemesi için bir zemin oluşturulmasını ve iki tarafın müzakerelerin yeniden hız kazanması için hazırlık yapmasını amaçlamaktadır.⁶¹¹

29 Kasım 2015'teki Türkiye-AB Zirvesi ilişkilere hız verilmesi açısından önemli bir adım olmuştur.⁶¹² Zirveye AB Konseyi, Avrupa Parlamentosu, Avrupa Komisyonu başkanları ile 28 AB üye ülkesinin devlet ve hükümet başkanları katılmış, vize serbestisi, Gümrük Birliği'nin güncellenmesi, katılım müzakereleri, diyalog mekanizmalarının yanında düzensiz göç, Türkiye'deki Suriyeli göçmenler için AB mali desteği, ve terörizmle mücadele gündeme alınmıştır.⁶¹³

2015'te gerçekleşen AB-Türkiye Hükümetlerarası Katılım Konferansı'nda 17'nci fasıl Ekonomik ve Parasal Politika müzakerelere açılmıştır. Ekonomik ve Parasal Politika faslı ile müzakere sürecinde açılan fasıl sayısı 15'e yükselmiştir.⁶¹⁴

⁶⁰⁷ Torun, s. 158.

⁶⁰⁸ Torun, s. 158.

⁶⁰⁹ Torun, s. 159.

⁶¹⁰ İktisadi Kalkınma Vakfı, https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=41&id=371 (Erişim Tarihi: 15.05.2019)

⁶¹¹ Ibid.

⁶¹² Ibid.

⁶¹³ Ibid.

⁶¹⁴ Ibid.

30 Haziran 2016'daki Brüksel Hükümetlerarası Katılım Konferansı'nda Mali ve Bütçesel Hükümler faslı müzakerelere açılmış ve böylece müzakere sürecinde açılan fasıl sayısı 16 olmuş⁶¹⁵, bir fasıl ise geçici olarak kapatılmıştır.⁶¹⁶

II. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE GENİŞLEME SÜRECİ VE TÜRKİYE

Genişleme politikası bir bütün olarak AB kurumlarını ve Avrupa siyasetini doğrudan etkileyen konulardan birisi olmuştur.⁶¹⁷ Genişleme, AB'nin önemli bir dış politika aracı olarak özellikle Soğuk Savaş'ın ardından hız kazanmış, 2000'lerin başında Merkezî ve Doğu Avrupa genişlemesi ile bölge ülkelerinin dönüşümüne önemli katkılar sağlamıştır.⁶¹⁸

Avrupa bütünleşmesine paralel olarak genişleme politikası da gelişerek dönüşmüş ve bilhassa merkezî ve doğu Avrupa ülkelerinin gerçekleştirdiği genişleme dalgası bu politikanın kurumsallaşmasına vesile olmuştur.⁶¹⁹ 1993 yılında gerçekleşen Kopenhag Zirvesi'nde ortaya çıkan kriterlerle üyelik şartları net bir şekilde belirlenmiştir.⁶²⁰ Aday ülkelerin üyelik için yapması gereken çalışmalar, Katılım Ortaklığı Belgeleri ve İlerleme Raporlarında detaylandırılarak ve düzenli bir şekilde takip edilmeye başlanmıştır.⁶²¹

İtalya, Batı Almanya, Hollanda, Fransa, Lüksemburg ve Belçika'nın kurduğu Avrupa Toplulukları, kuruluşun ardından geliştirdiği genişleme politikaları ile üye sayısını arttırmış ve Avrupa Birliği'ne dönüşmüştür.⁶²² Avrupa Birliği'nin genişleme süreci, mevcut durumda yedi döneme ayrılmaktadır.

Birinci genişleme Danimarka, İngiltere ve İrlanda'nın üyelikleri ile gerçekleşmiştir. Önceleri AET'ye sıcak bakmayan İngiltere, 1960'ta alternatif olarak

⁶¹⁵ Ibid.

⁶¹⁶ https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi_111.html (Erişim Tarihi: 16.03.2019)

⁶¹⁷ Önder Canveren, Çağlar Öztürk, "Avrupa Birliği Genişleme Politikalarında Meşrulaştırma: Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile Batı Balkanların Karşılaştırmalı Analizi", **Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl: 2018, Cilt: 5, Sayı:1, s. 47. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/464533> (Erişim Tarihi: 14.05.2019)

⁶¹⁸ Canveren, Öztürk, s. 59.

⁶¹⁹ Murat Aktaş, **AB ve Türkiye**, Bursa: Dora, 2016, s. 137.

⁶²⁰ Aktaş, s. 137.

⁶²¹ Aktaş, s. 137.

⁶²² Aktaş, s. 137.

EFTA'nın (European Free Trade Area) kurulmasına öncülük ederek örgüte üye olmuştur.⁶²³ 1961'de Roma Antlaşması'nın 237. maddesine⁶²⁴ göre başvuru yapan İngiltere'nin üyeliğine sıcak bakmayan Fransa, İngiltere'nin AET'ye girişini veto etmiştir.⁶²⁵ 1967 yılında Norveç, İrlanda ve Danimarka ile yaptığı ikinci üyelik başvurusu da Fransa tarafından veto edilen İngiltere ile 1969 yılında Fransa Cumhurbaşkanı Charles De Gaulle'ün istifasının ardından müzakereler başlatılmış ve Norveç Hükümetinin 1972'de katılımın onaylanmasına dair yasayı parlamentoya sunmaktan vazgeçmesinin ardından 1 Ocak 1973'te yürürlüğe giren katılım Antlaşmaları ile Avrupa Toplulukları'na İngiltere, İrlanda ve Danimarka üye olmuştur.⁶²⁶

İkinci genişleme 1 Ocak 1981'de Yunanistan'ın üyeliği ile gerçekleşmiştir. Bir Avrupa ülkesi olması münasebeti ile Yunanistan Roma Antlaşması'nın 237. maddesine uyarınca AET'ye "üyelik", 238. maddesine göre de "ortaklık" için başvurma hakkına sahipti.⁶²⁷ Hakkını 238. madde çerçevesinde kullanan Yunanistan 8 Haziran 1959'da AET'ye giriş için ortaklık başvurusunda bulunan ilk Avrupa ülkesi olmuştur.⁶²⁸ 10 Eylül 1959'da başlayan müzakereler 1967 yılında Yunanistan'da gerçekleşen askeri darbe sebebiyle dondurulmuştur.⁶²⁹ 1974'te yönetimin tekrar sivillere bırakılmasının ardından 1975 yılında Yunanistan tam üyelik için başvurmuş, Almanya ve Fransa'nın desteği ile 1976 yılında müzakerelere başlanmış ve 1 Ocak 1981 tarihinde Avrupa Toplulukları'na üye olarak katılmıştır.⁶³⁰

⁶²³ Rıdvan Karluk, **Avrupa Birliği**, İstanbul: Beta, 11. Baskı, 2014, s. 85, Aktaş, s. 139.

⁶²⁴ Roma Antlaşması m. 237: "Her Avrupa Devleti Topluluğa üye olmak için başvuruda bulunabilir. Üye olmak isteyen devlet başvurusunu Konseye gönderir. Konsey Komisyonun görüşünü ve üye tam sayısının mutlak çoğunluğuyla karar alacak olan Avrupa Parlamentosunun onayını aldıktan sonra oybirliğiyle karar verir. Kabul şartları ve bu kabulün işbu Antlaşmada yapılmasını gerektirdiği uyarlamalar üye Devletlerle başvuran devlet arasında yapılacak bir anlaşma ile belirlenir. Bu anlaşma, kendi anayasal kurallarına göre onaylanmak üzere bütün Akit Devletlere sunulur." Devlet Planlama Teşkilatı Avrupa Topluluğu ile İlişkiler Genel Müdürlüğü, "Avrupa Topluluklarını Kuran Temel Antlaşmalar (AKÇT, AET, AAET)", **Avrupa Topluluklarına İlişkin Temel Belgeler**, Cilt 1, Ağustos 1993, s. 265-266. http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Avrupa_Topluluklarina_Iliskin_Temel_Belgeler_Cilt_1_Avrupa_Topluluklarini_Kuran_Temel_Antlasmalar_AKCT_AET_AAET.pdf (Erişim Tarihi: 15.05.2019)

⁶²⁵ Aktaş, s. 139, Karluk, *Avrupa Birliği*, s. 85-86.

⁶²⁶ Aktaş, s. 140, Karluk, *Avrupa Birliği*, s. 88.

⁶²⁷ Aktaş, s. 141, Karluk, *Avrupa Birliği*, s. 89.

⁶²⁸ Aktaş, s. 141, Karluk, *Avrupa Birliği*, s. 89.

⁶²⁹ Aktaş, s. 141.

⁶³⁰ Aktaş, s. 141, Tefik Mesut Eren, "Avrupa Birliği'nin Genişleme Politikası ve Yumuşak Gücünün Geleceği", **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl: 2014, Cilt: 16, Sayı: 1, ss. 359-374, s. 362. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/321414> (Erişim Tarihi: 14.05.2019)

Üçüncü genişleme ise İspanya ve Portekiz'in üyelikleri ile gerçekleşmiştir. 28 Mart 1977'de Portekiz⁶³¹, 28 Temmuz 1977'de de İspanya⁶³² tam üye olmak amacıyla Avrupa Toplulukları'na başvuruda bulunmuş ve 1 Ocak 1986'da Topluluk'a üye olmuşlardır.⁶³³ Bu iki devletin katılımı ile birlikte AT'nin üye sayısının başlangıçtaki iki katına çıkması oybirliği ile karar alınmasını zorlaştırırken, bu ülkelerin ekonomilerinde tarımın payının yüksek olması da Topluluğun Ortak Tarım Politikası'nda (OTP) uyum problemini gündeme getirmiş, ortaya çıkan bu problemler sebebiyle genişleme politikası yerini derinleşmeye bırakmıştır.⁶³⁴

De facto genişleme olarak adlandırılan bir başka genişleme de Doğu Almanya ve Batı Almanya'nın Federal Almanya Cumhuriyeti adı altında 3 Ekim 1990'da resmen birleşmesi ile gerçekleşmiştir.⁶³⁵ Fakat bu genişleme AT'nin üye sayısını 13'e çıkarmamış, iki Almanya'nın birleşmesi ile fiili bir genişlemeye maruz kalmıştır.⁶³⁶ Almanya'nın Avrupa Parlamentosu'ndaki milletvekili sayısı 81'den 99'a çıkmış, birleşmeyle beraber Doğu Almanya *de facto* olarak gümrük birliğine dahil olarak üçüncü ülkelerle olan ticaretinde Topluluk mevzuatı uygulanmaya başlanmıştır.⁶³⁷

Finlandiya, İsveç ve Avusturya'nın katılımıyla da dördüncü genişleme dalgası gerçekleşmiştir. 1992 Edinburgh Zirvesi'nde alınan kararlarla Maastricht Antlaşması'nın onaylanma sürecinin bitmesi beklenmeden bu üç ülke ile müzakereler 1 Şubat 1993'te başlamıştır.⁶³⁸ 24-25 Haziran 1994'deki Korfu Zirvesi'nde katılım antlaşmaları imzalanmış ve 1 Ocak 1995'te Topluluğa üye olmuşlardır.⁶³⁹

Beşinci ve büyük genişleme Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya, Letonya, Litvanya, Estonya, Malta ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi

⁶³¹ Karluk, *Avrupa Birliği*, s. 91.

⁶³² Karluk, *Avrupa Birliği*, s. 90.

⁶³³ Aktaş, s.143-145, Karluk, *Avrupa Birliği*, s. 90-92.

⁶³⁴ Aktaş, s. 145.

⁶³⁵ Aktaş, s. 146.

⁶³⁶ Aktaş, s.146, Karluk, *Avrupa Birliği*, s. 93.

⁶³⁷ Aktaş, s. 146-147, Karluk, *Avrupa Birliği*, s. 93.

⁶³⁸ Aktaş, s.148, Karluk, *Avrupa Birliği*, s. 94.

⁶³⁹ Aktaş, s. 148, Karluk, *Avrupa Birliği*, s. 95-96, European Council in Edinburgh, 11-12 December 1992, Conclusions of Presidency. https://www.consilium.europa.eu/media/20492/1992_december_-_edinburgh_eng.pdf (Erişim Tarihi: 15.05.2019), European Council, Presidency Conclusions, Corfu, 24-25 June 1994. <https://www.consilium.europa.eu/media/21207/corfu-european-council.pdf> (Erişim Tarihi: 03.04.2019)

(GKRY)'nin üyeliği ile gerçekleşmiştir. 1993 Kopenhag Zirvesi'nde belirlenen kriterler AB'ye üye olmak isteyen ülkelere önkoşul olarak ileri sürülmüştür.⁶⁴⁰ 1994 Essen Zirvesi'nde de AB ile ortaklık antlaşması imzalayan ülkelerin tam üyeliğe hazırlanması için Katılım Ortaklığı Strateji Belgesi hazırlanmıştır.⁶⁴¹ Bu arada Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Malta ile Avrupa bütünleşmesi dışında kalmış Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri AB üyesi olmak için başvuruda bulunmuştur. Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovenya, Slovakya, Litvanya, Letonya, Estonya, Malta, GKRY ve Türkiye tam üyelik için bekliyordu.⁶⁴² AB Komisyonu Haziran 1997'de yayınladığı Gündem 2000 raporunda bu ülkelerin tamamının aynı anda AB'ye alınmayacağını, ilk aşamada Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Polonya, Slovenya ve GKRY ile tam üyelik müzakerelerine başlanacağını belirtmiştir.⁶⁴³ Diğer aday ülkelerin durumu ise 1997'deki Lüksemburg Zirvesi'nde netliğe kavuşmuş, zirvede 10 ülkenin tam üyelik başvuruları Konsey tarafından kabul edilmiştir.⁶⁴⁴ Fakat bunlar arasında Türkiye ve 1996'da başvurusunu askıya alan Malta yer almamıştır.⁶⁴⁵ Mart 1998'de ilki düzenlenen Avrupa Konferansı'na AB üye ülkeleri ve Lüksemburg'da başvuruları kabul edilen ülkeler katılmış, Türkiye ise davetli olduğu halde katılmayı reddetmiştir.⁶⁴⁶ 1998 yılında Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Polonya, Slovenya ve GKRY ile, Helsinki Zirvesi sonuçları uyarınca da Bulgaristan, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya ve 1998'de başvurusunu yineleyen Malta ile AB arasında müzakereler başlamıştır.⁶⁴⁷ 1999'daki Helsinki Zirvesi sonrasında Türkiye'nin adaylık süreci tescil edilmiştir.⁶⁴⁸ 1997 yılında üyeliğine karşı çıkılan Türkiye'ye 1999 yılında adaylık statüsünün verilmesi Türkiye'nin adaylığını veto eden

⁶⁴⁰ Çağrı Erhan, "AT ve AB'nin Genişleme Süreci", **Türk Dış Politikası Cilt II**, Editör: Baskın Oran, İstanbul: İletişim Yayınları, 14. Baskı, 2013, s. 90.

⁶⁴¹ Erhan, s. 90, European Council Meeting on 9 and 10 December 1994 in Essen Presidency Conclusions, https://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/1_avrupa_birligi/1_4_zirveler_1985_sonrasi/1994_12_essen_zirvesi_baskanlik_sonuc_bildirgesi_en.pdf (Erişim Tarihi: 15.05.2019)

⁶⁴² Erhan, s. 90.

⁶⁴³ European Commission, **Agenda 2000: For Stronger and Wider Union**, COM(97) 2000 Final, Bulletin of the European Union, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1997. <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d500221f-89fb-44f2-9816-bab32b6b095d/language-en/format-PDF/source-89727701> (Erişim Tarihi: 15.05.2019)

⁶⁴⁴ European Council, Presidency Conclusions, Luxembourg, 12-13 December 1997.

<https://www.consilium.europa.eu/media/21114/luxembourg-european-council.pdf> (Erişim Tarihi: 03.04.2019)

⁶⁴⁵ Erhan, s. 90.

⁶⁴⁶ Erhan, s. 90.

⁶⁴⁷ Erhan, s. 90.

⁶⁴⁸ Erhan, s. 90.

iki ülkenin tercihlerinin değişmesiyle sağlanmıştır.⁶⁴⁹ Almanya'da Hristiyan Demokrat Parti yerine gelen Sosyal Demokrat Parti'nin ağırlıklı olduğu hükümet, Türkiye'ye adaylık statüsünün verilmesi taraftarı olduğunu ifade etmiş, Yunanistan'da Theodore Pangolos yerine gelen yeni dışişleri bakanı George Papandreu Türkiye ile yakınlaşmanın gerektiğini savunarak dönemin Türk Dışişleri Bakanı İsmail Cem ile görüşmelere başlamış ve Yunanistan'ın amaçlarına hizmet etmediği gerekçesi ile Türkiye'nin adaylığına uyguladığı vetoyu kaldırmıştır.⁶⁵⁰ Yukarıda sayılan merkez ve doğu Avrupa ülkeleri ile müzakereler de 1 Mayıs 2004 tarihinde Bulgaristan ve Romanya dışındaki ülkelerin AB'ye katılımıyla neticelenmiştir.⁶⁵¹

Altıncı genişleme Bulgaristan ve Romanya'nın AB'ye katılımıyla gerçekleşmiştir. Romanya 22 Haziran 1995, Bulgaristan ise 16 Aralık 1995 tarihinde AB'ye tam üyelik başvurusunda bulunmuştur.⁶⁵² Her iki ülke ile de müzakereler 15 Şubat 2000 tarihinde başlamış, Ekim 2002 Brüksel Zirvesi'nde Komisyon'dan, Aralık 2002'de gerçekleştirilmesi öngörülen Kopenhag Zirvesi'ne kadar Romanya ve Bulgaristan'ın kaydetmesi gereken ilerlemelerden oluşan bir takvim ve katılım öncesi yardımları da içeren bir yol haritası hazırlaması istenmiştir.⁶⁵³ Hazırlanan yol haritası belgesi Aralık 2002 Kopenhag Zirvesi'nde kabul edilmiş, Romanya ve Bulgaristan da yolsuzlukla mücadeledeki eksikliklerini tamamlayarak 1 Ocak 2007'de AB'ye üye olmuşlardır.⁶⁵⁴

Yedinci genişleme ise Hırvatistan'ın AB'ye katılımı ile gerçekleşmiştir. Hırvatistan'ın 21 Şubat 2003 tarihinde AB üyeliği için başvurmasının ardından Avrupa Komisyonu, 1 Haziran 2004'te Hırvatistan'a aday ülke statüsünün verilmesini önermiştir.⁶⁵⁵ Konsey de 1 Haziran 2004'te Hırvatistan'ın adaylığını açıklamış, 1 Şubat 2005 tarihinde de İstikrar ve Ortaklık Antlaşması yürürlüğe girmiştir.⁶⁵⁶ Türkiye ile

⁶⁴⁹ Torun, s. 153.

⁶⁵⁰ Torun, s. 153.

⁶⁵¹ Aktaş, s. 150.

⁶⁵² Aktaş, s. 150, Karluk, *Avrupa Birliği*, s. 106. AB'nin beşinci genişleme dönemi hakkında detaylı inceleme için bkz: Özge Aynagöz Çakmak, "Avrupa Birliği'nin Beşinci Genişleme Süreci: Yeni Üye Ülkeler ve Türkiye'nin Rekabet Durumları", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Yıl: 2006, Cilt: 8, Sayı: 1, ss. 79-94. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/287575> (Erişim Tarihi: 14.05.2019)

⁶⁵³ Aktaş, s. 150-151, Karluk, *Avrupa Birliği*, s. 106.

⁶⁵⁴ Aktaş, s. 151, Karluk, *Avrupa Birliği*, s. 106-107.

⁶⁵⁵ Aktaş, s.153, Karluk, *Avrupa Birliği*, s. 108.

⁶⁵⁶ Aktaş, s. 153, Karluk, *Avrupa Birliği*, s. 108.

birlikte 3 Ekim 2005 tarihinde üyelik müzakerelerine başlayan Hırvatistan 9 Aralık 2011'de Katılım Antlaşması'nı imzalamıştır.⁶⁵⁷ Hırvatistan'da yapılan referandumun ardından 1 Temmuz 2013 tarihinde 28. üye olarak Birlik' e katılmıştır.⁶⁵⁸

III. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN EGE DENİZİ'NDEKİ SORUNLARA YAKLAŞIMI

Bu başlık altında Türkiye ve Yunanistan'ın AB'ye katılım süreçleri ve AB'nin, AB'ye üye devletlerin ve AB organlarının uyumsuzluğa yaklaşımları incelenecektir.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra, Avrupa'da kurulan örgütlere katılmak Türkiye ve Yunanistan'ın dış politikasında öncelikli bir yere sahip olmuş, iki ülke de dış politika stratejilerini birbirlerini kontrol etme esası üzerine kurmuşlardır.⁶⁵⁹

15 Temmuz 1959 tarihinde Yunanistan'ın AET'ye başvurusu üzerine Türkiye de 31 Temmuz 1959 tarihinde AET'ye üyelik için başvurmuştur.⁶⁶⁰ AET ile Türkiye arasında ortaklık yaratan Ankara Anlaşması, Yunanistan ile imzalanan Atina Anlaşması'ndan iki yıl sonra, 1963 yılında imzalanmıştır.⁶⁶¹

Yunanistan'ın tam üyelik başvurusunun ardından Türkiye, tam üyelik başvurusunda bulunmak yerine mesaj diplomasisini devreye sokarak, AB üyesi ülkelere, Yunanistan'ın üyeliğinin Türkiye-AB ilişkileri üzerinde yaratacağı olumsuz etkilerden duyduğu endişeyi ifade etmiştir.⁶⁶² Ayrıca Türkiye AB'den, AB'nin Yunanistan'ın tam üyeliğinin Türkiye-AB ilişkilerini etkilemeyeceğine dair siyasal güvence vermesi, Türkiye'nin, siyasi konuların tartışıldığı Avrupa Politik İşbirliği mekanizmasına tam yetkiyle katılımının sağlanması, Yunanistan'ın ilerde Türkiye'nin tam üyeliğini veto

⁶⁵⁷ Aktaş, s. 153.

⁶⁵⁸ Aktaş, s. 153, Karluk, *Avrupa Birliği*, s. 109. Bulgaristan, Romanya ve Hırvatistan'ın katılımları hakkında detaylı inceleme için bkz: Emirhan Kaya, "Avrupa Birliği'nin Son Genişlemesi ve Balkan Üyeleri", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 2016, Cilt: 18, Sayı: 2, ss. 213-233. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/321249> (Erişim Tarihi: 14.05.2019)

⁶⁵⁹ Harun Arıkan, "Avrupa Birliği Türkiye İlişkilerinde Yunanistan Faktörü", *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No:28, 2003, s. 118.

⁶⁶⁰ Şaban H. Çalış, Fatma Çakır, "Türkiye-AB İlişkilerinde Yunan-Rum Faktörü", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 2018/3, Sayı:32, s. 435.

⁶⁶¹ Çalış, Çakır, s. 436.

⁶⁶² Arıkan, s. 118.

etmeyeceğine dair bir maddenin AB-Yunanistan Katılım Ortaklığı Belgesi'ne eklenmesi gibi bir takım güvence ve imtiyaz taleplerinde bulunmuştur.⁶⁶³

1975 yılında Yunanistan'ın tam üyelik başvurusunun tartışıldığı Lüksemburg Zirvesi'nde yayımlanan bildiriye, Yunanistan'ın tam üyeliğinin Türkiye-AB ilişkilerini etkilemeyeceği açıklanarak Türkiye'ye siyasi güvence verilmiştir.⁶⁶⁴ Türkiye'nin Avrupa Politik İşbirliği mekanizmasına tam yetki ile katılım talebi de Belçika ve Fransa'nın, Türkiye'nin tam üye olmadan bu mekanizma içinde yer almasının AB yasal prosedürü açısından mümkün olmadığı gerekçesi ile karşı çıkmaları neticesinde orta yol bulunarak, Türkiye'yi ilgilendiren meseleler gündem maddesi olduğunda Türkiye'nin kararlar konusunda bilgilendirileceği ve görüşünün alınacağı güvencesi verilmek suretiyle sonuçlanmıştır.⁶⁶⁵

1976 yılında AB Komisyonu, Yunanistan'ın tam üyelik talebi üzerine hazırladığı resmi görüşünde, Avrupa Topluluğu'nun Türkiye ile Yunanistan arasındaki ihtilaflara taraf olmadığını ve olmaması gerektiğini, şimdiye kadar Topluluk' un Yunanistan ve Türkiye ile olan ilişkilerinde dengenin her iki ülke için nihai hedef olarak tam üyelik olasılığı ile ilişkilendiren özdeş statülerinde ifade bulunduğunu, kaçınılmaz olarak, Yunanistan'ın Topluluk'a üyeliği beklentisinin, bu dengede yeni bir unsur ortaya koyduğunu, Komisyon'un görüşüne göre, Konsey'in 24 Haziran 1975 tarihli deklarasyonuna işlerlik kazandırmak için, Yunanistan'ın üyelik başvurusunun incelenmesinin, Topluluk ile Türkiye arasındaki ilişkileri etkilememesi ve Türkiye ile yapılan Ortaklık Anlaşması ile garanti edilen haklara hâlel gelmemesi için özel adımlar atılması gerekeceğini ifade etmiştir.⁶⁶⁶

Aksu'ya göre, “her iki ülkenin de Birlik'e üye olmadıkları ve/veya Birlik'in her ikisine de eşit mesafede bulunduğu bu durumda Birlik dengeleyici konumdadır ve bu durumda ilişkilerin Birlik üzerinden yürütülmesinin taraflara ek bir çıkar sağlamadığı

⁶⁶³ Arıkan, s. 119.

⁶⁶⁴ Arıkan, s. 119.

⁶⁶⁵ Arıkan, s. 120.

⁶⁶⁶ Commission Opinion on Greek application for membership of the European Communities, 29 January 1976, s. 2-3. https://www.cvce.eu/en/obj/commission_opinion_on_greek_application_for_membership_of_the_european_communities_29_january_1976-en-add5c5dd-118f-412d-bf8a-277a9fc1f239.html (Erişim Tarihi: 27.03.2019)

varsayılır.⁶⁶⁷ Öbür taraftan, tarafların AB'yi ulusal stratejileri için mücadele sahası olarak görmeleri AB'nin tarafsızlığını korumasını zorlaştıracaktır.”⁶⁶⁸

Yunanistan 1981 yılında üyeliğinin ardından Türk-Yunan sorunlarını Avrupa sorunu haline getirmeyi hedeflese de, bu diplomasi atağında memnun olmayan diğer üye ülkeler, Yunanistan'a Lüksemburg Zirvesi Deklarasyonu'nda Türkiye'ye verilen siyasi güvenceyi hatırlatarak ikili sorunların taraflarca çözülmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.⁶⁶⁹ Yunanistan'ın Türkiye ile olan sorunlarını AB platformuna taşıma girişimleri, İngiltere, Almanya, Fransa gibi etkili üyeler tarafından desteklenmemiştir.⁶⁷⁰

18 Eylül 1981 tarihinde Avrupa Parlamentosu'nda kabul edilen⁶⁷¹ Fourcade Raporu'nda⁶⁷² Ege Denizindeki durumla ilgili görüşlere yer verilmiştir. Raporun Çözüm Önerisi başlığı altındaki 6. maddede “Avrupa Parlamentosu'nun, Korsika, Sicilya, Sardunya ve Yunan adaları gibi üye devletlere ait adaların da karasuları, kıta sahanlığı ve ekonomik bölgelerinin olması gerektiğine dikkat çektiği” belirtilmiştir.⁶⁷³ Raporun 62., 63. ve 65. maddeleri ise aşağıdaki gibidir:

*“Topluluğun yeni bir üyesi olan Yunanistan'a ilişkin olarak, Yunan adalarının, Balear Adaları, Korsika, Sardunya ve Sicilya gibi anakara ülkesinin ayrılmaz bir parçası olduğunu ve egemenlik esasına dayalı olarak 12 mil karasuları, 200 mil ekonomik bölge ve kıta sahanlığı talep edebileceğini gözden kaçırmamalıyız.”*⁶⁷⁴

⁶⁶⁷ Fuat Aksu, “Ege ve Kıbrıs Sorunlarının Çözümünde Avrupa Birliği'nin Tutumu”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Yıl: 2, Sayı: 3, Şubat 2004, ss. 103-132. <http://www.sbu.yildiz.edu.tr/~faksu/Fuatyayinlar/egevekibris.htm#ftn10> (Erişim Tarihi: 21.04.2019)

⁶⁶⁸ Aksu, “Ege ve Kıbrıs Sorunlarının Çözümünde Avrupa Birliği'nin Tutumu”, s. yok.

⁶⁶⁹ Arıkan, s. 120.

⁶⁷⁰ Arıkan, s. 120.

⁶⁷¹ Rapora ilişkin Avrupa Parlamentosu'nun 18 Eylül 1981 tarihli oturum tartışmaları ve oylamalar için bakınız: Official Journal of the European Communities, No: 1-274, Debates of the European Parliament 1981-1982 Session Report of Proceedings from 14 to 18 September 1981, Europe House, Strasbourg, s. 267-277. <http://aei.pitt.edu/64798/1/B2878.pdf> (Erişim Tarihi:12.05.2019)

⁶⁷² European Parliament Working Documents 1981-1982, Document 1-234/1981, Report drawn up on behalf of the Committee on External Economic Relations on the proposal from the Commission of the European Communities to the council (Doc. 1-630/80) for a regulation on the definition of the customs territory of the Community, Rapporteur: Mrs M.-M. FOURCADE, 27 May 1981. <http://aei.pitt.edu/90112/1/1981-82.81.234.pdf> (Erişim Tarihi: 12.05.2019) Bundan sonra Fourcade Raporu olarak anılacaktır.

⁶⁷³ Fourcade Raporu s. 6.

⁶⁷⁴ Fourcade Raporu m. 62.

“Bununla birlikte, Akdeniz adalarının diğer devletlerin haklarını ihlal etmeksizin bu alanlarda hak iddia edemedikleri durumlarda sadece, objektif genel bir kural seviyesine yükselttikleri eşit uzaklık ilkesi kıyıdaş devletler arasında bir karara varılmasına imkan sağlayabilir.”⁶⁷⁵

“Türkiye tarafından itiraz edilse de, Akdeniz için doğru olan, eşit uzaklık yöntemine tabi bir kıta sahanlığına sahip olması gereken Yunan adalarının bulunduğu Ege Denizi için de doğrudur.”⁶⁷⁶

Aksu’ya göre, “Yunanistan’ın AB’ye üyeliğinin ardından, AB’nin taraflardan birine daha fazla yakınlaşması ve/veya üye olarak kabul etmesi mevcut dengeyi bozmuş, 1987’deki Türkiye’nin üyelik başvurusu ve 1995-1996 Gümrük Birliği süreçleri bu zemin üzerinde ilerlemiştir.”⁶⁷⁷

1980 askeri müdahalesinden sonra askıya alınan AB-Türkiye Ortaklık Anlaşması 1983 yılında sivil hükümetin iktidara gelmesi ile yeniden aktif hale getirilmeye çalışılmış ve bu kapsamda AB-Türkiye ilişkilerinin güçlendirilmesi ve Ortaklık Anlaşması’nın tekrar yürürlüğe konulması AB’nin 20 Mart 1984 Lüksemburg ve 1986 Lahey Zirvelerinin temel gündem konularından olmuştur.⁶⁷⁸ Yunanistan’ın bu yöndeki tutumu eleştirerek, Türkiye-AB ilişkilerinin geliştirilebilmesi için, Türk ordusunun Kıbrıs’tan çekilmesi ve Ege uyuşmazlığının Uluslararası Adalet Divanı’na (UAD) götürülmesini ön koşul olarak ileri sürmesine karşın, AB üye ülkelerinin kararlılığı neticesinde AB-Türkiye Ortak Parlamenterler Komitesi ve Ortaklık Konseyi toplantıları 1986 yılı sonlarına doğru yapılmış, ilişkilerin geliştirilmesi ve Ankara Anlaşması’nın yeniden yürürlüğe konulması kararı alınmıştır.⁶⁷⁹ Arıkan’a göre, “bu bilgiler ışığında AB’nin 1981-1987 döneminde AB kurumlarının Yunanistan tarafından Türkiye’ye karşı kullanılmasına izin vermediği, bu dönem içerisinde Yunanistan’ın

⁶⁷⁵ Fourcade Raporu m. 63.

⁶⁷⁶ Fourcade Raporu m. 65.

⁶⁷⁷ Aksu, “Ege ve Kıbrıs Sorunlarının Çözümünde Avrupa Birliği’nin Tutumu”, s. yok.

⁶⁷⁸ Arıkan, s. 121-122.

⁶⁷⁹ Arıkan, s. 122.

AB'nin Türkiye politikasının yapılandırılması ve uygulanmasındaki etkinliğinin diğer ülkelerin bu konudaki politika tercihlerine bağlı olduğu söylenebilir.”⁶⁸⁰

1987 yılında Avrupa Tek Senedi ile Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) oluşturma gerekliliği deklare edilmiş ve 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Anlaşması ile bu doğrultudaki hedefler yasal platforma taşınmıştır.⁶⁸¹ Siyasal Avrupa Kimliği oluşturma gayretinde olan AB, Birlik'in politik entegrasyon sürecine olumsuz etkileri olabileceği gerekçesiyle, aday ülkelerin komşuları ile veya üye ülkelerle olan siyasi sorunlarını üyelik öncesi çözüme kavuşturması gerektiğini üyelik için bir ön şart olarak belirlemiştir.⁶⁸²

ODGP'ye yüklenen politik vizyon, Yunanistan'ın Türkiye ile olan sorunlarını AB platformuna taşıma çabalarına yasal ve kurumsal bir dayanak kazandırmış, AB kurumları içindeki temsil avantajını ve Avrupa Parlamentosu'ndan aldığı desteği kullanan Yunanistan, sorunları AB platformuna taşıma çabalarını, Türkiye'nin tam üyelik başvurusu yapmasından sonra hızlandırmıştır.⁶⁸³ Arıkan'a göre, “AB ise, (Türkiye'nin tam üyeliğinin, AB'nin siyasal ve ekonomik entegrasyon sürecine olası etkileri dikkate alındığında) Türkiye'ye karşı sadece sınırlı ve ölçülebilir riskler alabilme kapasitesine sahip olması hasebiyle, Türkiye'nin üyelik beklentilerini ertelemek için, Yunanistan ile olan sorunlarını gerekçe göstererek AB-Türkiye ilişkilerinde Yunan faktörünü etkin bir biçimde kullanmaya başlamıştır.”⁶⁸⁴

1989'da Türkiye'nin üyelik istemi, üyeliğe ehil olmadığı gerekçesi ile reddedilirken, 1993 sonrası dönemde ise genişleme için öngörülen kriterlerin yanında siyasi uyumsuzlukların çözümünde de ilerleme kaydedilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir.⁶⁸⁵ Aksu'ya göre, “bu durum Türk-Yunan uyumsuzluklarının çözümünde

⁶⁸⁰ Arıkan, s. 122.

⁶⁸¹ Arıkan, s. 122.

⁶⁸² Arıkan, s. 122.

⁶⁸³ Arıkan, s. 123.

⁶⁸⁴ Arıkan, s. 123-124.

⁶⁸⁵ Fuat Aksu, “Türkiye-Avrupa Birliği Tam Üyelik Müzakerelerinde Kıbrıs ve Ege Uyumsuzlukları”, **Türkiye-AB İlişkileri: Dış Politika ve İç Yapı Sorunsalları**, Derleyen: Mehmet Seyfettin Erol, Ertan Efeğil, Ankara: Alp Yay., 2007, ss. 25-59, s. 5, dipnot: 7. <http://www.yildiz.edu.tr/~faksu/Fuatyayinlar/fuataksutrgreu.pdf> (Erişim Tarihi: 18.04.2019)

AB'nin uygun bir platform olup olmadığı tartışmalarına yol açmıştır.”⁶⁸⁶ Çünkü Yunanistan'ın AB üyeliği sayesinde AB'nin politikalarını etkileme kabiliyetine sahip olması AB'nin uyuşmazlığın taraflarına eşit mesafede durması ve genişleme ilkelerini rasyonel şekilde uygulamasını zorlaştırmıştır.⁶⁸⁷ Neticede AB de Türk-Yunan sorunlarına taraf olarak Türkiye'nin tam üyeliği için bir taraftan Kopenhag kriterlerinin yanı sıra sınır uyuşmazlıkları ve Kıbrıs sorununun çözümünü şart koşarken diğer taraftan da bu hususlarda bir ilerleme kat edilemediği takdirde AB'nin kapılarının Türkiye'ye kapanacağını ifade etmiştir.⁶⁸⁸

Türkiye-AB ilişkilerini etkileyen bir başka gelişme de, Yunanistan'ın AB-Türkiye ilişkileri çerçevesine Kıbrıs sorununu taşıma çabalarının en önemli unsurlarından biri olan⁶⁸⁹ 1990 yılında GKRY'nin AB'ye yaptığı başvurudur.⁶⁹⁰ 25-26 Haziran 1990 tarihinde Dublin'de gerçekleştirilen zirvede ilk kez, Kıbrıs sorunu Türkiye-AB ilişkilerinde bir engel kabul edilmiş ve ilişkilerin iyileştirilmesi bu sorunun çözümüne bağlanmıştır.⁶⁹¹ 1990 Dublin Zirvesinde Avrupa Konseyi, Kıbrıs sorunu ile derinden ilgilendiğini, sorununun AB-Türkiye ilişkilerini etkilediğini ve bu ilişkilerin önemini göz önünde bulundurduğunu yineleyerek, toplumlar arasında adil ve uygulanabilir bir çözüm bulmaya yönelik etkili iletişim müzakerelerinin sürdürülmesini önleyen engellerin derhal kaldırılması gerektiğini vurgulamıştır.⁶⁹²

Arıkan'a göre, “AB Yunanistan'ın şartlı diplomasisine sadece Türkiye'nin tam üyelik konusu mevzubahis olduğunda destek vermiş, Gümrük Birliği ve Helsinki süreçlerinden de anlaşılacağı gibi, Yunanistan'ın şartlı diplomasisi AB-Türkiye ilişkilerinin belirlenmesinde fazlaca etkin rol oynamamıştır.”⁶⁹³

⁶⁸⁶ Aksu, s. 5, dipnot: 7.

⁶⁸⁷ Aksu, s. 5, dipnot: 7.

⁶⁸⁸ Aksu, s. 5, dipnot: 7.

⁶⁸⁹ Arıkan s. 126.

⁶⁹⁰ Çalış, Çakır, s. 440.

⁶⁹¹ Çalış, Çakır, s. 440.

⁶⁹² Presidency Conclusions, European Council, Dublin, 25-26 June 1990.

https://www.consilium.europa.eu/media/20562/1990_june_-_dublin_eng_.pdf (Erişim Tarihi: 20.03.2019)

⁶⁹³ Arıkan, s. 125-126.

AB'nin Türkiye ile ilişkilerini yeniden yapılandırma sürecine Yunanistan tarafından karşı çıkılmasına rağmen, diğer üye ülkeler Türkiye'ye bir Avrupa perspektifi verilmesinden yanaydılar.⁶⁹⁴ AB, 1992 Lizbon Zirvesi'nde, Türkiye'nin Avrupa'nın siyasi durumunda çok önemli bir role sahip olduğunu ve 1964 tarihli Ortaklık Anlaşması'nın öngördüğü en üst düzeyde politik bir diyalogun geliştirilmesinin altını çizmiştir.⁶⁹⁵ Diğer üye ülkeler de Yunanistan'ın üzerinde baskı kurarak, Kıbrıs ve Ege sorunlarının Türkiye'nin işbirliği olmaksızın ileri sürülemeyeceğini, AB-Türkiye ilişkilerinin geliştirilmesinin Yunanistan'ın çıkarları açısından da gerekli olduğunu ifade etmişlerdir.⁶⁹⁶

AB'nin Türkiye ile ilişkileri geliştirme konusundaki kararlılığı üzerine, Türkiye-AB Ortaklık Konseyi 1993 yılında toplanarak, 1995 yılına kadar Gümrük Birliği'nin sonuçlandırılmasını kararlaştırmıştır.⁶⁹⁷ Yunanistan'ın süreci engellemesini önlemek için de⁶⁹⁸ AB Komisyonu, Güney Kıbrıs'ın üyelik başvurusu üzerine hazırladığı raporda, toplumlararası görüşmelerde bir uzlaşma sağlanamaması durumunda, Kıbrıs'ın topluluğa katılımı meselesinin Ocak 1995'te yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.⁶⁹⁹ Arıkan'a göre, "Gümrük Birliği'nin sonuçlandırılmasının zamanlaması ile Kıbrıs'ın üyelik başvurusunun 1995 yılında yeniden değerlendirilmesi arasındaki zaman uyumu, AB'nin Kıbrıs kartını bir pazarlık unsuru olarak kullanma niyetinde olduğunun bir belirtisi olarak değerlendirilmelidir."⁷⁰⁰

Yunanistan'ın dönem başkanı olduğu sırada Korfu'da gerçekleştirilen zirvede Konsey, Kıbrıs ve Malta'nın Avrupa Birliği'ne katılım başvurusundaki kayda değer

⁶⁹⁴ Arıkan, s. 126.

⁶⁹⁵ Presidency Conclusions, European Council, Lisbon, 26-27 June 1992.

https://www.consilium.europa.eu/media/20510/1992_june_-_lisbon_eng_.pdf (Erişim Tarihi: 20.03.2019)

⁶⁹⁶ Arıkan, s. 126.

⁶⁹⁷ Arıkan, s. 127.

⁶⁹⁸ Arıkan, s. 127.

⁶⁹⁹ Commission of the European Communities, The Commission Opinion on the Application by the Republic of Cyprus for Membership, Com(93)313, Brussels, 30 June 1993, s. 24. <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/99cd34a4-e06a-4e6f-a957-b8f562034cdc> (Erişim Tarihi: 20.03.2019)

⁷⁰⁰ Arıkan, s. 127.

ilerlemesini memnuniyetle karşılamış ve bu koşullarda Birlik'in genişlemesinin bir sonraki aşamasının Kıbrıs ve Malta'yı kapsayacağını belirtmiştir.⁷⁰¹

Gümrük Birliği sürecinde devre dışı bırakılan Yunanistan faktörü, Türkiye'nin üyelik talebi söz konusu olduğunda yeniden öne çıkarılmaya başlanmıştır.⁷⁰² Komisyon Ege'deki gerginliğin Türkiye-AB ilişkilerine gölge düşürdüğünü⁷⁰³, Avrupa Parlamentosu da Türkiye-AB ilişkilerinin kısmen Türkiye'nin Kıbrıs'a olan tutumuna bağlı olduğunu ifade etmiştir.⁷⁰⁴ Aksu'ya göre, "Gümrük Birliği'nin imzalanması ve GKRY ile üyelik müzakerelerinin başlaması AB'nin Türk-Yunan sorunlarına karşı olan tutumunda bir dönüm noktası olarak düşünülebilir."⁷⁰⁵ Kardak Kayalıkları krizi esnasında Avrupa Parlamentosu'nun aldığı karar⁷⁰⁶ ve AB Genel İşler Konseyi'nin yayınlamış olduğu deklarasyon⁷⁰⁷ ile AB'nin Yunanistan'ın tarafında yer alışı bu düşüncüyü yansıtmıştır.⁷⁰⁸

AB Komisyonu'nun 1997 yılında hazırladığı Gündem 2000 (Agenda 2000) isimli raporda, sınır anlaşmazlıklarına yönelik olarak şu ifadeler yer almıştır:

Genişleme, sınır çatışmalarının ithal edilmesi anlamına gelmez. Katılım beklentisi, ilgili devletlerin herhangi bir sınır anlaşmazlığını çözmeleri için güçlü bir teşvik görevi görmektedir.

...Başyuran ülkelerden bazıları, üçüncü ülkelerle çözülmemiş anlaşmazlıklara da sahiptir. Komisyon, katılım öncesinde adayların kendi aralarında veya üçüncü ülkeleri de içeren sınırsız anlaşmazlıklarını çözmek için her türlü çabayı sarf etmesi gerektiğini

⁷⁰¹ European Council, Presidency Conclusions, Corfu, 24-25 June 1994.

<https://www.consilium.europa.eu/media/21207/corfu-european-council.pdf> (Erişim Tarihi: 03.04.2019)

⁷⁰² Arıkan, s. 129.

⁷⁰³ Bulletin EU 10-1996, COM(96) 491. <http://ec.europa.eu/archives/bulletin/en/9610/p104069.htm> (Erişim Tarihi: 21.03.2019)

⁷⁰⁴ Bulletin EU 10-1996, OJC 347, 18.11.1996. <http://ec.europa.eu/archives/bulletin/en/9610/p102005.htm> (Erişim Tarihi: 21.03.2019)

⁷⁰⁵ Aksu, "Ege ve Kıbrıs Sorunlarının Çözümünde Avrupa Birliği'nin Tutumu", s. yok.

⁷⁰⁶ "Resolution on the Provocative Actions and Contestation of Sovereign Rights by Turkey Against a Member State of the Union". **Official Journal of the European Communities**. C 65, Volume 39, 4 March 1996. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:1996:065:FULL&from=EN> (Erişim Tarihi:21.04.2019)

⁷⁰⁷ 1943rd Council Meeting, Bilingual Version, General Affairs, Brussels, 15/16 July 1996 http://europa.eu/rapid/press-release-PRES-96-208_en.htm (Erişim Tarihi: 21.04.2019)

⁷⁰⁸ Aksu, "Ege ve Kıbrıs Sorunlarının Çözümünde Avrupa Birliği'nin Tutumu", s. yok.

düşünmektedir. Bunu başaramazlarsa, anlaşmazlığın Uluslararası Adalet Divanı'na havale edileceği konusunda hemfikir olmalıdırlar.

*Bu nedenle, her halükarda, tüm aday ülkeler, katılım müzakereleri tamamlanmadan önce, ... mevcut veya gelecekteki ihtilaflarında Uluslararası Adalet Divanı'nın zorunlu yargı yetkisini koşulsuz olarak kabullenmeyi taahhüt etmelidir.*⁷⁰⁹

Bu bağlamda Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunların özellikle Ege Denizi'ne ilişkin olanlarının katılımından önce çözüme kavuşturulması gerektiği anlaşılmaktadır.⁷¹⁰ Aksu'ya göre, "AB bununla bir taraftan genişleme ile siyasi ve ekonomik bütünleşmeyi ve uyumu tesis etmeye yönelik çabalarını somut projelerle gerçekleştirmeye çalışırken diğer taraftan da genişleme ile oluşacak dış sınırların yeni anlaşmazlıklara sebep olmasının önüne geçmek istemektedir."⁷¹¹

Aynı raporda, AB-Türkiye Ortaklık Konseyi'nin 29 Nisan 1997'de işaret ettiği gibi, Ege'deki gerginliklerin ancak iyi komşuluk ilişkileri ve Birleşmiş Milletler (BM) Şartı'na uygun olarak tehdit veya güç kullanımının reddinin yanı sıra, Yunanistan ile Türkiye arasındaki sorunların Uluslararası Adalet Divanı gibi araçlar da dâhil olmak üzere uluslararası hukuka uygun olarak çözülmesi yoluyla aşılabileceği, ayrıca Türkiye'nin ilgili Birleşmiş Milletler kararlarına göre Kıbrıs sorununun adil ve kalıcı bir çözümüne aktif olarak katkıda bulunması gerektiği vurgulanmış⁷¹², son zamanlarda AB üyeliğine uygunluğunu doğrulayan Türkiye ile yakın bir ilişki içinde bulunduğu ve Kıbrıs ve Balkanlara olan genişlemenin bu ilişkinin önemini daha da arttıracakı belirtilmiş ancak Türkiye bu genişlemenin dışında tutulmuştur.⁷¹³ Raporda yer alan hususlar Gündem

⁷⁰⁹ Commission of the European Communities, **Agenda 2000: For Stronger and Wider Union**, COM(97) 2000 Final, Vol. 1, Brussels, 15.07.1997, s. 59. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:80958a30-795a-4152-99a5-cf86f455a211.0008.01/DOC_1&format=PDF (Erişim Tarihi: 21.04.2019)

⁷¹⁰ Aksu, "Ege ve Kıbrıs Sorunlarının Çözümünde Avrupa Birliği'nin Tutumu", s. yok.

⁷¹¹ Aksu, "Ege ve Kıbrıs Sorunlarının Çözümünde Avrupa Birliği'nin Tutumu", s. yok.

⁷¹² European Commission, **Agenda 2000: For Stronger and Wider Union**, COM(97) 2000 Final, Bulletin of the European Union, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1997, s. 56. <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d500221f-89fb-44f2-9816-bab32b6b095d/language-en/format-PDF/source-89727701> (Erişim Tarihi: 21.03.2019)

⁷¹³ European Commission, **Agenda 2000: For Stronger and Wider Union**, s. 105.

2000'i onaylayan Lüksemburg Zirvesi kararı ile AB açısından bağlayıcı bir metin niteliğine kavuşmuştur.⁷¹⁴

AB'nin genişleme politikasının gündemde olduğu Lüksemburg Zirvesi'nde ise, üyelik başvurusunda bulunan devletler müktesebata uyum ve yeterlilik açısından sınıflandırılarak üyelik müzakere tarihleri verilmiştir.⁷¹⁵ GKRY, hazır olarak kabul edilen ve 1998 yılında müzakerelere başlaması kararlaştırılan devletler arasında belirtilmiştir.⁷¹⁶ Türkiye'nin Yunanistan ile arasındaki sorunları gerekçe gösteren üye ülkeler, Türkiye'nin tam üyelik beklentilerini ileri bir tarihe ertelemişlerdir.⁷¹⁷ Örneğin, işçilerin serbest dolaşımı ve Türkiye'nin AB entegrasyon sürecine olumsuz etkileri gibi nedenler dolayısıyla Türkiye'nin tam üyeliğine sıcak bakmayan Almanya, Türk-Yunan sorunlarını Türkiye'nin tam üyelik sürecindeki asıl engeller olarak öne sürmüştür.⁷¹⁸ Zirve sonuç bildirisinde ise, Türkiye'nin üyeliğe ehil olduğu fakat siyasi ve ekonomik koşulların tatmin edici olmadığı ifade edilmiştir.⁷¹⁹

Türkiye'nin Londra'daki Avrupa Konferansı'na katılmayı reddetmesi üzerine, AB Dönem Başkanı olan İngiltere, ilişkilere tekrar işlerlik kazandırmak için gayret göstermeye başlamıştır.⁷²⁰ Örneğin, AB Komisyonu Mart 1998'de Türkiye'yi tüm alanlarda Avrupa Birliği'ne yaklaştırarak üyeliğe hazırlamak için bir strateji geliştirilmesi gerektiği kanaatinde olan Avrupa Konseyi'nin emri ile "Türkiye için Avrupa Stratejisi" (European Strategy for Turkey) raporu hazırlayarak AB Bakanlar Konseyi'ne sunmuştur.⁷²¹ Öte yandan başta Fransa ve Almanya olmak üzere bazı AB üyesi ülkeler, GKRY'nin tam üyeliğinin halen askıda olduğunu ve tam üyelik için adadaki siyasi sorunların çözülmesi gerektiğini belirterek Türkiye'nin hassasiyetine yer vermişlerdir.⁷²²

⁷¹⁴ Çalış, Çakır, s. 441.

⁷¹⁵ Çalış, Çakır, s. 441.

⁷¹⁶ European Council, Presidency Conclusions, Luxembourg, 12-13 December 1997.

<https://www.consilium.europa.eu/media/21114/luxembourg-european-council.pdf> (Erişim Tarihi: 03.04.2019)

⁷¹⁷ Arıkan, s. 130.

⁷¹⁸ Arıkan, s. 130.

⁷¹⁹ European Council, Presidency Conclusions, Luxembourg, 12-13 December 1997.

⁷²⁰ Arıkan, s. 131.

⁷²¹ European Commission, Strategy for Relationship between Turkey and European Union, IP/98/208, Brussels, 4 March 1998. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-98-208_en.htm (Erişim Tarihi: 23.03.2019), Arıkan, s. 131.

⁷²² Arıkan, s. 131.

Lüksemburg Zirvesi'nde Türkiye'nin tam üyelikten dışlanması üzerine Türkiye'nin AB ile her türlü politik diyalogu kestigi ilan etmesinin ardından, hem Yunanistan hem de AB'nin çabaları ile 1999 AB Helsinki Zirvesi kararında Türkiye'ye tam üyelik perspektifi verilmesi süreci işlemeye başlamış⁷²³ ve zirvede Türkiye'ye adaylık statüsü tanınmıştır.⁷²⁴ Helsinki Zirvesi Sonuç Metni'nde, Avrupa Konseyi, Birleşmiş Milletler Şartı uyarınca uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi ilkesini vurgulamış ve aday devletleri, çözüme kavuşturulmamış sınır anlaşmazlıklarını ve diğer ilgili sorunlarını çözmek için her türlü çabayı göstermeye çağırarak, uyuşmazlıkların çözülememesi durumunda, makul bir süre içinde uyuşmazlığı Uluslararası Adalet Divanı'na götürmeleri gerektiğini belirtmiştir.⁷²⁵ Avrupa Konseyi, özellikle katılım sürecindeki etkileri ile ilgili ve en geç 2004 yılının sonuna kadar Uluslararası Adalet Divanı aracılığıyla çözümlerini teşvik etmek amacıyla, ihtilaflarla ilgili durumu gözden geçireceğini ifade etmiştir.⁷²⁶ Ayrıca Avrupa Konseyi Kopenhag siyasi kriterlerine uygunluğun katılım müzakerelerinin başlatılması için bir ön şart olduğunu ve tüm Kopenhag kriterlerine uygunluğun Birlik'e katılım için temel olduğunu hatırlatmıştır.⁷²⁷ Siyasi bir çözümün Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne katılımını kolaylaştıracağına altını çizmiş, katılım müzakerelerinin tamamlanmasıyla bir çözüme ulaşılmadığı takdirde, Konseyin üyelikle ilgili kararını, yukarıda belirtilen husus bir ön şart oluşturmadan vereceğini ve bu konuda Konsey'in tüm ilgili faktörleri dikkate alacağını belirtmiştir.⁷²⁸

Arkan'a göre, “yukarıdaki koşulların Türkiye için birer ön şart olduğunu iddia etmek güçtür.”⁷²⁹ Metinde Türkiye'nin tam üyeliğine getirilen şartlar kesin bir ifadeyle belirtilmemiştir.⁷³⁰ Türkiye, Helsinki Metni'ndeki, “ tarafların 2004 yılına kadar aralarındaki anlaşmazlığı çözmek için her türlü çabayı sarf etmeleri gerektiği ve başarılı

⁷²³ Hasan Mor, **Uluslararası Hukuk Perspektifinden Türk Dış Politikasında Ege Denizi Karasuları ve Kıta Sahaneli Sorunları**, Konya: Çizgi Kitabevi, 2016, s. 251-252.

⁷²⁴ European Council, Presidency Conclusions, Helsinki, 10-11 December 1999. <https://www.consilium.europa.eu/media/21046/helsinki-european-council-presidency-conclusions.pdf> (Erişim Tarihi: 27.03.2019)

⁷²⁵ Ibid, para. 4.

⁷²⁶ Ibid, para. 4.

⁷²⁷ Ibid, para. 4.

⁷²⁸ Ibid, para. 9., Helsinki Zirvesi ve Kıbrıs konusunda detaylı bir inceleme için bakınız: Hasan Mor, “AB'nin Aralık 1999 Helsinki Zirvesi Kararları ve Kıbrıs Sorunu”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 1999, Cilt: 7, Sayı: 1-2, ss. 273-307. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/262118> (Erişim Tarihi: 14.05.2019)

⁷²⁹ Arıkan, s. 134.

⁷³⁰ Arıkan, s. 134.

olunamadığı takdirde anlaşmazlıkların makul süre içinde Uluslararası Adalet Divanı'na götürülmesi" ile ilgili 4. maddeye açıklık getirilmesini istemiştir.⁷³¹ AB adına dönem başkanlığını yürüten Finlandiya Başbakanı Paavo Lipponen, Bülent Ecevit'e gönderdiği mektupta, 2004 yılının kesin tarih olmadığını, sadece Konsey'in ihtilaflar konusunu yeniden gözden geçireceği tarih anlamına geldiğini ifade etmiştir.⁷³²

Öztürk'e göre, "Helsinki Zirvesi'nde alınan karar AB üyeliği yönünden Türkiye'de bir başarı olarak görülürken, Yunanistan için de AB'nin Türkiye'nin üyeliği konusunda Kopenhag kriterleri kapsamında Ege uyuşmazlığı ve Kıbrıs meselelerini dikkate alınması gereken konular haline getirmesi açısından gerçek bir başarıydı."⁷³³

AB-Türkiye ilişkilerinin gerilmesine neden olan bir başka girişim ise Yunanistan'ın AB-Türkiye Katılım Ortaklığı Belgesi'ne Ege ve Kıbrıs sorunlarının çözümünü Türkiye'nin tam üyeliği için ön şart olarak eklemek istemesi olmuştur.⁷³⁴ Türkiye'nin hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgesi'nin kabul edilemeyeceğini ilan etmesi üzerine AB Genel İşler Konseyi belgeyi yeniden düzenlemiş, ancak Kıbrıs ve Ege sorunlarını siyasal diyalog kapsamına dâhil etmiştir.⁷³⁵ Avrupa Konseyi'nin yeniden düzenlediği Katılım Ortaklığı Belgesi 2000 yılındaki Nice Zirvesi'nde onaylanmıştır.⁷³⁶

16-17 Aralık 2004 tarihlerinde gerçekleştirilen Brüksel Zirvesi'nde Avrupa Konseyi, iyi komşuluk ilişkilerine kesin bağlılık ihtiyacının altını çizerken, Türkiye'nin komşularıyla olan ilişkilerinde gelişmeyi ve Birleşmiş Milletler Şartı uyarınca anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözümü ilkesine uygun olarak sınır anlaşmazlıklarının çözümüne yönelik olarak ilgili üye devletlerle çalışmaya devam etmeye hazır olduğunu memnuniyetle karşıladığını belirtmiştir.⁷³⁷ Ayrıca, katılım sürecine etkisi olan

⁷³¹ Arıkan, s. 134.

⁷³² Hürriyet, 20.03.2000, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/avrupa-birligi-yle-gizli-mektup-trafigi-39141273> (Erişim Tarihi: 27.03.2019), Arıkan, s. 134.

⁷³³ Duygu Öztürk, "The Greek Factor on Turkey's Way to EU Membership", **International Journal of Turcologia**, October 1, 2013, s.93. <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=9833c948-2b23-4ffe-8456-7007c1aeda78%40sessionmgr4008> (Erişim Tarihi: 24.04.2019)

⁷³⁴ Arıkan, s. 135.

⁷³⁵ Çalış, Çakır, s. 443.

⁷³⁶ Arıkan, s. 135.

⁷³⁷ Presidency Conclusions, European Council, Brussels, 16-17 December 2004, s. 5. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-16238-2004-INIT/en/pdf> (Erişim Tarihi: 03.04.2019)

çözülmemiş anlaşmazlıkların, gerektiğinde UAD'ye götürülmesi gerektiği görüşünü yinelemiştir.⁷³⁸

Avrupa Parlamentosu 28 Eylül 2005 tarihinde Türkiye ile müzakerelerin açılmasına dair vermiş olduğu kararın 12. maddesinde Konsey'i 17 Aralık 2004 tarihli AB Konseyi toplantısının sonuçlarında belirtilen müzakereler çerçevesinin tüm unsurlarına tamamen saygı göstermeye çağırması, özellikle bu çerçevede müzakerelerin ortak hedefinin Birlik'e katılım olduğunu, müzakerelerin sonuçları önceden garanti edilemeyen açık uçlu bir süreç olduğunu ve tüm Kopenhag kriterleri dikkate alındığında aday ülke, tüm üyelik yükümlülüklerini tam olarak üstlenecek durumda değilse ilgili aday ülkenin Avrupa yapılarına mümkün olan en güçlü bağ ile tam olarak bağlanmasının temin edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.⁷³⁹ Ayrıca anılan kararda Parlamento, Türkiye'ye Ermeni soykırımını tanınması konusunda çağrıda bulunmuş ve bu tanınmanın AB'ye katılımın bir ön koşulu olduğunu belirten yeni bir koşul ileri sürmüştür.⁷⁴⁰

Türkiye ile müzakereler 3 Ekim 2005 tarihinde başlamış ve aynı tarihte yayınlanan Müzakere Çerçeve Belgesi'nde;

“müzakerelerin ilerlemesi Kopenhag kriterlerinin yanında Türkiye'nin iyi komşuluk ilişkilerine koşulsuz bağlılığı ve mevcut sınır anlaşmazlıklarını, gerektiğinde UAD'nin yargılama yetkisi de dâhil olmak üzere, Birleşmiş Milletler Şartı uyarınca ihtilafların barışçıl yollarla çözümünü ilkesine uygun olarak çözüme taahhüdü, Türkiye'nin, kapsamlı bir çözüm için elverişli bir ortamın yaratılmasına katkıda bulunmak üzere atılacak adımlar da dâhil, Kıbrıs sorununa Birleşmiş Milletler çerçevesinde ve Birlik'in dayandığı ilkeler doğrultusunda kapsamlı bir çözüm bulunması yönündeki çabalara destek vermeye devam etmesi ve Türkiye ile Kıbrıs Cumhuriyeti de dâhil tüm AB üyesi devletler arasındaki ikili ilişkilerin normalleştirilmesi yönünde ilerleme kaydedilmesi, Türkiye'nin, Ortaklık Anlaşması'ndan ve bu Anlaşmayı tüm yeni AB üyesi devletlere

⁷³⁸ Ibid, s. 5.

⁷³⁹ European Parliament Resolution on the Opening of Negotiations with Turkey, 28.09.2005, Strasbourg, P6_TA(2005)0350, m.12. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P6-TA-2005-0350+0+DOC+PDF+V0//EN> (Erişim Tarihi: 20.04.2019)

⁷⁴⁰ Ibid, m.5.

*teşmil eden Ek Protokol'den kaynaklanan yükümlülüklerini (özellikle AB-Türkiye Gümrük Birliği ile ilgili olanlar) yerine getirmesi ve düzenli bir şekilde gözden geçirilen Katılım Ortaklığı Belgesinin uygulanması şartlarına” bağlanmıştır.*⁷⁴¹

Avrupa Parlamentosu, 2010 tarihli ilerleme raporunda Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'nin Yunanistan'a karşı ilan ettiği “*casus belli*”nin geri çekilmemesinin üzücü olduğunu belirtmiş; Türk Hükümeti'nin Yunan hava sahasını ihlal etmesini ve Türk askeri uçaklarının Yunan adaları üzerindeki uçuşlarına son vermesinin beklendiğini ifade etmiştir.⁷⁴² Yazan'a göre, “Yunanistan'ın ulusal hava sahası, Türkiye'nin ise uluslararası hava sahası olarak nitelediği ve her iki tarafın da tezlerini hukuksal temele dayandırdığı alan üzerinde yapılan uçuşlar Avrupa Parlamentosu tarafından Türkiye'nin ihlalleri olarak değerlendirilmektedir.⁷⁴³ Hâlbuki bu alanlar çözüme bağlanmamış gri alanlardır.⁷⁴⁴ Bu sebeple Avrupa Parlamentosu'nun gri alanları ihlal olarak nitelendirilmesi kabul edilebilir değildir.”⁷⁴⁵

Avrupa Parlamentosu ayrıca 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS)'nin AB, üye ülkeler ve tüm aday ülkeler tarafından imzalandığını ve bunun AB'nin müktesebatının bir parçası olduğunu vurgulamış, bu sebeple Türk Hükümeti'ne BMDHS'nin gecikmeden imzalanması ve onaylanması çağrısında bulunmuştur.⁷⁴⁶ Yazan'a göre, “bu çağrı Türkiye'nin AB üyesi ve diğer aday ülkeler ile aynı nitelikleri taşıması gerekliliğinin ve AB'ye yakınlığının bir göstergesi olması açısından olumlu değerlendirilebilir.”⁷⁴⁷

⁷⁴¹ Türkiye için Müzakere Çerçeve Belgesi ve İlgili Diğer Belgeler, s. 4.

https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/MuzakereCercevesi/Muzakere_Cercevesi_2005.pdf (Erişim Tarihi: 03.04.2019)

⁷⁴² European Parliament resolution on Turkey's 2010 progress report, European Parliament, **MOTION FOR A RESOLUTION**, B7-0156/2011, 17.02.2011, s. 10. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+MOTION+B7-2011-0156+0+DOC+PDF+V0//EN> (Erişim Tarihi:11.05.2019)

⁷⁴³ Yeliz Yazan, “Türk-Yunan Ege Denizi Sorunlarının Avrupa Birliği Komisyonunun ve Parlamentonun Bakış Açıları Çerçevesinde İncelenmesi”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Yıl: 2012, Cilt: 2, Sayı: 1, s. 207. <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/download/article-file/107649> (Erişim Tarihi: 11.05.2019)

⁷⁴⁴ Yazan, s. 207.

⁷⁴⁵ Yazan, s. 207.

⁷⁴⁶ European Parliament resolution on Turkey's 2010 progress report, European Parliament, **MOTION FOR A RESOLUTION**, B7-0156/2011, 17.02.2011, s. 10.

⁷⁴⁷ Yazan, s. 207.

Avrupa Parlamentosu bir başka raporunda da Türkiye'nin komşu ülkelere yönelik herhangi bir tehditten kaçınması ve tüm çözüme kavuşturulmamış anlaşmazlıkları BM Şartı, diğer ilgili uluslararası sözleşmeler ve ikili anlaşmalar ve yükümlülükler uyarınca barışçıl bir şekilde çözeceği yönündeki beklentisini vurgulamıştır.⁷⁴⁸ Yazan'a göre, Avrupa Parlamentosu'nun, Türkiye'ye yaptığı çağrılarla antlaşmalara uyması gerektiği hatırlatmalarını Yunanistan'a da yapıp yapmadığı sorusunun sorulması gerekmektedir.⁷⁴⁹

Avrupa Komisyonu da yayınladığı ilerleme raporlarında, TBMM tarafından 1995 yılında kabul edilen kararda yapılan Yunan karasularının muhtemel genişlemesine cevaben ortaya çıkan “*casus belli*” ilanının hala devam ettiğini, Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Şartı uyarınca sorunların barışçıl yollarla çözümü ve iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesi için çaba harcaması gerektiği ve gerektiğinde UAD'ye başvurması gerektiğini vurgulamış, bu bağlamda, Birlik'in, iyi komşuluk ilişkilerine ve uyumsuzlukların barışçıl yollarla çözümüne zarar verebilecek her türlü tehditten, sürtüşme kaynağından veya eylemden kaçınılması çağrısında bulunduğunu ifade etmiştir.⁷⁵⁰ Yazan'a göre, Parlamento ve Komisyon'un tutumlarını karşılaştırmak gerekirse, Komisyon, gelişmeleri üçüncü göz olarak dışarıdan izleyerek var olanı ortaya koymakta, raporlarında bunlara yer vermekte iken Parlamento çoğunlukla olması gereken hakkında görüşlerini ifade etmektedir.⁷⁵¹ Komisyon teknik bir organ olması sebebiyle Parlamento kararlarında yer alan “çağrıda bulunmak, üzücü olarak algılanmak, hoş karşılanmak, hatırlatmak” gibi irade bildiren güçlü söylemlerle Komisyon raporlarında karşılaşmaz.⁷⁵² Objektiflik konusunda da iki organ arasında farklılıklar

⁷⁴⁸ European Parliament resolution of 21 May 2008 on Turkey's 2007 progress report (2007/2269(INI)), P6_TA(2008)0224, m. 40. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2008-0224&language=EN> (Erişim Tarihi: 11.05.2019)

⁷⁴⁹ Yazan, s. 208.

⁷⁵⁰ Commission of the European Communities, Turkey 2008 Progress Report, Brussels, 5.11.2008 SEC(2008) 2699, s. 29. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/press_corner/key_documents/reports_nov_2008/turkey_progress_report_en.pdf (Erişim Tarihi: 11.05.2019)

Commission of the European Communities, Turkey 2009 Progress Report, Brussels, 14.10.2009 SEC(2009)1334, s. 32. https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/Tur_En_Realitons/Progress/turkey_progress_report_2009.pdf (Erişim Tarihi: 11.05.2019)

European Commission, Turkey 2010 Progress Report, Brussels, 9 November 2010 SEC(2010) 1327, s. 37. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2010/package/tr_rapport_2010_en.pdf (Erişim Tarihi:11.05.2019)

⁷⁵¹ Yazan, s. 214.

⁷⁵² Yazan, s. 214.

bulunmaktadır.⁷⁵³ Parlamento kararları incelendiğinde Parlamentonun tarafsız olmadığı görülebilirken, Komisyon raporlarında taraf olma durumu ile karşılaşılmamaktadır.⁷⁵⁴ Örneğin karasuları konusunda Parlamento kararında “Yunanistan’ın karasuları genişliğini belirleme hakkı” ifadesi yer alırken Komisyon raporlarında “Yunanistan’ın karasularını genişletme olasılığı” ifadesi yer almaktadır.⁷⁵⁵

IV. UYUŞMAZLIKLARIN AVRUPA BİRLİĞİ YÜKÜMLÜLÜKLERİ ÇERÇEVESİNDE ÇÖZÜLMESİ OLASILIĞI

Türkiye ile Yunanistan arasındaki Ege Denizi sorunu her ne kadar iki devlet arasında doğmuş ve gelişmişse de, zamanla her iki devletin de AB ile ilişkilerini geliştirmeye başlaması ve özellikle Yunanistan’ın AB’ye üye olması ile AB platformuna da taşınmıştır. Doktrinde her ne kadar AB’nin bu sorunda taraf olmadığı veya olmaması gerektiğine dair görüşler varsa da hukuki olarak taraf sıfatını kazanamayacak olsa bile zamanla AB de sürece dâhil olmuştur. Yukarıda AB’nin soruna dair tutumu ve bu sorunun çözümüne ilişkin izlenmesi gerektiğini belirttiği yöntemler incelenmişti. Bu başlık altında da sorunun AB yükümlülükleri çerçevesinde çözülme ihtimalleri üzerinde durulacaktır.

Ege Denizi sorunu, dar ve kendine özgü özellikleri bulunan Ege’de, kıyıdaş devletler Türkiye ve Yunanistan’a ait deniz alanlarının belirlenmesi ve sınırlandırılması sorunudur.⁷⁵⁶ Ege Denizi uyuşmazlığı hukuki bir uyuşmazlık olması ve tarafların da bunu böyle değerlendirmesine rağmen taraflar arasında sorunun çözümünde uygulanması gereken hukuk kuralları konusunda anlaşmaya varılamamıştır ve her iki devlet için de bağlayıcı nitelikte karar alma yetkisini haiz bir yargı organı tarafından saptanmadıkça da taraflarca farklı yorumlara müsait bir konu olmaya devam edecektir.⁷⁵⁷ Diğer yandan ilgili tarafların tamamının buna rıza göstermeleri halinde hukukun öngördüğü çözümden ayrılan bir çözüm üzerinde anlaşarak da uyuşmazlık giderilebilir.⁷⁵⁸ Bir uyuşmazlıkta ise ilgili taraflar, talep konusu üzerinde hukuken korunan bir menfaati bulunan, sübjektif bir

⁷⁵³ Yazan, s. 214

⁷⁵⁴ Yazan, s. 214.

⁷⁵⁵ Yazan, s. 214.

⁷⁵⁶ Sevin Toluner, *Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye’nin Bazı Dış Politika Sorunları*, Genişletilmiş 2. Bası, İstanbul: Beta, 2004, s.5.

⁷⁵⁷ Toluner, s. 5-6.

⁷⁵⁸ Toluner, s. 6.

hakkı olan hukuk kişileridir.⁷⁵⁹ Fakat tek başına uyuşmazlık konusu ile ilgili bir menfaatin bulunması bunun hukuki bir menfaat olması sonucunu doğurmasına yetmeyip, hukuken korunan bir menfaatten bahsedilebilmesi için bunun bir hukuk kuralı ile talepte bulunan hukuk süjesine açıkça verilmesi gerekmektedir.⁷⁶⁰ Deniz alanları üzerinde kıyı devletine tanınan haklar ise UAD'nin İngiltere ile Norveç arasındaki Balıkçılık Davası'nda verdiği kararda “*Kıyı devletine kıyılarınin ötesinde hak bahşeden karadır.*” ifadesinde belirtildiği gibi⁷⁶¹ kara ülkesindeki egemenlikten kaynaklanmaktadır.⁷⁶² Dolayısıyla Ege Denizi uyuşmazlığında ilgili taraflar, kıyıdaş olmaları sebebiyle hukuken korunmuş menfaatleri bulunan Türkiye ve Yunanistan'dır ve bu iki devlet dışında AB'nin Yunanistan'ın yanında ya da onun yerine taraf sıfatını kazanabilmesi için kıyı devletine tanınmış olan hakların dağılımında hukuken korunmuş bir menfaatinin bulunması ve bunun ilgili taraf sıfatını haiz üçüncü kişi durumundaki devletlere karşı ileri sürülebilen bir hak niteliğinde olması gerekmektedir.⁷⁶³ Toluner'e göre, “Türkiye'nin AB ile bazı uluslararası ilişkilere girmiş olması AB'nin uluslararası hukuk kişiliğinin bütünüyle tanınması sonucunu doğurmayacağı gibi AB Türkiye tarafından tanınmadıkça da Ege Denizi uyuşmazlığında ilgili taraf sıfatını haiz olamaz.⁷⁶⁴ Ayrıca, söz konusu uyuşmazlıkta, ilgili taraflardan birinin Türkiye olması sebebiyle, uyuşmazlığın çözümlenmesinde uygulanacak hukuk kuralları diğer ilgili tarafın Yunanistan ya da AB olmasına göre değişmez.”⁷⁶⁵

Türk-Yunan uyuşmazlık konuları, siyasi, hukuki ve teknik müzakerelerle ele alınıp çözümlenmesi gereken nitelikte konular olması sebebiyle, doğrudan devletlerin egemenlik alanları dâhilinde ele alınmaktadır.⁷⁶⁶ Aksu'ya göre, “bu sebeple hukuki açıdan AB hukukunun iki ülke arasındaki uyuşmazlıkların çözümü konusunda işlerliği mevcut olmayıp, tarafların önceden kabul ettikleri uluslararası hukuk metinleri çözüm için uygulanabilir olacaktır.”⁷⁶⁷ AB'de üyeler arasında kurucu antlaşmaların ve/veya alınan

⁷⁵⁹ Toluner, s. 7.

⁷⁶⁰ Toluner, s. 7.

⁷⁶¹ Fisheries Case, Judgment of December 18th, 1951, ICJ Reports, 1951, s. 133. <https://www.icj-cij.org/files/case-related/5/005-19511218-JUD-01-00-BI.pdf> (Erişim Tarihi: 13.05.2019)

⁷⁶² Toluner, s. 7.

⁷⁶³ Toluner, s. 7.

⁷⁶⁴ Toluner, s. 17.

⁷⁶⁵ Toluner, s. 17.

⁷⁶⁶ Aksu, “Ege ve Kıbrıs Sorunlarının Çözümünde Avrupa Birliği'nin Tutumu”, s. yok.

⁷⁶⁷ Aksu, “Ege ve Kıbrıs Sorunlarının Çözümünde Avrupa Birliği'nin Tutumu”, s. yok.

kararların ihlalinden doğan uyuşmazlıklar büyük ölçüde Avrupa Birliği Adalet Divanı'nda (ABAD) çözümlenmekte, siyasi konular ise AB zirve ve komisyon toplantılarında ele alınmaktadır.⁷⁶⁸ Bu açıdan bakıldığında uluslararası hukuk ve AB hukuku arasında bir ayrım vardır ve devletlerin doğrudan egemenlik hakları ile ilgili uyuşmazlıklar uluslararası hukuk kapsamında ele alınması gerektiğinden UAD'ye başvuru konusu önem arz etmektedir.⁷⁶⁹ Fakat Türkiye UAD'nin yargı yetkisini tanımış olsa bile Yunanistan ile bir mutabakat kabul edilmeden uyuşmazlıkların UAD'ye götürülmesi mümkün değildir.⁷⁷⁰

Yukarıda da değinildiği üzere 16-17 Aralık 2004 tarihinde gerçekleşen Brüksel Zirvesi'nde alınan kararlarda Türkiye ve Yunanistan arasındaki sorunun çözümüne dair işaretler verilmiştir.⁷⁷¹ Bunlar “iyi komşuluk ilişkilerine kesin bağlılık ihtiyacı” ve “Türkiye'nin komşularıyla olan ilişkilerinde gelişmeyi ve Birleşmiş Milletler Şartı uyarınca anlaşmazlıkların barışçıl çözümü ilkesine uygun olarak sınır anlaşmazlıklarının çözümüne yönelik şekilde ilgili üye devletlerle çalışmaya devam etmeye hazır olması”dır.⁷⁷² Her ne kadar Yunanistan'ın 12 mil karasuları uygulamasını hayata geçirmesini savaş sebebi (casus belli) sayacağını açıklamış bulunsa da Türkiye prensip olarak, Yunanistan ile olan uyuşmazlıkların barışçıl çözüm yöntemi kullanılarak ve görüşmeler yoluyla çözümlenmesi gerektiğini pek çok kez ifade etmiştir.⁷⁷³

Bir başka önemli husus Konsey'in “...katılım sürecinde etkileri olan çözülmemiş anlaşmazlıkların, gerektiği takdirde çözüme kavuşturmak amacıyla Uluslararası Adalet Divanı'na götürülmesi gerektiğine dair görüşünü teyit etmesi” ve “AB Konseyi, uygun gördüğü şekilde gözden geçirmek üzere, kaydedilen gelişmelerden haberdar edilecektir” ifadesinde bulunmasıdır.⁷⁷⁴ Aksu'ya göre “bu hüküm müzakere sürecinde sınır uyuşmazlıklarını doğrudan Türkiye-AB sorunu haline getirmiş ve Türkiye'yi Uluslararası

⁷⁶⁸ Aksu, “Ege ve Kıbrıs Sorunlarının Çözümünde Avrupa Birliği'nin Tutumu”, s. yok.

⁷⁶⁹ Aksu, “Ege ve Kıbrıs Sorunlarının Çözümünde Avrupa Birliği'nin Tutumu”, s. yok.

⁷⁷⁰ Aksu, “Ege ve Kıbrıs Sorunlarının Çözümünde Avrupa Birliği'nin Tutumu”, s. yok.

⁷⁷¹ Presidency Conclusions, European Council, Brussels, 16-17 December 2004.

<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-16238-2004-INIT/en/pdf> (Erişim Tarihi: 03.04.2019)

⁷⁷² Presidency Conclusions, European Council, Brussels, 16-17 December 2004, s. 5.

⁷⁷³ Aksu, s. 21.

⁷⁷⁴ Presidency Conclusions, European Council, Brussels, 16-17 December 2004, s. 5.

Adalet Divanı'nın yargı yetkisini tanımaya zorlamıştır.”⁷⁷⁵ Ayrıca yukarıda da değinildiği üzere Müzakere Çerçeve Belgesi'ne göre, Türkiye'nin kaydedeceği ilerleme ölçülürken sınır uyumsuzlukları konusu da göz önünde bulundurulacaktır.⁷⁷⁶

Türkiye'nin AB üyelik müzakereleri kapsamında kabul etmesi ve uyum sağlaması gereken bir başka önemli konu da AB'nin müktesebatına ilişkindir. Konuyu düzenleyen Müzakere Çerçeve Belgesi'nin 10. maddesi aşağıdaki gibidir:

“Katılım, Birlik müktesebatı olarak bilinen, Birlik sistemine ve Birliğin kurumsal çerçevesine bağlanan hak ve yükümlülüklerin kabulünü gerektirir. Türkiye bu müktesebatı, katılım tarihindeki haliyle uygulamak zorundadır. Ayrıca, katılım, mevzuat uyumuna ilaveten, müktesebatın zamanında ve etkili olarak uygulanmasını da gerektirir. Müktesebat sürekli olarak gelişmekte olup, aşağıdakileri içermektedir:

- *Birlik'in temelini oluşturan Antlaşmalar'ın içeriği, ilkeleri ve siyasi hedefleri;*
- *Antlaşmalar uyarınca kabul edilen mevzuat ve kararlar ve Avrupa Toplulukları Adalet Divanının kararları;*
- *Birlik çerçevesinde kabul edilen hukuken bağlayıcı olan veya olmayan diğer işlemler (örneğin, kurumlar arası anlaşmalar, ilke kararları, bildirimler, tavsiyeler, kılavuzlar);*
- *Ortak dış ve güvenlik politikası çerçevesinde kabul edilen ortak eylemler, ortak tutumlar, deklarasyonlar, sonuç bildirgeleri ve diğer işlemler;*
- *Adalet ve içişleri çerçevesinde kabul edilen ortak eylemler, ortak tutumlar, imzalanan sözleşmeler, ilke kararları, bildirimler ve diğer işlemler;*

⁷⁷⁵ Aksu, s. 21.

⁷⁷⁶ Türkiye için Müzakere Çerçeve Belgesi ve İlgili Diğer Belgeler, s. 4.
https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/MuzakereCercevesi/Muzakere_Cercevesi_2005.pdf (Erişim Tarihi: 03.04.2019)

- *Topluluklar tarafından veya Topluluklar ve üye devletler tarafından birlikte akdedilen uluslararası anlaşmalar ve üye devletlerin Birlik faaliyetlerine ilişkin olarak aralarında akdettikleri uluslararası anlaşmalar.*

Türkiye'nin, katılımından uygun bir zaman önce müktesebatın Türkçe'ye tercüme edilmesi ve katılımıyla birlikte AB kurumlarının gerektiği gibi işlemesi için ihtiyaç duyulan yeterli sayıda tercüman ve mütercim yetiştirmesi gerekmektedir.”⁷⁷⁷

Müzakere Çerçeve Belgesi'nin 10. maddesi ile Türkiye'ye AB'nin üyelik öncesinde gerçekleştirmiş olduğu her türden işlemi kabul etme zorunluluğu getirilmektedir.⁷⁷⁸ Bu durum başta BMDHS olmak üzere Türkiye'nin taraf olmadığı fakat AB'nin taraf olduğu anlaşmaların statüsüne yönelik tartışmalar doğurabilir.⁷⁷⁹ Ege Denizi uyuşmazlıkları yönünden ayrı bir öneme sahip olan BMDHS'ye Yunanistan ve AB taraftır ve sözleşme AB müktesebatına dâhildir.⁷⁸⁰ Ayrıca Kardak Kayalıkları krizinin ardından AB Parlamentosu, Türkiye'nin bir AB üye devletinin egemen haklarına itiraz ederek bölgesel taleplerde bulunduğunu, Kardak Kayalıklarının 1923 tarihli Lozan Antlaşması, 1932 tarihli Türkiye ile İtalya arasındaki Protokol ve 1947 tarihli Paris Antlaşması temelinde On iki Adalar grubuna dâhil olduğunu, 1960lardaki Türkiye haritalarında bile bu bölgenin Yunan bölgesi olarak gösterildiğini ifade etmiştir.⁷⁸¹ Bunun yanında Yunanistan'ın sınırlarının AB'nin de dış sınırlarının bir parçasını oluşturduğunu vurgulamıştır.⁷⁸² Parlamento, Konsey'i Yunanistan ile Türkiye arasındaki ilişkileri geliştirmek için uygun girişimlerde bulunmaya çağırmıştır.⁷⁸³ Aksu'ya göre, bu açıklama göz önünde bulundurulduğunda, Ege uyuşmazlıkları konusunda bir ilerleme sağlanamamasına rağmen, Türkiye'nin müktesebatı kabul etmesi, Birlik'in Ege'de iddia ettiği egemenlik sınırlarının kabullenilmesi anlamına gelecektir.⁷⁸⁴

⁷⁷⁷ Türkiye için Müzakere Çerçeve Belgesi ve İlgili Diğer Belgeler, m. 10, s. 5.

⁷⁷⁸ Aksu, s. 23.

⁷⁷⁹ Aksu, s. 23.

⁷⁸⁰ Aksu, s. 23.

⁷⁸¹ “Resolution on the Provocative Actions and Contestation of Sovereign Rights by Turkey Against a Member State of the Union”, **Official Journal of the European Communities**, C 65, Volume 39, 4 March 1996, s. 156. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:1996:065:FULL&from=EN> (Erişim Tarihi: 20.04.2019)

⁷⁸² Ibid, s. 157.

⁷⁸³ Ibid, s. 157.

⁷⁸⁴ Aksu, s.23-24.

Aksu'ya göre, Türkiye ile Yunanistan arasındaki uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülebilmesi için taraflar arasında diyalogun sürdürülmesi gerekmektedir.⁷⁸⁵ Siyasi iradenin uzlaşmayı sağlayabilmesi için ise üçüncü aktörlerin müzakereleri tek taraflı etkileyebilecek girişimlerden kaçınmaları gerekirken AB'nin Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerde sergilediği tutumun tarafsızlık niteliğini bozduğu gözlemlenmektedir.⁷⁸⁶

V. HIRVATİSTAN-SLOVENYA ÖRNEĞİ

Bağımsızlığını ilan ederek Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nden ayrılan Hırvatistan, 21 Şubat 2003 tarihinde üyelik için AB'ye başvurmuştur. Haziran 2004'te adaylığı açıklanan Hırvatistan'ın ilerleyen süreçte önündeki engellerden biri de Slovenya ile olan sınır sorunları olmuştur. Yugoslavya'nın dağılmasından sonra, Adriyatik Denizi'nin kuzeyinde yer alan Piran Koyu'nun denizden ve karadan paylaşımına ilişkin olan bu sorun, her iki ülkenin bölgede hak iddia etmesi üzerine çıkmıştır.⁷⁸⁷ Her iki ülke de tezini BMDHS m. 15'e dayandırmış, Hırvatistan bölgedeki karasularının tespitinde eşit uzaklık çizgisinin uygulanması gerektiğini, Slovenya ise Yugoslavya dağılmadan önce bu bölgede çoğunluğun Sloven halkından oluştuğunu, bu sebeple Piran Koyu üzerinde tarihi haklarının bulunduğunu iddia etmiştir.⁷⁸⁸ Hırvatistan uyuşmazlığın UAD tarafından çözüme kavuşturulmasını isterken, Slovenya bu yönetime karşı çıkmıştır.⁷⁸⁹

Bu sorun nedeniyle müzakere sürecinde Slovenya'nın müzakere başlıklarını bloke etmesi üzerine, AB uzlaştırıcı bir rol oynamış, 4 Kasım 2009 tarihinde üye devletlerin bu anlaşmazlığın sadece tarafları ilgilendiren bir ikili anlaşmazlık olduğu ve anlaşmazlığı kendi aralarında çözmeleri gerektiğine dair baskıları üzerine, iki ülke

⁷⁸⁵ Aksu, "Ege ve Kıbrıs Sorunlarının Çözümünde Avrupa Birliği'nin Tutumu", s. yok.

⁷⁸⁶ Aksu, "Ege ve Kıbrıs Sorunlarının Çözümünde Avrupa Birliği'nin Tutumu", s. yok.

⁷⁸⁷ Özge Altun, "Avrupa Birliği Genişleme Politikası Bağlamında Hırvatistan Üyeliği", **Özel Gündem**, T.C. Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Temmuz 2013, s. 7.

⁷⁸⁸ Altun, s. 7.

⁷⁸⁹ Yeliz Şahin, "Hırvatistan'ın AB Serüveninde Mutlu Son", **İKV Değerlendirme Notu**, İktisadi Kalkınma Vakfı, 70, Temmuz 2013, s. 3. https://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/temmuz_2013_degerlendirme_notu_70.pdf (Erişim Tarihi: 09.09.2019)

aralarındaki sınır sorunlarının hakemlik yoluyla çözümüne dair bir mutabakat metni imzalamış ve Hırvatistan'ın üyeliğine ilişkin bir engel daha aşılmıştır.⁷⁹⁰

Daimî Hakemlik Mahkemesi'nin 29 Haziran 2017 tarihinde Piran Koyu'nun büyük bir bölümünü Slovenya'ya verdiği kararın⁷⁹¹ ardından Hırvatistan başbakanı Andrej Plenković yaptığı açıklamada, Slovenya'nın Mahkeme'nin kararının bağlayıcılığını kabul ettiğini anladığını ancak Hırvatistan'ın hakemlik sürecinden çekilmesini haklı kılacak resmi ve yasal gerekçeler olduğunu dikkate alarak kararın bağlayıcılığını kabul etmediklerini ifade etmiştir.⁷⁹² Slovenya da 16 Mart 2018 tarihinde Avrupa Komisyonu'na Hırvatistan'ın Avrupa Birliği'nin İşleyişine İlişkin Antlaşma'nın 259. maddesi kapsamında AB hukukunu ihlal ettiğini bildiren ve Komisyon'u harekete geçmeye çağıran bir mektup vermiştir.⁷⁹³ Slovenya'ya göre, 17 Nisan 2018'e kadar Hırvatistan mektupta yer alan hususlara ilişkin görüşlerini sunmuş, 2 Mayıs 2018 tarihinde Komisyon her iki tarafı sözlü savunmaya davet etmiştir.⁷⁹⁴ 18 Haziran 2018 tarihinde Komisyon'un gerekçeli görüşünü açıklaması gereken üç aylık süre dolmuş, Komisyon bu tarihe kadar gerekçeli görüşünü açıklamamıştır.⁷⁹⁵ Bunun üzerine 13 Temmuz 2018 tarihinde Slovenya 259. maddedeki yükümlülüklerin ihlali sebebiyle Hırvatistan'a dava açmıştır.⁷⁹⁶

VI. SONUÇ

Henüz sorun çözülmemişken Yunanistan'ın Birlik'e üye yapılması taraflardan birinin Birlik üyesi olması sebebiyle kazandığı avantaj gereği hem karşı tarafın hem de aslında Birlik'in işini zorlaştırmıştır. Birlik politikaları da ister istemez Yunanistan'ın uyuşmazlığa yaklaşımından etkilenmiştir. Yunanistan ile aralarındaki uyuşmazlığın

⁷⁹⁰ Altun, s. 7-8, Şahin, s. 4. Hırvatistan ve Slovenya arasındaki hakemlik anlaşması için bkz: Arbitration Agreement between the Government of the Republic of Slovenia and the Government of the Republic of Croatia, Permanent Court of Arbitration. <https://pcacases.com/web/sendAttach/2165> (Erişim Tarihi: 09.09.2019)

⁷⁹¹ In the Matter of an Arbitration under the Arbitration Agreement between the Government of the Republic of Croatia and the Government of the Republic of Slovenia, signed on 4 November 2009, PCA Case No. 2012-04, Final Award, 29 June 2017. <https://pcacases.com/web/sendAttach/2172> (Erişim Tarihi: 09.09.2019)

⁷⁹² Central Government Portal, Government of the Republic of Croatia, Prime Minister Plenković: I Believe We are Close to Reaching a Solution for the Border Issue, Acceptable to Both Sides, 19.12.2017. <https://vlada.gov.hr/news/prime-minister-plenkovic-i-believe-we-are-close-to-reaching-a-solution-for-the-border-issue-acceptable-to-both-sides/23086> (Erişim Tarihi: 09.09.2019)

⁷⁹³ Republic of Slovenia, Arbitration. <https://www.gov.si/en/registries/projects/arbitrazaj/> (Erişim Tarihi: 09.09.2019)

⁷⁹⁴ Ibid.

⁷⁹⁵ Ibid.

⁷⁹⁶ Ibid.

Türkiye'nin Birlik ile ilişkilerini etkilemeyeceği taahhüdünü vermiş olmasına karşın taraflar arasında her dönem objektifliğini koruyamaması AB'nin güvenilirliği konusunda şüphe uyandırmaktadır.

Ege sorununun GKRY'nin adanın tamamını temsilen AB'ye üye yapılması durumu ile birlikte tartışılmasının da yerinde olacağı kanaatindeyiz. *Mendelson'a* göre, Kıbrıs Rum Yönetimi, Türkiye üye değilken, Avrupa Birliği'ne katılmak veya Avrupa Birliği'ne katılmak için başvuruda bulunma hakkına sahip değildir. Ayrıca, AB üyesi ve söz konusu anlaşmaların tarafları olarak Yunanistan ve Birleşik Krallık bu tür bir girişimi engelleme yükümlülüğü altındadırlar. Dahası, Avrupa Topluluğu hukuku açısından, bu tür bir katılımın önünde ciddi yasal engeller vardır.⁷⁹⁷

Ayrıca Türkiye'nin önünde çözmesi gereken bir Ege sorunu varken yukarıda değinildiği üzere Helsinki Zirvesi'nde AB, siyasi bir çözümün Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne katılımını kolaylaştıracağına altını çizmiş, katılım müzakerelerinin tamamlanmasıyla bir çözüme ulaşılmadığı takdirde, Konseyin üyelikle ilgili kararını, yukarıda belirtilen husus bir ön şart oluşturmadan vereceğini ve bu konuda Konsey'in tüm ilgili faktörleri dikkate alacağını belirtmiştir.⁷⁹⁸ Kıbrıs uyuşmazlığında çözüme ulaşılamaması bir ön şart olarak görülmezken Ege sorununun her fırsatta Türkiye'ye ön şart olarak sunulması Birlik'e katılımı objektif şartların uygulanıp uygulanmadığı konusunda da şüphe doğurucudur.

Hukuki olarak taraf sıfatını haiz olmasa bile Yunanistan'ın dış sınırının aynı zamanda AB'nin dış sınırı olması sebebiyle doğal olarak AB de taraflar arasındaki bu uyuşmazlığa müdahil olmuştur. Yapılması gereken sorunun tek taraflı bir sorun olmadığı ve bu sorunun muhatabının sadece Türkiye olmadığı gerçeğinin farkına varılmasıdır. AB'nin sürece dâhil olması sebebiyle taraflar arasında uzlaştırıcı bir rol oynamalı ve sorunun çözümünde sadece Türkiye'ye telkinlerde bulunmak yerine aynı şekilde

⁷⁹⁷ "Opinion of Professor M. H. Mendelson O.C. on the Application of the Republic of Cyprus to Join the European Union", **United Nations Doc. A/56/451-S/2001/953**, 9 October 2001, s. 33. <https://www.un.org/documents/ga/docs/56/a56451.pdf> (Erişim Tarihi: 11.05.2019)

⁷⁹⁸ European Council, Presidency Conclusions, Helsinki, 10-11 December 1999, para. 9. <https://www.consilium.europa.eu/media/21046/helsinki-european-council-presidency-conclusions.pdf> (Erişim Tarihi: 27.03.2019)

Yunanistan'a da sorunun çözümlü için telkinlerde bulunmalı ve her iki tarafı bir masa etrafında uzlaşmaya davet etmelidir. Bu aynı zamanda sürece dâhil olması ve Yunanistan'ın kendi üyesi olması sebebiyle AB'nin bir yükümlülüğüdür.

SONUÇ

Ege Denizi coğrafi ve jeolojik özellikleri sebebiyle taraflar arasında deniz alanlarının sınırlandırılmasını oldukça zorlaştıran karmaşık bir yapıya sahiptir. Türk kıyılarına yakın bulunan irili ufaklı Yunan adalarının oldukça fazla sayıda olması ve bunlardan bazılarının aidiyeti hakkında halen taraflar arasında ihtilaf bulunması da sınırların tespit edilmesini hayli zorlaştırmaktadır.

Deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin kurallar noktasında Yunanistan'ın BMDHS'ye tarafken Türkiye'nin yukarıda açıklanan gerekçelerle taraf olmaması da uyuşmazlığın çözüme kavuşturulmasını güçleştirmektedir. Bu durum hem karasuları hem de kıta sahanlığı sorununa ilişkin tarafların ileri sürdüğü tezlerin ve BMDHS'de benimsenen yöntemlere ilişkin olarak Türkiye'nin Sözleşmeye taraf olmaması sebebi ile kendisine karşı ileri sürülemeyeceğini iddiası, Yunanistan'ın ise bu kuralların devletlerin çoğu tarafından kabul edildiği ve uluslararası örf ve adet hukuku kuralı haline geldiği iddialarının incelenmesinde kendini göstermiştir.

Fakat bunlar uyuşmazlığın esasına ilişkindir ve aslında uyuşmazlığın giderilmesi için seçilecek yöntemden sonra ileri sürülecek iddialardır. Konunun hukuki boyutunun yanında siyasi bir tarafı da vardır. Sorunların ortaya çıkışının incelenmesi esnasında görüldüğü üzere tarafların birbirlerinin hamlelerine yönelik girişimleri, söylemleri ve açıklamaları olmuştur. Sorunun çözüm yönteminin seçilmesi noktasında da tarafların çıkarlarının doğrultusunda alacağı siyasi kararlar etkili olacaktır. Tarafların bu uyuşmazlığı gidermek yönündeki istekleri çözüm yöntemi noktasında belirleyici olacaktır. Sorunun çözümünün taraflardan birinin çıkarlarına büyük ölçüde ters düştüğü noktada bu çözüm kalıcı olamayacaktır. Bu sebeple taraflar siyasi olarak mevcut ihtilafli durumun çıkarlarına ters düşen bir çözümden daha iyi olduğunu düşünebilirler. Kanaatimizce uzun yıllar süregelen bu sorunun çözülememesinde her iki devletin dönem dönem değişen siyasi anlayışları etkili olmuştur.

Fakat çalışmamızın inceleme konusunu oluşturan Türkiye ile Yunanistan arasındaki deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sorunu her iki tarafın Avrupa Birliği süreçlerinin başlaması ile başka bir boyut kazanmış ve hukuki anlamda taraf olmasa da Yunanistan'ın Avrupa Birliği'ne üye olması vesilesi ile Avrupa Birliği de sürece dahil

olmuştur. Başka bir ifade ile Yunanistan'ın Avrupa Birliği'ne üye olması ile, Yunanistan'ın sınırları Avrupa Birliği'nin Ege Denizi'ndeki dış sınırları haline gelmiş ve bu vesile ile Avrupa Birliği sınırları da Ege Denizi'ne ulaşmış ve dolayısıyla taraflar arasındaki sorun Birlik'i de ilgilendirir hale gelmiştir.

Yunanistan'ın Birlik'e üye olması ve karar alma mekanizmalarında söz sahibi olması Birlik'in Ege Denizi sorunlarına bakışını etkilemiştir. Başlarda her iki tarafa da eşit mesafede yaklaşan ve tarafsız olmaya çalışan Avrupa Birliği'nde Yunanistan'ın üye olarak Birlik politikalarında etkili olmaya başlaması üzerine Türkiye dezavantajlı konuma düşmüş, uyuşmazlık da sadece iki devlet arasındaki bir konu olmaktan çıkarak Türkiye'nin üye olabilmesi için çözüme kavuşturulması gereken bir şart haline almıştır.

Avrupa Birliği'nin Türkiye ile Yunanistan arasındaki Ege Denizi sorunlarına ilişkin görüşleri, 18 Eylül 1981 tarihinde Avrupa Parlamentosu'nda kabul edilen Fourcade Raporu'nda, zirve sonuç bildirimlerinde, Konsey ve Komisyon raporlarında yer bulmuştur ve bunlar AB müktesebatına dahildir. AB müktesebatına dahil olanlar arasında AB'nin de taraf olması münasebetiyle 1982 tarihli BMDHS de yer almaktadır. Türkiye bu müktesebatı katılım tarihindeki hali ile uygulamak zorundadır.

Yukarıda incelenen gerekçelerle Türkiye çıkarları ile bağdaşmaması sebebi ile 1982 tarihli BMDHS'yi kabul etmemiştir. AB'ye katılım için gerekli olan yükümlülükler çerçevesinde, Türkiye tarafından 1982 tarihli BMDHS'nin kabul edilip UAD'nin yargı yetkisi tanındıktan sonra Yunanistan ile arasındaki uyuşmazlığın UAD'ye götürülmesi bir seçenek olarak ortaya çıkabilir. Fakat Türkiye'nin tutumunun bu seçenekten yana olmadığı gözlemlenmiştir. Yukarıda incelenen Hırvatistan-Slovenya Uyuşmazlığı örneğinde de görüldüğü üzere, sorunu tarafsız bir yargı organına taşımak kalıcı bir çözümü sağlamak açısından yeterli olmayabilir. Zira Daimî Hakemlik Mahkemesi'nin verdiği karardan sonra da taraflardan birinin verilen karardan memnun olmaması sebebiyle uyuşmazlık devam etmiştir.

Sorunun çözümüne ilişkin bir başka seçenek ise BMDHS kabul edilmeden antlaşma yolu ile Yunanistan ve Türkiye arasındaki deniz yetki alanlarının sınırlandırılması sorununun çözülmesi ve üyelik ile birlikte BMDHS'nin tarafı

olunmasıdır. Fakat antlaşma yolu ile sınırlandırma uzun yıllar boyunca taraflar arasında bir türlü sağlanamamış, Yunanistan'ın AB'ye üye olması ile uyuşmazlığın başka bir boyut kazanması neticesinde daha da zorlaşmıştır. Bu noktada AB'ye de sorunun çözümünde rol oynama görevi düşmektedir. Çünkü sorunun taraflarından biri kendi üyesi diğeri ise üyelik sürecinde olan Türkiye'dir. Bu sebeple AB'nin sorunun çözümünde etkin rol oynaması için Türkiye'yi üyesi olarak görmek isteyip istememesi önem arz etmektedir. Çünkü GKRY'nin katılımı da adadaki uyuşmazlık giderilmeden ve adanın tamamını temsilen gerçekleşmiştir. Siyasi kriterlerin GKRY için de geçerli olması gerekirken, GKRY'nin katılımının bu şekilde gerçekleşmesi, Türkiye'nin katılımında öne sürülen sınır uyuşmazlıklarının giderilmesi gerekçesi ile birlikte tartışılmalıdır. Aynı şekilde Yunanistan'ın AB'ye katılımı da taraflar arasındaki sorun çözülmeyen gerçekleşmiştir. Şüphesiz bir kuralın ihlal edilmesi onun ilerleyen süreçlerde de ihlalini gerektirmez. Ancak AB'nin Türkiye'yi (diğer kriterleri de sağlaması durumunda) üye olarak görmek istemesi halinde en azından sadece Türkiye'nin değil Yunanistan'ın da bu sorunun tarafı olduğunu kabul ederek bu sorunun çözümünde taraflar arasında daha etkin ve uzlaşmacı bir rol oynaması ve tarafları bir masa etrafında birleştirerek sorunun antlaşma yolu ile çözümlenmesine zemin hazırlaması gerekmektedir.

Tüm bu çözüm önerilerinden hangisinin uygulanacağını Türkiye'nin AB'ye katılım için sorunun çözülmesi amacıyla müzakerelere hazır olduğuna dair somut adımları atması ve AB'nin de Türkiye'yi Ege Denizi'nde Yunanistan ile birlikte sorunsuz bir şekilde üye olarak görmek istemesine yönelik politikası belirleyecektir.

KAYNAKÇA

Kitaplar/Kitap Bölümleri

AB Nezdinde Türkiye Daimi Temsilciliği. **AB ve Üyelik Sürecimiz**. Temel Bilgiler Kitabı. Temmuz 2018. <http://www.ua.gov.tr/docs/default-source/baskanlik/ab-kitab%C4%B1.pdf?sfvrsn=0> (Erişim Tarihi: 14.05.2019)

Akçay, Belgin, Akgül Açıkmeşe, Sinem. **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri**. Ankara: Seçkin, 2. Baskı, 2017.

Akın, Mehmet Zeki. **Karasuları, İçsular, Gemilerin Bu Sulardaki Rejimi ve Kıt'a Sahanlığı**. Ankara, 1978.

Aksu, Fuat. "Türkiye-Avrupa Birliği Tam Üyelik Müzakerelerinde Kıbrıs ve Ege Uyuşmazlıkları". **Türkiye-AB İlişkileri: Dış Politika ve İç Yapı Sorunsalları**. Derleyen: Mehmet Seyfettin Erol, Ertan Efeğil. Ankara: Alp Yay., 2007, ss. 25-59. <http://www.yildiz.edu.tr/~faksu/Fuatyayinlar/fuataksutrgreu.pdf> (Erişim Tarihi: 18.04.2019)

Aktaş, Murat. **AB ve Türkiye**. Bursa: Dora, 2016.

Başeren, Sertaç Hami. **Ege Sorunları**. Ankara: TÜDAV Yayınları, Yayın No:25, 2006.

Baykal, Ferit Hakan. **Deniz Hukuku Çalışmaları**. İstanbul: Alfa, 1998.

Chen, Lung-chu. **An Introduction to Contemporary International Law A Policy-Oriented Perspective**. Third Edition. New York: Oxford University Press, 2015.

Dayıoğlu, Ali. "Yunanistan'la İlişkiler". **Türk Dış Politikası Cilt III**. Editör: Baskın Oran. İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Baskı, 2013.

Doğru, Sami. **Uluslararası Hukukta Kıta Sahaneliği ve Ege Denizi Kıta Sahaneliği Uyuşmazlığı**. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2003.

Eralp, Atila. "Türkiye-Avrupa Bütünleşmesi: Tarihsel-Düşünsel Ortam ve Değişim". **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri**. Editörler: Belgin Akçay, Sinem Akgül Açıkmeşe. Ankara: Seçkin, 2. Baskı, 2017.

Erhan, Çağrı. “AT ve AB’nin Genişleme Süreci”. **Türk Dış Politikası Cilt II**. Editör: Baskın Oran. İstanbul: İletişim Yayınları, 14. Baskı, 2013.

Fırat, Melek. “Yunanistan’la İlişkiler”. **Türk Dış Politikası Cilt I**. Editör: Baskın Oran. İstanbul: İletişim Yayınları, 18. Baskı, 2013.

Fırat, Melek. “Yunanistan’la İlişkiler”. **Türk Dış Politikası Cilt II**. Editör: Baskın Oran. İstanbul: İletişim Yayınları, 14. Baskı, 2013.

Gönlübol Mehmet. **Barış Zamanında Sahil Sularının Hukuki Statüsü**. Ankara: Ajans Türk Matbaası, 1959.

Hayta, Necdet. **1911’den Günümüze Ege Adaları Sorunu**. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2015.

Heraclides, Alexis. **The Greek-Turkish Conflict in the Aegean Imagined Enemies**. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2010.

Karlık, Rıdvan. **Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri: Bir Çıkmaz Sokak**. İstanbul: Beta, 2013.

Karlık, Rıdvan. **Avrupa Birliği**. İstanbul: Beta, 11. Baskı, 2014.

Kuran, Selami. **Uluslararası Deniz Hukuku**. 3. Baskı. İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2009.

Meray, Seha L. **Devletler Hukukuna Giriş Birinci Cilt**. 3. Bası. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1968.

Mor, Hasan. **Uluslararası Hukuk Perspektifinden Türk Dış Politikasında Ege Denizi Karasuları ve Kıta Sahaneliği Sorunları**. Konya: Çizgi Kitabevi, 2016.

Pazarcı, Hüseyin. **Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü**. 2. Baskı. Ankara: Turhan Kitabevi, 1992.

Pazarcı, Hüseyin. **Uluslararası Hukuk Dersleri 2. Kitap**. 11. Bası. Ankara: Turhan Kitabevi, 2017.

Shaw, Malcolm N. **International Law**. Sixth Edition. New York: Cambridge University Press, 2008.

Sur, Melda. **Uluslararası Hukukun Esasları**. 11. Baskı. İstanbul: Beta, 2017

Tanaka, Yoshifumi. **The International Law of the Sea**. Cambridge: Cambridge University Press. 2012.

Toluner, Sevin. **Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunları**. Genişletilmiş 2. Bası. İstanbul: Beta, 2004.

Toluner, Sevin. **Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yetkisi**. Gözden Geçirilmiş 4. Bası. İstanbul: Beta, 1989.

Torun, Zerrin. "Avrupa Birliği'nin Türkiye ile İlgili Genişleme Politikası: Kuramsal Çerçeve". **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri**. Editörler: Belgin Akçay, Sinem Akgül Açıkmeşe. Ankara: Seçkin, 2. Baskı, 2017.

Makaleler

Acer, Yücel. "Ege Kıta Sahanelığı Sorununda Türkiye'nin Hukuki Durumu: Uluslararası Yargı Kararları Işığında Bir Değerlendirme". **Avrasya Dosyası**. Jeopolitik Özel. Kış 2002, Cilt:8, Sayı: 4, ss. 189-209. <https://www.21yyte.org/tr/assets/uploads/files/189-209%20Yucel%20Acer.pdf> (Erişim Tarihi: 06.07.2019)

Aksu, Fuat. "Ege ve Kıbrıs Sorunlarının Çözümünde Avrupa Birliği'nin Tutumu". **Stratejik Araştırmalar Dergisi**. Yıl: 2, Sayı: 3, Şubat 2004, ss. 103-132. http://www.sbu.yildiz.edu.tr/~faksu/Fuatyayinlar/egevekibris.htm#_ftn10 (Erişim Tarihi: 21.04.2019)

Altun, Özge. "Avrupa Birliği Genişleme Politikası Bağlamında Hırvatistan Üyeliği", **Özel Gündem**, T.C. Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Temmuz 2013.

Arı, Tayyar. “Ege Sorunu ve Türk-Yunan İlişkileri: Son Gelişmeler Işığında Karasuları ve Hava Sahası Sorunları”. **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**. Cilt. 50, Sayı. 01, (1995), ss. 51-68. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/36441> (Erişim Tarihi: 25.01.2019 22:11)

Arıkan, Harun. “Avrupa Birliği Türkiye İlişkilerinde Yunanistan Faktörü”. **İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**. No:28, 2003, ss. 116-140. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/5407> (Erişim Tarihi: 11.03.2019)

Aynagöz Çakmak, Özge. “Avrupa Birliği’nin Beşinci Genişleme Süreci: Yeni Üye Ülkeler ve Türkiye’nin Rekabet Durumları”. **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. Yıl: 2006, Cilt: 8, Sayı: 1, ss. 79-94. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/287575> (Erişim Tarihi: 14.05.2019)

Bayılhoğlu, Uğur. “Uluslararası Adalet Divanının Romanya ile Ukrayna Arasındaki Deniz Alanı Sınırlandırmasında Serpents Adasının Etkisine İlişkin Tespitleri”. **Cankaya University Journal of Law**. Yıl 2010, Cilt 7, Sayı 1, ss. 23-41. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/45443> (Erişim Tarihi: 16.07.2019)

Canveren, Önder, Öztürk, Çağlar. “Avrupa Birliği Genişleme Politikalarında Meşrulaştırma: Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile Batı Balkanların Karşılaştırmalı Analizi”. **Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. Yıl: 2018, Cilt: 5, Sayı:1, ss. 46-64. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/464533> (Erişim Tarihi: 14.05.2019)

Çalış, Şaban H., Çakır, Fatma. “Türkiye-AB İlişkilerinde Yunan-Rum Faktörü, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl: 2018/3, Sayı:32, ss. 432-449. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/606890> (Erişim Tarihi: 11.03.2019)

Eren, Tefik Mesut. “Avrupa Birliği’nin Genişleme Politikası ve Yumuşak Gücünün Geleceği”. **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. Yıl: 2014, Cilt: 16, Sayı: 1, ss. 359-374. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/321414> (Erişim Tarihi: 14.05.2019)

Kabaaliolu, Haluk A. "Ege Kıt'a Sahanlığı Uyuşmazlığında Ortaya ıkan Sorunlar ve Lahey'de Savunulan Yunan Görüşleri". **Danıştay Dergisi**. Sayı. 34-35, Yıl. 9, ss. 89-117. https://www.danistay.gov.tr/upload/yayinlar/18_12_2018_090502.pdf (Erişim Tarihi: 25.01.2019 21:29)

Katsoufros, Theodoros. "Ege Deniziyle İlgili Türk Yunan Uyuşmazlıkları". Derleyen: Semih Vaner. **Türk-Yunan Uyuşmazlığı**. 1. Basım. İstanbul: Metis Yayınları, 1990, ss. 76-105.

Kaya, Emirhan. "Avrupa Birliği'nin Son Genişlemesi ve Balkan yeleri". **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. Yıl: 2016, Cilt: 18, Sayı: 2, ss. 213-233. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/321249> (Erişim Tarihi: 14.05.2019)

Mor, Hasan. "AB'nin Aralık 1999 Helsinki Zirvesi Kararları ve Kıbrıs Sorunu. **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**. Yıl: 1999, Cilt: 7, Sayı: 1-2, ss. 273-307. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/262118> (Erişim Tarihi: 14.05.2019)

Mumcu, Cumhuri. "Türkiye ve Avrupa Birliği Müzakere Süreci". **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. Yıl: 4, Sayı: 8, Gz 2005/2, ss. 173-188. <https://ticaret.edu.tr/uploads/kutuphane/dergi/s8/M00125.pdf> (Erişim Tarihi: 15.05.2019)

Özer, M. Akif. "Avrupa Birliği'ne Tam yeliğin Eşiğinde Türkiye". **Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. Yıl: 2009, Cilt: 16, Sayı: 1, s. 89-105. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/146008> (Erişim Tarihi: 14.05.2019)

zman, M. Aydoğan. "Ege'de Karasuları Sorunu". **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**. Cilt. 43, Sayı. 3, 1988, ss. 173-194. <http://dergipark.gov.tr/ausbf/issue/3229/44983> (Erişim Tarihi: 25.01.2019, 20:43)

Öztürk, Duygu. "The Greek Factor on Turkey's Way to EU Membership". **International Journal of Turcologia**. October 1, 2013, ss. 69-97. <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=9833c948-2b23-4ffe-8456-7007c1aeda78%40sessionmgr4008> (Erişim Tarihi: 24.04.2019)

Pazarcı, Hüseyin. “Ege Denizindeki Türk-Yunan Sorunlarının Hukuki Yönü”. Derleyen: Semih Vaner. **Türk-Yunan Uyuşmazlığı**. 1. Basım. İstanbul: Metis Yayınları, 1990, ss. 106-126.

Reçber, Kamuran. “Kopenhag Zirvesi Sonuç Bildirgesi’nin Türkiye Cumhuriyeti-Avrupa Birliği İlişkileri İtibarıyla Değerlendirilmesi”. **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**. Yıl: 2004, Sayı: 31, ss. 59-79. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/5378> (Erişim Tarihi: 15.05.2019)

Sayın, Yusuf. “Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Katılım Müzakereleri ve Müzakere Fasılları”. **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi**. Yıl: 2016, Cilt: 19, Sayı: 2, ss. 41-62. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/259411> (Erişim Tarihi: 15.05.2019)

Swan, George Steven. “That Gulf of Maine Dispute: Canada and the United States Delimit the Atlantic Continental Shelf”. **Natural Resources Lawyer**. Vol. 10, No. 2 (1977), American Bar Association, ss. 405-456. <https://www.jstor.org/stable/40922482> (Erişim Tarihi: 23.05.2019)

Şahin, Yeliz. “Hırvatistan’ın AB Serüveninde Mutlu Son”, **İKV Değerlendirme Notu**, İktisadi Kalkınma Vakfı, 70, Temmuz 2013. https://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/temmuz_2013_degerlendirme_notu_70.pdf (Erişim Tarihi: 09.09.2019)

Yazan, Yeliz. “Türk-Yunan Ege Denizi Sorunlarının Avrupa Birliği Komisyonunun ve Parlatentonun Bakış Açıları Çerçevesinde İncelenmesi”. **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. Yıl: 2012, Cilt: 2, Sayı: 1, ss. 191-218. <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/download/article-file/107649> (Erişim Tarihi: 11.05.2019)

Tezler

Bayılhoğlu, Uğur. **Uluslararası Hukuk Açısından Karasuları Sınırlandırması**. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara: 2010.

Bildiriler

Başeren, Sertaç Hami. “Eritre/Yemen Kararı’nın Ege Kıta Sahanelđi Sınırlandırmasına Tesirleri”. **Ege Kıta Sahanelđi ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı**. Editörler: Aslan Gündüz, Hüseyin ztrk. İstanbul: Türk Deniz Araştırmaları Vakfı, 2002, ss. 81-103.

Pazarıcı, Hüseyin. “Ege’deki Deniz Sorunlarında Türk ve Yunan Görüşleri: Hukuki Açıdan”. **Ege’de Deniz Sorunları Semineri**. No: 552, Ankara: AÜSBF Yayınları. (1986), ss. 79-93.

Mahkeme Kararları

Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey), Judgment, ICJ Reports 1976. <https://www.icj-cij.org/files/case-related/62/062-19781219-JUD-01-00-BI.pdf> (Erişim Tarihi: 28.06.2019)

Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area, Judgment, ICJ Reports 1984. <https://www.icj-cij.org/files/case-related/67/067-19841012-JUD-01-00-BI.pdf> (Erişim Tarihi: 17.05.2019)

Fisheries Case, Judgment of December 18th, 1951, ICJ Reports, 1951. <https://www.icj-cij.org/files/case-related/5/005-19511218-JUD-01-00-BI.pdf> (Erişim Tarihi: 13.05.2019)

In the Matter of an Arbitration Between Guyana and Suriname, Award of the Arbitral Tribunal, 17 September 2007. <https://pcacases.com/web/sendAttach/902> (Erişim Tarihi: 25.07.2019)

In the Matter of an Arbitration Pursuant to an Agreement to Arbitrate Dated 3 October 1996, Between the Government of the State of Eritrea and the Government of the Republic of Yemen, Award of the Arbitral Tribunal in the First Stage of the Proceedings (Territorial Sovereignty and Scope of Dispute), 9 October 1998. <https://pcacases.com/web/sendAttach/517> (Erişim Tarihi: 03.06.2019).

In the Matter of an Arbitration Pursuant to an Agreement to Arbitrate Dated 3 October 1996, Between the Government of the State of Eritrea and the Government of the Republic of Yemen, Award of the Arbitral Tribunal in the Second Stage of the Proceedings (Maritime Delimitation), 17 December 1999. <https://pcacases.com/web/sendAttach/518> (Erişim Tarihi: 03.06.2019).

In the Matter of an Arbitration under the Arbitration Agreement between the Government of the Republic of Croatia and the Government of the Republic of Slovenia, signed on 4 November 2009, PCA Case No. 2012-04, Final Award, 29 June 2017. <https://pcacases.com/web/sendAttach/2172> (Erişim Tarihi: 09.09.2019)

International Court of Justice, Pleadings, Oral Arguments, Documents, Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey). <https://www.icj-cij.org/files/case-related/62/9481.pdf> (Erişim Tarihi: 06.07.2019)

Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria (Cameroon v. Nigeria: Equatorial Guinea intervening), Judgment of October 10th, 2002, ICJ Reports, 2002. <https://www.icj-cij.org/files/case-related/94/094-20021010-JUD-01-00-BI.pdf> (Erişim Tarihi: 09.01.2019, 22:51)

Maritime Delimitation and Territorial Questions Between Qatar and Bahrain, Merits, Judgment of March 16th, 2001, ICJ Reports, 2001. <https://www.icj-cij.org/files/case-related/87/087-20010316-JUD-01-00-BI.pdf> (Erişim Tarihi: 05.01.2019, 00:10)

Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine), Judgment, ICJ Reports 2009. <https://www.icj-cij.org/files/case-related/132/132-20090203-JUD-01-00-BI.pdf> (Erişim Tarihi: 27.05.2019)

North Sea Continental Shelf, Judgment of 20 February 1969, ICJ Reports 1969. <https://www.icj-cij.org/files/case-related/52/052-19690220-JUD-01-00-BI.pdf> (Erişim Tarihi: 03.03.2019 16:00).

Territorial and Maritime Dispute between Nicaragua and Honduras in the Caribbean Sea (Nicaragua v. Honduras), Judgment, ICJ Reports 2007, Judgement of 8th, 2007. <https://www.icj-cij.org/files/case-related/120/120-20071008-JUD-01-00-BI.pdf> (Erişim Tarihi: 15.01.2019, 00:05)

Kanunlar

2016 sayılı Anadolu sahilleri ile Meis adası arasındaki ada ve adacıkların ve Bodrum körfezi karşısındaki adanın ciheti aidiyeti hakkında İtalya Hükümetile aktolunan itilâfname hakkında kanun. https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc012/kanuntbmmc012/kanuntbmmc01202106.pdf (Erişim Tarihi: 30.01.2019 21:20)

2674 sayılı Karasuları Kanunu. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2674.pdf> (Erişim Tarihi: 25.01.2019 21:38)

476 sayılı Karasuları Kanunu. https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc047/kanuntbmmc047/kanuntbmmc04700476.pdf (Erişim Tarihi: 25.01.2019 21:03)

Act No. 45 of 1977 concerning the Territorial Sea, Exclusive Economic Zone, Continental Shelf and other Marine Areas, Act. No. 45 of 17 December 1977. https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/YEM_1977_Act.pdf (12.06.2019)

Uluslararası Antlaşmalar

1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi, m.31/1.
https://treaties.un.org/doc/Treaties/1980/01/19800127%2000-52%20AM/Ch_XXIII_01.pdf (Erişim Tarihi: 09.07.2019)

1978 tarihli Viyana Devletlerin Antlaşmalara Halefiyeti Sözleşmesi.
http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/3_2_1978.pdf (Erişim Tarihi: 29.07.2019)

Birleşmiş Milletler Antlaşması.
<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf> (Erişim Tarihi: 13.07.2019)

Lozan Sulh Muahedenamesi. <http://ua.mfa.gov.tr/detay.aspx?88> (Erişim Tarihi: 30.01.2019 21:10)

Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu Arasında Bir Ortaklık Yaratan Anlaşma.
https://www.ab.gov.tr/files/ardb/ankara_anlasmasi.pdf (Erişim Tarihi: 16.03.2019)

United Nations, Treaty Series, Treaty of Peace with Italy, 10 February 1947.
<https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%2049/v49.pdf> (Erişim Tarihi: 26.07.2019)

Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı Tutanaqları

Document: A/CONF.62/C.2/L.18, Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Volume II.
http://legal.un.org/docs/?path=../diplomaticconferences/1973_los/docs/english/vol_2/a_conf62_c2_sr18.pdf&lang=E (Erişim Tarihi: 08.07.2019)

Document: A/CONF.62/C.2/L.22, Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Volume III.
http://legal.un.org/docs/?path=../diplomaticconferences/1973_los/docs/english/vol_3/a_conf62_c2_l22.pdf&lang=E (Erişim Tarihi: 07.07.2019)

Document: A/CONF.62/C.2/L.23, Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Volume III.
http://legal.un.org/docs/?path=../diplomaticconferences/1973_los/docs/english/vol_3/a_conf62_c2_l23.pdf&lang=E (Erişim Tarihi: 08.07.2019)

Document: A/CONF.62/C.2/L.25, Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Volume III.
http://legal.un.org/docs/?path=../diplomaticconferences/1973_los/docs/english/vol_3/a_conf62_c2_l25.pdf&lang=E (Erişim Tarihi: 07.07.2019)

Document: A/CONF.62/C.2/L.50, Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Volume III.
http://legal.un.org/docs/?path=../diplomaticconferences/1973_los/docs/english/vol_3/a_conf62_c2_l50.pdf&lang=E (Erişim Tarihi: 07.07.2019)

Document: A/CONF.62/C.2/L.8, Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Volume III.
http://legal.un.org/diplomaticconferences/1973_los/dtSearch/Search_Forms/dtSearch.html (Erişim Tarihi: 27.01.2019 18:30)

Document: A/CONF.62/C.2/L.9, Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Volume III.
http://legal.un.org/docs/?path=../diplomaticconferences/1973_los/docs/english/vol_3/a_conf62_c2_l9.pdf&lang=E (Erişim Tarihi: 30.01.2019 17:00)

Document: A/CONF.62/C.2/L.90, Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Volume V.
http://legal.un.org/diplomaticconferences/1973_los/dtSearch/Search_Forms/dtSearch.html (Erişim Tarihi: 27.01.2019 18:30)

Document: A/CONF.62/C.2/SR.37, Official Records of the Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Volume II. http://legal.un.org/diplomaticconferences/1973_ios/dtSearch/Search_Forms/dtSearch.html (Erişim Tarihi: 27.01.2019 22:14)

Belgeler ve İnternet Siteleri

“Opinion of Professor M. H. Mendelson O.C. on the Application of the Republic of Cyprus to Join the European Union”, **United Nations Doc. A/56/451-S/2001/953**, 9 October 2001. <https://www.un.org/documents/ga/docs/56/a56451.pdf> (Erişim Tarihi: 11.05.2019)

“Resolution on the Provocative Actions and Contestation of Sovereign Rights by Turkey Against a Member State of the Union”. **Official Journal of the European Communities**. C 65, Volume 39, 4 March 1996. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:1996:065:FULL&from=EN> (Erişim Tarihi: 20.04.2019)

1943rd Council Meeting, Bilingual Version, General Affairs, Brussels, 15/16 July 1996. http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-96-208_en.htm (Erişim Tarihi: 21.04.2019)

Agreement on Principles, **Letter dated 96/06/18 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council**, S/1996/447, 19 June 1996. <https://digitallibrary.un.org/record/215637?ln=en> (Erişim Tarihi: 03.06.2019)

Arbitration Agreement between the Government of the Republic of Slovenia and the Government of the Republic of Croatia, Permanent Court of Arbitration. <https://pcacases.com/web/sendAttach/2165> (Erişim Tarihi: 09.09.2019)

Bulletin EU 10-1996, COM(96) 491. <http://ec.europa.eu/archives/bulletin/en/9610/p104069.htm> (Erişim Tarihi: 21.03.2019)

Bulletin EU 10-1996, OJC 347, 18.11.1996.
<http://ec.europa.eu/archives/bulletin/en/9610/p102005.htm> (Erişim Tarihi: 21.03.2019)

Central Government Portal, Government of the Republic of Croatia, Prime Minister Plenković: I Believe We are Close to Reaching a Solution for the Border Issue, Acceptable to Both Sides, 19.12.2017. <https://vlada.gov.hr/news/prime-minister-plenkovic-i-believe-we-are-close-to-reaching-a-solution-for-the-border-issue-acceptable-to-both-sides/23086> (Erişim Tarihi: 09.09.2019)

Commission of the European Communities, The Commission Opinion on the Application by the Republic of Cyprus for Membership, Com(93)313, Brussels, 30 June 1993. <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/99cd34a4-e06a-4e6f-a957-b8f562034cdc> (Erişim Tarihi: 20.03.2019)

Commission of the European Communities, Turkey 2008 Progress Report, Brussels, 5.11.2008 SEC(2008) 2699. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/press_corner/key-documents/reports_nov_2008/turkey_progress_report_en.pdf (Erişim Tarihi: 11.05.2019)

Commission of the European Communities, Turkey 2009 Progress Report, Brussels, 14.10.2009 SEC(2009)1334. https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/Tur_En_Realitons/Progress/turkey_progress_report_2009.pdf (Erişim Tarihi: 11.05.2019)

Commission Opinion on Greek application for membership of the European Communities, 29 January 1976. https://www.cvce.eu/en/obj/commission_opinion_on_greek_application_for_membership_of_the_european_communities_29_january_1976-en-add5c5dd-118f-412d-bf8a-277a9fc1f239.html (Erişim Tarihi: 27.03.2019)

Council of The European Union, Copenhagen European Council 12 and 13 December 2002 Presidency Conclusions, Brussels, 29 January 2003. <https://www.consilium.europa.eu/media/20906/73842.pdf> (Erişim Tarihi: 15.05.2019)

Council of The European Union, Press Release, **C/05/241**, Luxembourg, 3 October 2005.
http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-05-241_en.htm (Erişim Tarihi: 15.05.2019)

Devlet Planlama Teşkilatı Avrupa Topluluğu ile İlişkiler Genel M¼d¼rl¼ę¼. “Avrupa Topluluklarını Kuran Temel Antlaşmalar (AKÇT, AET, AAET)”. **Avrupa Topluluklarına İlişkin Temel Belgeler**. Cilt 1, Ağustos 1993, s. 265-266.
http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Avrupa_Topluluklarına_Iliskin_Temel_Belgeler_Cilt_1_Avrupa_Topluluklarını_Kuran_Temel_Antlaşmalar_AKCT_AET_AAET.pdf (Erişim Tarihi: 15.05.2019)

European Commission, **Agenda 2000: For Stronger and Wider Union**, COM(97) 2000 Final, Bulletin of the European Union, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1997. <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d500221f-89fb-44f2-9816-bab32b6b095d/language-en/format-PDF/source-89727701> (Erişim Tarihi: 15.05.2019)

European Commission, Strategy for Relationship between Turkey and European Union, IP/98/208, Brussels, 4 March 1998. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-98-208_en.htm (Erişim Tarihi: 23.03.2019)

European Commission, Turkey 2010 Progress Report, Brussels, 9 November 2010 SEC(2010) 1327. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2010/package/tr_rapport_2010_en.pdf (Erişim Tarihi:11.05.2019)

European Council in Edinburg, 11-12 December 1992, Conclusions of Presidency. https://www.consilium.europa.eu/media/20492/1992_december_-_edinburgh_eng_.pdf (Erişim Tarihi: 15.05.2019)

European Council Meeting on 9 and 10 December 1994 in Essen Presidency Conclusions, https://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/1_avrupa_birligi/1_4_zirveler_1985_sonrasi/1994_12_essen_zirvesi_baskanlik_sonuc_bildirgesi_en.pdf (Erişim Tarihi: 15.05.2019)

European Council, Presidency Conclusions, Helsinki, 10-11 December 1999.
<https://www.consilium.europa.eu/media/21046/helsinki-european-council-presidency-conclusions.pdf> (Erişim Tarihi: 27.03.2019)

European Council, Presidency Conclusions, Corfu, 24-25 June 1994.
<https://www.consilium.europa.eu/media/21207/corfu-european-council.pdf> (Erişim Tarihi: 03.04.2019)

European Council, Presidency Conclusions, Luxembourg, 12-13 December 1997.
<https://www.consilium.euroözerpa.eu/media/21114/luxembourg-european-council.pdf>
(Erişim Tarihi: 03.04.2019)

European Parliament resolution of 21 May 2008 on Turkey's 2007 progress report (2007/2269(INI)), P6_TA(2008)0224.
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2008-0224&language=EN> (Erişim Tarihi: 11.05.2019)

European Parliament Resolution on the Opening of Negotiations with Turkey, 28.09.2005, Strasbourg, P6_TA(2005)0350.
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P6-TA-2005-0350+0+DOC+PDF+V0//EN> (Erişim Tarihi: 20.04.2019)

European Parliament resolution on Turkey's 2010 progress report. European Parliament. **MOTION FOR A RESOLUTION.** B7-0156/2011, 17.02.2011.
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+MOTION+B7-2011-0156+0+DOC+PDF+V0//EN> (Erişim Tarihi:11.05.2019)

European Parliament Working Documents 1981-1982, Document 1-234/1981, Report drawn up on behalf of the Committee on External Economic Relations on the proposal from the Commission of the European Communities to the council (Doc. 1-630/80) for a regulation on the definition of the customs territory of the Community, Rapporteur: Mrs M.-M. FOURCADE, 27 May 1981. <http://aei.pitt.edu/90112/1/1981-82.81.234.pdf>
(Erişim Tarihi: 12.05.2019)

Hellenic Republic, Ministry of Foreign Affairs, Greek-Turkish dispute over the delimitation of the continental shelf. <https://www.mfa.gr/en/issues-of-greek-turkish-relations/relevant-documents/delimitation-of-the-continental-shelf.html> (Erişim Tarihi: 05.07.2019)

Hellenic Republic, Ministry of Foreign Affairs, Maritime Boundaries. <https://www.mfa.gr/en/issues-of-greek-turkish-relations/relevant-documents/maritime-boundaries.html> (Erişim Tarihi: 24.07.2019)

Hellenic Republic, Ministry of Foreign Affairs, Territorial Sea – Casus Belli. <https://www.mfa.gr/en/issues-of-greek-turkish-relations/relevant-documents/territorial-sea-casus-belli.html> (Erişim Tarihi: 24.07.2019)

https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi_111.html (Erişim Tarihi: 16.03.2019)

International Legal Materials (ILM), Greece-Turkey: Agreement on Procedures for Negotiation of Aegean Continental Shelf Issue (Done at Berne, November 11, 1976), Volume 16, Issue 1, January 1977 , s. 13.

<https://www.cambridge.org/core/journals/international-legal-materials/article/greeceturkey-agreement-on-procedures-for-negotiation-of-aegean-continental-shelf-issue/0A9BC0AB492C35B59F44994DCE9DE23C> (Erişim Tarihi: 03.07.2019)

İktisadi Kalkınma Vakfı www.ikv.org.tr (Erişim Tarihi: 15.05.2019)

National legislation - DOALOS/OLA - United Nations, Act No. 45 of 1977 concerning the Territorial Sea, Exclusive Economic Zone, Continental Shelf and other Marine Areas, Act. No. 45 of 17 December 1977. https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/YEM_1977_Act.pdf (12.06.2019)

National legislation - DOALOS/OLA - United Nations, Maritime Proclamation No. 137 of 1953.

https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/ERI_1953_Proclamation.pdf (Erişim Tarihi: 12.06.2019)

National legislation - DOALOS/OLA - United Nations, Proclamation 7 - Transitional Maritime Code of Eritrea, 15 September 1991.
https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/ERI_1991_Proclamation.pdf (Erişim Tarihi: 12.06.2019)

Negotiating Framework, Luxembourg, 3 October 2005.
https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/turkey/st20002_05_tr_framedoc_en.pdf (Erişim Tarihi: 15.05.2019)

Official Journal of the European Communities, No: 1-274, Debates of the European Parliament 1981-1982 Session Report of Proceedings from 14 to 18 September 1981, Europe House, Strasbourg, s. 267-277. <http://aei.pitt.edu/64798/1/B2878.pdf> (Erişim Tarihi: 12.05.2019)

Presidency Conclusions, European Council, Brussels, 16-17 December 2004.
<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-16238-2004-INIT/en/pdf> (Erişim Tarihi: 03.04.2019)

Presidency Conclusions, European Council, Dublin, 25-26 June 1990.
https://www.consilium.europa.eu/media/20562/1990_june_-_dublin_eng_.pdf (Erişim Tarihi: 20.03.2019)

Presidency Conclusions, European Council, Lisbon, 26-27 June 1992.
https://www.consilium.europa.eu/media/20510/1992_june_-_lisbon_eng_.pdf (Erişim Tarihi: 20.03.2019)

Republic of Slovenia, Arbitration. <https://www.gov.si/en/registries/projects/arbitraza/> (Erişim Tarihi: 09.09.2019)

Republic of Turkey, Ministry of Foreign Affairs, The Outstanding Aegean Issues, <http://www.mfa.gov.tr/maritime-issues---aegean-sea---the-outstanding-aegean-issues.en.mfa> (Erişim Tarihi: 05.07.2019)

Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, Başlıca Ege Denizi Sorunları. <http://www.mfa.gov.tr/baslica-ege-denizi-sorunlari.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 25.07.2019)

Türkiye için Müzakere Çerçeve Belgesi ve İlgili Diğer Belgeler. https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/MuzakereCercevesi/Muzakere_Cercevesi_2005.pdf (Erişim Tarihi: 03.04.2019)

United Nations Security Council, S/RES/395 (1976), Complaint by Greece against Turkey, Resolution 395 (1976), 25 August 1976. [https://undocs.org/S/RES/395\(1976\)](https://undocs.org/S/RES/395(1976)) (Erişim Tarihi: 28.06.2019)

Resmî Gazete

RG, 1 Kasım 1973, Sayı: 14699. <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14699.pdf> (Erişim Tarihi: 27.06.2019)

Gazeteler

Hürriyet, 20.03.2000. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/avrupa-birligi-yle-gizli-mektup-trafigi-39141273> (Erişim Tarihi: 27.03.2019)